

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

**MODERN WORLD TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 2
Part 2**

**19 жовтня 2021 р.
October 19, 2021**

**м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

**MODERN WORLD TRENDS IN THE
DEVELOPMENT OF SCIENCE,
EDUCATION AND TECHNOLOGY**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 2
Part 2**

**19 жовтня 2021 р.
October 19, 2021**

**м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine**

УДК 33
ББК 65

Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 19 жовтня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 2. 63 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій» з:

Белорусский государственный технологический университет
Відокремлений структурний підрозділ «Любешівський технічний фаховий коледж Луцького національного технічного університету»
Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського
ВСП «Любешівський ТФК Луцького НТУ»
ВСП «ХКТФК НТУ «ХП»
Государственное учреждение образования «Средняя школа №177 г. Минска»
Государственный университет «Одесская политехника»
Донецький державний університет внутрішніх справ
Донецький національний технічний університет
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Запорізький національний університет
Західноукраїнський національний університет
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Казахский национальный университет имени аль-Фараби
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський університет імені Бориса Грінченка
Львівський лицей імені Героїв Крут
Львівський національний університет імені Івана Франка
Маріупольський державний університет
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Минский государственный лингвистический университет
Національна академія Державно прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ»
Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця
Національний технічний університет України «Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського»
Національний університет охорони здоров'я України ім. П. Л. Шупика
Одеський державний аграрний університет
Одеський національний технологічний університет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Проектна фірма «ARCON»
Рівненський державний гуманітарний університет

**Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій»**

Українська академія друкарства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Університет державної фіскальної служби України
Фаховий коледж «Універсум»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
Харківський національний університет будівництва та архітектури
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
Херсонський державний університет
Хмельницька гімназія № 1 імені Володимира Красицького
Хмельницький національний університет
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та технологій.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; філологічних наук; архітектури та мистецтвознавства; економічних наук; психологічних наук; медичних наук; біологічних наук; хімічних наук; технічних наук; філософських наук; географічних наук; фізико-математичних наук; політичних наук; фізичного виховання та спорту; державного управління; соціальних комунікацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 10. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 10. PEDAGOGICAL SCIENCES	7
<i>Глінчук Ю. О.</i> РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК АКТУАЛЬНА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ	7
<i>Вітер І. М.</i> ПРОЕКТНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕНІ БІОЛОГІЇ	8
<i>Грузевич Т. Ю.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВИХОВАНOSTІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	10
<i>Гембець М. Я.</i> ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ	11
<i>Дзевенко М. В., Хома І. Ю.</i> ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ ТА ХІМІЇ.....	13
<i>Марінін О. І.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ.....	14
<i>Мохоцько М. О., Пархоменко О. Ю.</i> ЗАСТОСУВАННЯ GOOGLE ТАБЛИЦЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ЛОГАРИФМІЧНІ ФУНКЦІЇ»	15
<i>Мухіна Г. В.</i> ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	17
СЕКЦІЯ 11. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 11. PHILOLOGICAL SCIENCES	19
<i>Берест Т. М., Купрікова Г. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО ТА ІСПИТУ НА ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ	19
<i>Єлісєєв І. А.</i> ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАВДАНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	20
<i>Насакіна С. В.</i> ТЕРМІНИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ.....	22

Овсейчик Ю. В. СОЧИНИТЕЛЬНЫЙ СОЮЗ ВО ФРАНЦУЗСКОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	23
Федькова І. А. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ РОБОТИ В ПАРАХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)».....	24
Урсані Н. М., Майданевич І. О. ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОЇ СВОБОДИ У ХУДОЖНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА БАГРЯНОГО (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ»)	25
СЕКЦІЯ 12. АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО SECTION 12. ARCHITECTURE AND ART HISTORY	27
Данилік С. М. «РІДКЕ ДЕРЕВО» – ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИЙ КОМПОЗИЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ	27
Гордієнко О. О., Сєдак О. І. ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ АРХІТЕКТОРІВ.....	28
Сєдак І. О., Сєдак О. І. ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ «ПРИРОДА-ЛЮДИНА» ЯК МЕТОД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ	31
Сєдак О. І. ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	37
Смірнова О. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БУДІВЕЛЬ З ІННОВАЦІЙНОЮ КАПСУЛЬНОЮ СТРУКТУРОЮ	43
Цю Чжуанюй ТЕМА ТИБЕТУ В ТВОРЧОСТІ АЙ СЮАНЯ.....	44
Шевченко К. С. МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ ІНДИКАЦІЇ.....	46
СЕКЦІЯ 13. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 13. BIOLOGICAL SCIENCES	48
Онуфрієва Д. В. ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ГОРОДИЩ НИЖНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я	48
Рақша О. В. ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СТАРОВИННИХ ЗАБУТИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ	49

СЕКЦІЯ 14. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 14. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	51
<i>Шиловська О. М.</i> ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ДО ДИСКУРСИВНОГО КОНСТРУЮВАННЯ ДОСВІДУ	51
<i>Жукова А. В.</i> ВПЛИВ МЕТОДУ АРТ-ТЕРАПІЇ НА ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	52
<i>Семенів Н. М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСТВА	54
<i>Вовченко О. А.</i> АЛЕКСИТИМІЧНІ ПРОЯВИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ	55
СЕКЦІЯ 15. МЕДИЧНІ НАУКИ SECTION 15. MEDICAL SCIENCES	57
<i>Ячник І. М., Метленко О. В., Карпенко Н. П., Реготун Р. В., Іванов Я. Г.</i> SIMILAS ALIMENTUM В РАНЬОМУ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ У ДІТЕЙ.....	57
<i>Ячник І. М., Метленко О. В.</i> ЕНДОСКОПІЧНІ ЗШИВАЮЧИ АПАРАТИ ENDO FLEX У ДІТЕЙ З ТОРАКАЛЬНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ ТА ІНТЕНСИВНА ТЕРАПІЯ	58
<i>Ячник І. М., Метленко О. В., Карпенко Н. П., Реготун Р. В., Іванов Я. Г., Герасимчук Н. І.</i> КАЛАМІН ПРИ ПЕЛЮШКОВОМУ ДЕРМАТИТІ У ДІТЕЙ ВІДДІЛЕННЯ ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ З ХІРУРГІЧНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ.....	59
СЕКЦІЯ 16. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ SECTION 16. PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES	60
<i>Цибузгін В. О.</i> ВПЛИВ ПОДВІЙНОГО ЕЛЕКТРИЧНОГО ШАРУ НА ОПТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НАНО-РІДИНИ.....	60
СЕКЦІЯ 17. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 17. GOVERNMENT MANAGEMENT	62
<i>Клебак Х. О.</i> ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ.....	62

Глінчук Ю. О.

к. пед. н., доцент, доцент кафедри загальнотехнічних
дисциплін, технологій та цивільної безпеки
Рівненський державний гуманітарний університет

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК АКТУАЛЬНА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Працездатні – це практично єдина категорія населення, що наповнює бюджет держави. З огляду на це, у розвинутих країнах збереження життя, здоров'я й працездатності працівників стало не лише гуманним, а й важливим соціально-економічним завданням. Адже, у разі захворювання чи травматизму працівник із категорії, що наповнює бюджет держави, переходить у категорію, що потребує державних видатків (на оплату лікарняних листів, відшкодування за втрату здоров'я і працездатності чи матеріальну допомогу на поховання, тощо).

Проте кожен вид професійної діяльності неминуче впливає на здоров'я працівника. Відтак, на наш погляд, це обумовлює застосування у підготовці майбутніх фахівців ризик-орієнтованого підходу.

Загалом у працезахоронному контексті ризик означає небезпеку виникнення травматизму чи професійного захворювання, а ризик-орієнтований підхід передбачає оцінку та аналіз імовірних ризиків, їх превенцію та мінімізацію, проектування заходів і засобів щодо поліпшення умов праці.

На думку В. Березуцького, лише впровадження ризик-орієнтованого підходу здатне мінімізувати наявні ризики [1].

Спектр ризиків доволі широкий у кожній сфері. Але, як зазначають А. Деревянко та С. Шкіль, до найбільш непередбачуваних належать ризики, зумовлені «людським» чинником [2]. Про це стверджують й І. Пістун та І. Кельман [4].

Аналізуючи передовий міжнародний досвід, А. Московка та О. Шароватова доходять висновку, що безперервне й ефективне вдосконалення та розвиток системи управління охороною здоров'я і безпекою праці пов'язані із запровадженням обґрунтованих методів ризикорієнтованого управління [3].

Проте аналіз освітніх програм підготовки майбутніх фахівців дозволяє стверджувати, що майбутні професійні чинники та ризики враховуються загалом недостатньо, хоча в Україні статистика виробничого травматизму та професійної захворюваності невтішна [5]. Проблему посилює скасування у ЗВО нормативності дисциплін «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі».

Відтак, вважаємо, що, з огляду на те, що освіта покликана відповідати запитам суспільства, в майбутніх фахівців слід формувати компетентність щодо мінімізації та превенції професійних чинників та ризиків, першоосновою чого має бути удосконалення змісту підготовки.

Список літератури

1. Березуцький В. В. Ризик орієнтований підхід в охороні праці: LAP Lambert Academic Publishing, 2019. 108 с.
2. Деревянко А. Ю., Шкіль С. О. Використання ризик-орієнтованих підходів з метою зменшення рівня виробничого травматизму. *Проблеми та перспективи розвитку охорони праці*: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів. Львів: ЛДУ БЖД. 2019. С. 13–14.
3. Московка А.О., Шароватова О.П. Керування ризиками в системі управління охороною здоров'я і безпекою праці. *Проблеми та перспективи розвитку охорони праці*: Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів. Львів: ЛДУ БЖД. 2019. С. 17–18.

4. Пістун І. П., Кельман І. І., Вільковський Є. К. Охорона праці (людський чинник): навч. посіб. Львів: Афіша, 2008. 304 с.

5. Серета М. А. Стан виробничого травматизму в Україні. URL: <https://www.sop.com.ua/article/952-stan-virobnichogo-travmatizmu-v-ukran>.

Вітер І. М.

викладач біології

Київський університет імені Бориса Грінченка

Фаховий коледж «Універсум»

ПРОЕКТНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕНІ БІОЛОГІЇ

У педагогіці слово «проект» відомо вже близько 300 років. Це слово походить від італійського дієслова «proicere», що означає «розробляти», «планувати», «братися за щонебудь».

Таким чином, методика проектної діяльності означає шлях, яким йдуть, студенти та викладачі, якщо вони хочуть навчитися чомусь нового.

Виконання проекту передбачає: планування, здійснення, та доведення до кінця освітньої діяльності [4].

Якщо ж діяльність ґрунтується тільки на двох або трьох елементах проектного методу, то ми можемо говорити про проектне навчання.

Сьогодні, на жаль, школа відірвана від життя у багатьох відношеннях. Застосовуючи проектний метод, можна спробувати перекрити цей недолік.

За допомогою проектного методу можна: сприяти скорішій співпраці, толерантності, колективної творчої роботи; брати до уваги реальні ситуації і обставини, які найчастіше виникають за межами навчального закладу; орієнтуватися на особисті здібності студентів, з метою їх оптимального розвитку; намагатися враховувати особисті потреби студентів; посилити мотивацію для досягнення цілей навчання; сприяти з'єднанню, а може навіть синтезу освітніх областей; створити сполучні ланки між окремими предметами; сприяти постійного внутрішнього оновлення навчального закладу, беручи до уваги актуальні потреби і питання.

Проектний метод – це шлях, на якому навчаються студенти самі створюють дійсність, вони самі формують і розвивають навчальну ситуацію, пробують себе в різних видах діяльності і визначають свої переваги і інтереси, знаходять самостійність, свідомо вибирають і застосовують різні методи навчання, беруть на себе відповідальність за своє навчання [3, с. 148 – 150].

Використання проектного методу можливо в будь-якій області і при викладанні будь-якого предмета. Проектний метод, поряд з іншими інтерактивними методами, допомагає відійти від традиційного фронтального заняття і відкриває перспективи для формування багатьох важливих навичок. Адже на звичайному занятті, яке викладач практикує щодня, відсутня діяльність студентів [1, с. 141]. Тут викладач структурує, цитує, пояснює, дає вказівки, задає питання, оцінює, при цьому він знаходиться в центрі уваги. Проектний метод, навпаки, пропонує участь викладача на занятті в новій ролі «фігури на задньому плані». Викладач у цьому випадку поступово йде в тінь; втручається, лише, якщо є необхідність; включається в процес на правах учасника; проявляє витримку і не втручається.

Основні вимоги проектного методу:

- самостійність студентів;
- зв'язок з реальним світом;
- активізація різних форм самовираження;
- прийняття до уваги думки інших при виконанні дій.

Схема проекту:

1. Прояв інтересу студентів до якої-небудь проблеми або теми.
2. Викладач пояснює умови проектної роботи.
3. Учасники визначають головну тему, обирають найцікавіші ідеї.
4. Створюються робочі групи, в яких учасники визначають напрямки діяльності, необхідної для реалізації ідей.
5. Робочі групи вибирають методи і засоби для проведення дослідження (дослідницькі проекти). Розробляють і здійснюють детальний план дій (практичні проекти).
6. Розробляючи теоретичні проекти, групи проводять дослідницьку роботу: експерименти, опитування, інтерв'ю, спостереження. Групи можуть проводити презентацію окремих етапів – у формі рефератів, повідомлення, аудіо або відео матеріалу.
7. Групи об'єднують результати роботи в загальний підсумок.
8. Здійснюють презентації результатів дослідження або впроваджують розроблений план.
9. Проводиться оцінка результату і процесу роботи [2, с. 74 – 75].

Схеми проектів можуть варіюватися в залежності від типу проекту, його тривалості, обсягу. Звичайно, вони будуть різними для проведення проектного заняття або серії занять, проектних тижнів або виконання великого проекту, але всі вони передбачатимуть внесок групи, процес, який вона здійснює, і продукт, який група отримує в результаті проекту.

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. В основі методів проектів лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвитку критичного мислення. В основу методу проектів покладена ідея, яка складає суть поняття проекту, його прагматична спрямованість на результати, який виходить при вирішенні тієї чи іншої цікавої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб досягти такого результату, необхідно навчити дітей самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, здатність прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Проектний метод передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють вирішувати ту чи іншу проблему в результаті самостійних дій студентів з обов'язковою презентацією цих результатів [2, с. 73]. Уміння користуватися методом проектів – показник високої кваліфікації викладача, недарма ці технології відносять до технологій XXI століття, яка передбачає адаптацію до швидких змін умов життя.

Біологія в школі прагматична, в ній все ясно і зрозуміло, все описано і пояснено. Метод проектів в курсі біології дав можливість відчутти позитивний результат області навчання дітей прийомом самостійної дослідницької діяльності, оволодіння науковою термінологією, прийомом викладу на високому рівні підготовлених ними питань, користуватися схемами, малюнками. Саме тому метод проектів дає високий результат, високу мотивацію до навчання, і, як наслідок, високий рівень наукового знання предмета дослідження. Необхідність впровадження проектного методу полягає в тому, що він дає можливість результативного проектування навчального процесу. Проектування навчального процесу шляхом виділення в процесі навчання етапів, представлених у вигляді особливої послідовності процедур і операцій, виконання яких, відповідає поставленим цілям і забезпечує досягнення передбачуваних результатів.

Список літератури

1. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Видання перше. К.: Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.
2. Кравченко С. В., Коробкова І. В. Метод проектів як технологія творчості учнів у процесі навчання. Херсон: Херсонський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2014. С. 73 – 75.
3. Пехота О.М. Проектна технологія / Освітні технології. К., 2004. С. 148 – 162.
4. <http://kyrskorped.bpc.ks.ua/mod/book/view.php?id=337>.

Грузевич Т. Ю.
вчитель англійської мови
Хмельницької гімназії № 1
імені Володимира Красицького

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВИХОВАНOSTI УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Для з'ясування стану громадянської вихованості учнів було використано різні методи, зокрема спостереження, письмове та усне опитування, тестування, експертну оцінку, тематичні завдання. Ці методи дослідження відповідали вимогам доступності, надійності та вірогідності результатів.

Для визначення стану громадянської вихованості учнів за інформаційно-пізнавальним критерієм (а саме: рівнем засвоєння національних традицій, мови, культури та мистецтва; знаннями про особистість та її соціалізацію, права і свободи людини, людину в соціокультурному просторі; знаннями про громадянське суспільство, дитячі й молодіжні громадські об'єднання; знання; інформованість про сучасні суспільні події в Україні та в світі, виробленням власної громадянської позиції стосовно цих подій) важливе значення мали завдання для визначення знань учнями національних традицій, мови, культури та мистецтва, анкета для визначення ступеня обізнаності учнів про сутність громадянськості та її основних категорій, аналізу нормативних документів.

За результатами завдання для визначення ступеня обізнаності учнів з національними традиціями з'ясовано, що тільки 21,34 % учнів змогли розкрити зміст національних традицій та їх роль у громадянському вихованні.

Для визначення стану громадянської вихованості учнів за мотиваційно-ціннісним критерієм (а саме: усвідомленням значущості національних традицій для самореалізації людини в соціокультурному просторі; готовністю брати участь у суспільно-корисній діяльності; ставленням до участі у розбудові незалежної держави, зміцненні її авторитету на світовій арені; 4) прагненням до самовдосконалення особистості, поглибленням знань національних традицій) важливе значення мали письмове та усне опитування щодо прийняття громадянських цінностей, анкета для визначення ступеня сформованості мотиваційно-ціннісного аспекту громадянської вихованості.

Для з'ясування рівня прийняття учнями громадянських цінностей було використано анкетування у формі незавершених речень. Учні повинні були пояснити своє розуміння громадянських цінностей, продовживши, до прикладу, такі речення «Найбільша громадянська цінність для мене...», «Мої головні громадянські інтереси – це...», «Багатьох людей приваблює застосування знань з історії у практичній діяльності через те, що...», «Цікавим в суспільно-корисній діяльності для мене є...», «Найважливіша місія громадських об'єднань полягає у...» та ін.. За результатами виконання цієї роботи з'ясовано, що більшість учнів мають не чітке уявлення про громадянські цінності або не пов'язують їх із власним сьогоденням та майбутнім життям. Лише 26,45 % опитаних вказали на значення у громадян шанобливого ставлення до закону та прав і свобод людини, переконаності у цінності права.

Для визначення стану громадянської вихованості учнів за діяльнісно-рефлексивним критерієм (а саме: виконанням громадянських обов'язків на основі дотримання морально-правових норм та національних традицій; залученням до суспільних справ, наявність досвіду громадянської поведінки; здатністю діяти свідомо та відповідально; здатністю до самоорганізації та організації інших у суспільно-корисній діяльності) важливе значення мали спостереження, експертна оцінка, тестування, завдання для визначення ступеня сформованості діяльнісно-рефлексивного аспекту громадянської вихованості.

Отже, за результатами здійсненого аналізу нормативних документів, науково-педагогічної літератури [1–3], практики організації освітнього процесу, вивчення сучасного стану громадянської вихованості учнів старших класів, даних констатувального етапу експерименту і з урахуванням чинників, що впливають на зазначений процес, ми дійшли до висновку про необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу, а саме розроблення педагогічних умов та моделі громадянського виховання учнів старших класів загальноосвітнього навчального закладу на основі національних традицій.

Список літератури

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку : монографія. Київ : Генеза, 2009. 384 с.
2. Корінна Л. В. Формування громадянських цінностей старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Київ, 2005. 20 с.
3. Пекач К. А. Виховання громадянської відповідальності учнів у системі виховної роботи ліцею. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ. 2017. 207 с.

Гембець М. Я.

магістр факультету педагогічної освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

**ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Поняття пізнавальної активності сьогодні широко використовується у різних психологічних і педагогічних дослідженнях. На сучасному етапі освітній процес ґрунтується на розумінні важливості дошкільного віку, який вважають унікальним періодом формування особистості. До характерних ознак особистісного формування і розвитку дитини дошкільного віку належить пізнавальна активність, яка допомагає їй орієнтуватися в навколишньому середовищі, налагоджувати взаємовідносини з оточуючим світом тощо.

Поняття активності досліджується в науці в різних напрямках, зокрема у філософському, психологічному, педагогічному. Низка науковців у галузі психології та педагогіки присвятили свої праці дослідженню цього феномену. Результати численних досліджень (Л. Буркова, Л. Венгер, Т. Кондратенко, С. Ладивір, М. Лисіна, О. Проскура та інші) доводять, що саме в період дошкільного віку пізнавальна активність дитини проходить інтенсивне становлення.

У більшості наукових досліджень знаходимо, що пізнавальна активність – це одна з важливих якостей, що характеризує психічний розвиток дошкільника.

На думку Т. Садової й А. Рудакової, пізнавальна активність – це основа засвоєння дитиною культурного досвіду людства, необхідна умова розвитку розумових здібностей особистості дитини дошкільного віку, її самостійності, ініціативності, успішності, креативності, що сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості [6, с. 49].

Акцентуємо увагу на старшому дошкільному віці, тому вважаємо необхідним описати психічні процеси дітей цього періоду. Старший дошкільний вік, як зазначає Є. Кравцова, характеризується змінами у нервовій системі дитини. Параметри мозку шестирічної дитини відповідають параметрам мозку дорослої людини. Дитячий організм у цьому віковому періоді готується до переходу на зрілий рівень вікового розвитку, який передбачає інтенсивне фізичне і розумове навантаження [3, с. 234]. Старший дошкільний вік відіграє важливу роль у психічному розвитку дитини, тому що у цей період формується поведінка і психологічне пристосування до діяльності. Саме в цьому віці відбувається становлення основ майбутньої особистості шляхом формування стійкої структури мотивів і бажань, завдяки якій зароджуються нові соціальні потреби, що, в свою чергу, викликає конкурентне бажання виконувати складніші завдання, ніж інші.

Однією з найважливіших складових психічного розвитку дитини дошкільного віку є розумовий розвиток, який сприяє формуванню пізнавальних інтересів, накопичення знань, умінь і навичок, а також опанування мови, завдяки чому діти краще підготовлені до школи і майбутнього дорослого життя.

Проаналізувавши наукову літературу, присвячену дослідженню пізнавальної активності дітей дошкільного віку можна виокремити такі складові структури пізнавальної активності: емоційний, вольовий, мотиваційний, змістовно-процесуальний і компонент соціального орієнтування [4].

На думку науковців у галузі психології та педагогіки, які займаються дослідженням механізмів функціонування пізнавальної діяльності, пізнавальна діяльність характеризується здебільшого наявністю двох форм – мислення і сприйняття. Це головні категорії пізнання, які відрізняються об'єктами, внутрішніми механізмами і засобами. Шляхом сприйняття діти впізнають зовнішні ознаки предметів (колір, форму, розмір тощо). Мозок дитини відображає, образи, які формує безпосередньо чуттєве пізнання предметів і їхніх характеристик. Мислення – це засіб пізнання прихованих ознак і характеристик предметів, а також внутрішніх зв'язків між ними [1, с. 13–14]. Мислення дитини дошкільного віку проходить певні етапи розвитку і змінюється з наочно-дійового на наочно-образне.

Увага розвивається у старшому дошкільному віці довільно, дитина у цей період може зосереджувати увагу ще недовго, впродовж приблизно 10-15 хвилин залежно від її індивідуальних особливостей. Розвиток уваги відбувається поступово, залужно від опанування іншими вміннями: зосередження, перключення на інший вид діяльності, стійкість тощо. Стійкість уваги в дітей дошкільного віку зростає, коли діти розглядають зображення, слухають казки чи розповіді [7, с. 34].

Як стверджує А. Горбунова, дитина зосереджується на певному об'єкті, допоки не задовольнить свої потреби в діяльності, і тоді зможе переключити свою увагу на інший вид діяльності. Коли з'являється новий, незнайомий їй предмет, дитина швидко переключає свою увагу на нього. Тому діти у цьому віці нечасто довго займаються однією справою. Увага дитини старшого дошкільного віку формує такі особливості, як оригінальність і довільність. Це можна прослідкувати, коли під час гри дитина підбирає іграшки на відповідну тематику. Дітям цього віку характерно узгоджувати, яким чином вони будуть гратися, як відбуватимуться події в грі тощо [2, с. 318].

Мовлення дітей старшого дошкільного віку стає багатшим і чистішим, для нього характерно вживати розгорнуті фрази, точніше висловлювати свою думку. Удосконалюється зв'язне і монологічне мовлення. Дитина може самостійно розповісти почуту розповідь, казку чи переглянутий фільм або ж говорити про пережиту подію. Поступово діти збагачують свій словниковий запас, у них розвивається правильна звукова вимова, у спілкуванні діти беруть приклад з розмов дорослих [5, с. 146].

Здійснений аналіз психологічних аспектів розвитку пізнавальної активності дошкільників дає змогу стверджувати, що пізнавальна активність – це багатогранне явище, яке характеризує особистість і її готовність самостійно виконувати діяльність з метою отримати новий досвід та збагатитися знаннями. Для пізнавальної активності дитини дошкільного віку характерні пізнавальна орієнтація, самостійність, ініціатива, образність, допитливість. Пізнавальна активність проявляється від народження та інтенсивно розвивається у дошкільний період; її можна застосовувати у різних видах діяльності; способами її вираження є запитання, порівняння, обміркування, розв'язання різних проблем і завдань, експериментування; для неї характерно поєднувати розумову й емоційну складові.

Список літератури

1. Буздуган О. А., Єгорова Г. М. Педагогічні умови виховання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з оточуючою дійсністю // Дошкільна освіта у вимірі сучасності : педагогічний альманах. – Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2019. – С. 11–16.

2. Горбунова А. И. Методы и приёмы активизации мыслительной деятельности обучающихся. – М.: Просвещение, 2009. – 350с.
3. Кравцова Е. Е. Психология и педагогика обучения дошкольников: учеб. пособие для студентов педвузов. – М.: «Мозаика – синтез», 2013. – 264 с.
4. Марусинець М. М. Розвиток пізнавальної активності // Дошкільне виховання. – 2005. – №11. – С. 11–12.
5. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. – М.: Просвещение, 2008. – 352с.
6. Садова Т. А., Рудакова А. О. Формування пізнавальної активності дошкільників як психолого-педагогічна проблема // «Young Scientist». – Жовтень, 2017. – № 10.1 (50.1). – С. 49–52.
7. Смирнов С. А. Педагогика: учеб. пособие для вузов. – М.: Академия, 2000. – 512 с.

УДК 001.2/[530.1+54]

Дзевенко М. В.

к. х. н., вчитель хімії,

Хома І. Ю.

вчитель фізики вищої категорії

Львівський ліцей імені Героїв Крут

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ ТА ХІМІЇ

Як більшість з нас уявляють чи пам'ятають уроки хімії та фізики? Довге, нудне вивчення теорії, постійне, даремне очікування хоч якогось експерименту. Такі уроки мало кому до вподоби. Крім того, більшість учнів вважають, що складні формули та задачки з товстого підручника явно не для них і ніяк в повсякденному житті не знадобляться. Але наука може бути цікавою і щоб довести це не потрібно мати надсучасну лабораторію чи докладати надмірних зусиль, достатньо використовувати прості експерименти, сторітелінг та сучасну культуру, зокрема кіно, комікси, аніме тощо.

Розгляньмо спочатку сторітелінг як додаткову мотивацію до вивчення хімії та фізики. Цікавим для учнів джерелом сторітелінгу можуть бути фільми про месників студії Marvel, зокрема “Чорна пантера”. Центральним елементом цього фільму є вигаданий елемент вібраній. Як зазначає, Sibrina N. Collins, надзвичайно дивовижно спостерігати, як розвиток науки і техніки у вигаданій країні Ваканда відбувається навколо одного хімічного елементу [1]. На уроці хімії під час вивчення періодичної системи можна згадати про вібраній та запитати учнів, де б вони поставили цей елемент в системі та чому. Завдяки такій вправі учні зможуть краще зрозуміти закономірності періодичної системи. На уроках фізики присвячених вивченню фізиці атома та атомного ядра теж можна згадати вібраній. Крім того, в межах вивчення ядерної фізики та електро-магнітних явищ гріх не скористатись Тоні Старком та його електромагнітним серцем. Не меншим джерелом для натхнення учнів під час вивчення взаємодії тіл, механічного руху та сили можуть бути молот Тора чи щит капітана Америки.

Багато цікавинок можна знайти і в біографіях видатних вчених, які окрім всього іншого, дозволять продемонструвати учням тісний зв'язок хімії та фізики. Так, наукові роботи Жозеф Луї Гей-Люссак відносяться до найрізноманітніших галузей фізики та хімії, наприклад газові закони, які вивчають і на уроках фізики, і на уроках хімії. Таких прикладів, коли вчені займались одночасно хімією і фізикою є насправді багато, зокрема шведський фізик, хімік та астрофізик Сванте Август Арреніус, англійський фізик і хімік Майкл Фарадей тощо.

Ще одним гарним джерелом натхнення для учнів може бути реклама. Напевно кожен з нас, під час перегляду реклами або читання етикеток, ловив себе на думці, що її творці або зовсім не вчили фізику та хімію в школі, або вчили добре і тепер вміло маніпулюють знаннями, «розводячи» споживачів. І чому ж не згадати про такі ляпи на уроках, тим самим

надавши учням змогу застосувати навички критичного мислення та набуті знання. Ще одною перевагою використання реклами, є поступове включення самих дітей у гру «хто знайде більше ляпів». Як результат, учні не тільки навчаться критично мислити, але й побачать взаємозв'язок шкільної науки з повсякденним життям.

Що ж стосується експериментів, то й тут співпраця фізиків та хіміків дає набагато більше переваг, ніж окрема робота, а ще, якщо залучити до роботи учнів, результат неодмінно приємно здивує. Наприклад, можна влаштувати наукове шоу для молодших школярів, де в якості ведучих-експериментаторів виступлять учні старших класів. Підготовка до дослідів, вивчення теоретичного підґрунтя та правил проведення й техніки безпеки дозволить не тільки закріпити знання, набути нові, але й дасть можливість учням відчувати себе дослідниками та носіями «таємних» фізико-хімічних знань.

Отже, пов'язуючи фізику та хімію з підручника з навколишнім світом вчитель дає змогу учням не тільки застосовувати набуті знання у реальному житті, але й допомагати їм зрозуміти, як влаштований світ і як до нього пристосуватися.

Список літератури

1. Collins S. N. The importance of storytelling in chemical education. *Nature Chemistry*. 2021. Vol. 13. P. 1–2.

Марінін О. І.

викладач циклової комісії
технології верстатобудування,
охорони праці та навколишнього середовища
ВСП «ХКТФК НТУ «ХП»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Серед головних тенденцій розвитку сучасної освіти можна виділити наступні:

1. Демократизація освіти, що виражається в наступному: у сучасному світі не достатньо мати знання, треба ще вміти ними користуватися, робити правильні висновки, думати. Все це, в великій мірі, закладається при навчанні і залежить від педагога. Педагог повинен використовувати різні методи, способи та принципи навчання, які вважає найбільш ефективними, давати можливість думати студентам, вільно висловлювати свої думки, дискутувати, використовувати так назване «проблемне навчання», тобто створення проблемних ситуацій та пошук рішення разом. Взагалі, за 25 років незалежності українськими філософами В.Г. Кременем, І.Д. Бехом та іншими окреслено сутність нової освітньої парадигми, парадигми особистісно-зорієнтованого навчання, головними ознаками якої є орієнтація на інтереси особистості та адекватність сучасним тенденціям суспільного розвитку [1, с.7; 2, с.8]. Як позначено у національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні -магістральний напрям освітніх змін – побудова національної школи як гуманної, демократичної, особистісно орієнтованої [3, с.52].

2. Інтеграція освіти, що виражається в наступному: зближення принципів освіти різних країн, обмін досвідом, обмін (стажування) викладачів між учбовими закладами освіти різних країн. З іншого боку – інтеграція з майбутньою професією, тобто отримання не тільки теоретичних знань, а й практичних навичок та вмінь, що в подальшому значно допоможе молоді, особливо на початковому етапі їх професійної діяльності. Для цього можна використовувати різні види практик, екскурсії, стажування і т.д.

3. Інформатизація та комп'ютеризація освіти, що виражається в наступному: сучасний світ переповнений величезними потоками інформації. Вміння знайти те, що потрібно, визначити головне, відокремлювати правдиву та актуальну інформацію з сотень різних джерел інформації, використовувати найбільш надійні з них-одне з головних вмінь, що допомагає орієнтуватися в сучасному світі. Що стосується комп'ютеризації освіти, то важко

представити сучасну освіту без використання комп'ютерної техніки та програм для отримання більш якісних знань та вмінь. За допомогою них можна візуалізувати процес навчання, зробити його більш цікавим для слухачів. Наприклад, використання спеціальних графічних програм для креслення, візуалізації процесу обробки деталі, автоматизованого складання технологічного процесу обробки, необхідних при підготовці сучасних інженерів-конструкторів та інженерів-технологів машинобудівних підприємств. Разом з тим, слід відмітити, що «із 18 тис. бібліотек України тільки 2 тис. умонтовані та підключені до Інтернет-мережі (11%)...Практично поза увагою залишилася абсолютна більшість бібліотек шкіл та інших освітніх закладів» [4, с.280]. Ці факти свідчать про наявність регресивних тенденцій в інформаційній та культурно-освітній сферах.

4. Гуманізація освіти, що виражається в наступному: формування у молоді в процесі навчання духовні, моральні, гуманні, культурні цінності, тобто виховання особистості, що здатна до саморозвитку, розкриття та розвиток здібностей молодшої людини. Це може досягатися за допомогою виховної роботи, екскурсій, відвідування музеїв, виставок тощо.

Таким чином головний стратегічний напрям розвитку системи освіти в Україні полягає у створенні умов для розвитку і становлення людини, її особистості, суспільства, адже освіта покликана навчити людину знайти своє місце в житті, в соціумі, культурі. Основною тенденцією сучасної освіти є поступова заміна викладання на пізнавальну діяльність, яка має стати провідною, де особистість молодшої людини знаходиться в центрі уваги педагога. Створення таким чином творчо-інтелектуального середовища означатиме розв'язання проблеми особистісно-орієнтованої освіти. Саме так побудовані системи освіти у країнах розвинених демократій.

Список літератури

1. Бех І. Д. Дві експериментально-виховні стратегії – два етапи розвитку педагогічної науки / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2000. – №3. – С. 5–15.
2. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Кремень // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 23. – С. 7-8.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Авшенок Н. М. ... Кремень В. Г. ... Луговий В. І. ... Слюсаренко О.М. ... Таланова Ж. В. та ін. / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 448 с. – Бібліогр.: с. 21. – (до 25-річчя незалежності України).
4. Філіпчук Г.Г. Освітні стратегії: глобальні і національні тенденції / Г.Г. Філіпчук // Духовність особистості: методологія, теорія і практика Збірник наукових праць / Гол. редактор Г.П. Шевченко. – Вип. 6 (75). – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – С. 273-288.

УДК 512.1

Мохонько М. О.
здобувач вищої освіти,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
Пархоменко О. Ю.
к. ф.-м. н., доцент,
доцент кафедри фізики та математики,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

ЗАСТОСУВАННЯ GOOGLE ТАБЛИЦЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ «ЛОГАРИФМІЧНІ ФУНКЦІЇ»

Знайомство з логарифмічними функціями здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти починають в 11 класі при вивченні теми «Показникова та логарифмічна функції». Як і більшість функціональних залежностей, логарифмічна функція може бути

представлена у графічному вигляді, а отже одним з методів її дослідження є графічний метод. Для побудови графіків функцій використовуються різноманітні графічні калькулятори, які, як правило, будують лінію графіка за введеним аналітичним виразом. Альтернативою є табличні процесори з можливістю побудови діаграм, одним з яких є Google Таблиці – додаток для роботи з електронними таблицями, що входить до складу безкоштовного веб-програмного пакету програмного забезпечення, пропонованого компанією Google у межах служби Google Диск. Серед переваг даного онлайн сервісу можна виділити його безкоштовність, можливість зберігання файлів на онлайн-диску та доступу до них з різних девайсів, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс та наявність всіх основних функцій електронних таблиць, з якими учні вчилися працювати на уроках інформатики. Також сервіс передбачає можливість одночасної роботи над одним проектом декількома користувачами в режимі реального часу, що має значний методичний потенціал щодо організації самостійної або групової роботи учнів як під час аудиторної роботи, так і в умовах дистанційного або змішаного навчання.

На початку вивчення логарифмічних функцій пропонується створення вчителем на своєму Google Диску файлу типу Google Таблиці та надання доступу до цього файлу всім учням з можливістю редагувати зміст. Також корисним з точки зору формування соціальної та громадянської компетентностей буде поділ учнів на групи з формулюванням в кожній групі окремих завдань, в тому числі з врахуванням складності завдання та потенціалу учнів в групі.

Одним з проєктів, який можна реалізувати з застосуванням Google Таблиць, є дослідження властивостей логарифмічної функції $f(x) = \log_a x$ за її графіком. Для цього в створеній Google Таблиці вчитель, демонструючи екран учням, створює робоче поле, на якому розміщує пусту таблицю та додає лінійну діаграму з гладкими лініями. Після цього кожній групі учнів (у нашому випадку груп 6, що відповідає кількості робочих стовпців, але їх кількість може варіюватись) формулюється завдання: за допомогою вбудованої функції обчислення логарифма заповнити відповідний стовпчик значеннями функції при заданих значеннях аргументу x від 0 до 3 з кроком 0,2. (рис. 1). При цьому, формула, наприклад, в комірці C7 має вигляд $=\text{LOG}(B7;2)$, де B7 – посилання на комірку з значенням аргумента x , 2 – значення основи логарифма (кожна група учнів працює зі своїм значенням основи логарифма).

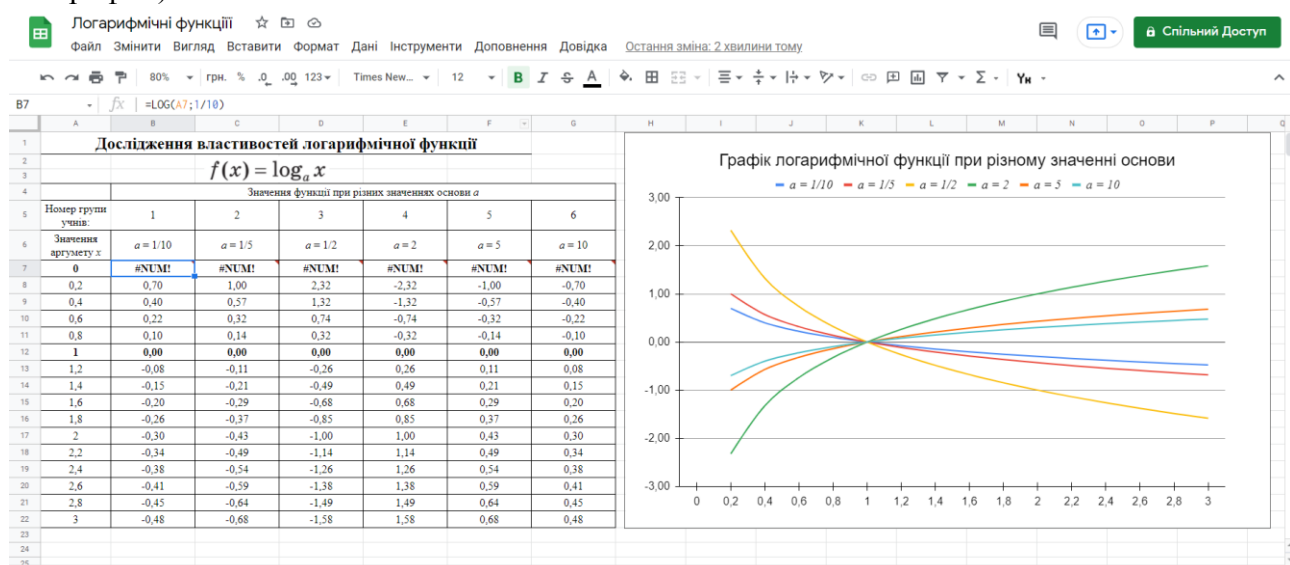

Рис. 1. Приклад вигляду аркуша Google Таблиць при дослідженні властивостей логарифмічних функцій при різному значенні основи логарифму

Після заповнення таблиці, побудови графіків та незначного форматування, обов'язково слід проаналізувати отримані результати. Під час дистанційного заняття для комунікації зручно використовувати сервіси для проведення відео зустрічей, наприклад, Zoom або GoogleMeet. Краще, якщо представники кожної з груп по черзі прокоментують поведінку «свого» графіка. Особливу увагу слід звернути на області визначення та значень функції, нулі функції, проміжки знакосталості, інтервали зростання або спадання, неперервність у випадках, коли основа $a > 1$, $0 < a < 1$ та $a = 1$.

Ще одним корисним та цікавим завданням є побудова на одній діаграмі графіків функцій $f(x) = 2 \cdot \log_a x$, $f(x) = 1/2 \cdot \log_a x$, $f(x) = \log_a(2 \cdot x)$, $f(x) = \log_a(x/2)$, $f(x) = \log_a^2 x$, $f(x) = 1/\log_a x$ тощо. Звісно, з розподілом цих функцій за групами учнів та обов'язковим подальшим обговоренням результатів. При цьому, можна варіювати як значення коефіцієнтів, так і значення основи логарифмів, спостерігаючи за змінами в поведінці графіків.

Окремим видом завдань в підручниках пропонується проведення аналітичних обчислень зі знаходження області визначення логарифмічних функцій [1, с. 42]. Актуальним буде завдання кожній групі після обчислень побудувати на окремих аркушах в Google Таблицях графіки відповідних функцій, перевірити та проаналізувати аналітично отриманий результат.

Використання Google Таблиць для складання таблиць та побудови графіків під час вивчення теми «Логарифмічна функція» дозволяє візуалізувати розглядуваний теоретичний матеріал, що має на меті значно покращити рівень його розуміння та сприйняття учнями, залучає учнів до виконання спільних проектів, спонукає до співпраці, розвиває навички роботи з сучасними сервісами, зокрема, з застосуванням хмарних технологій. А все це є компетентностями, необхідними для успішної професійної діяльності у XXI столітті.

Список літератури

1. Алгебра і початки аналізу: проф. рівень: підруч. Для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / [А.Г.Мерзляк, Д.А.Номіровський, В.Б.Полонський та ін.]. Харків, 2019. 352 с.

УДК 378.147.09

Мухіна Г. В.

кандидатка пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Донецького державного університету внутрішніх справ

ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Вища освіта України перебуває наразі в процесі докорінних сутнісних змін. Більшість законодавчих документів, національних програм щодо вищої освіти наголошує на необхідності підвищення якості освіти, рівня знань та вмінь майбутніх фахівців та фахівчинь, застосуванні інноваційних та інтерактивних методів, прийомів та засобів навчання. Саме розуміння того, що вища освіта – це один із головних чинників інноваційного розвитку суспільства, дає поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації освітнього простору. Інноваційні технології, методи та прийоми навчання є об'єктом вивчення як зарубіжних, так і українських учених. Наукові студії А. Алексюка, І. Доброскок, В. Ільїна, Г. Клімової, Г. Коцури, В. Кременя, М. Лисенка, С. Нікітчиної, С. Пролеєва, П. Сауха та інших дослідників присвячені проблемам інноваційної парадигми в системі вищої школи, а також окремим інноваційним формам, методам та прийомам навчання.

Що ж розуміють під інноваціями? У Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації дефінують як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні

технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [3].

Отже, можемо припустити, що будь-які вдосконалені педагогічні технології або методи та прийоми навчання, які істотно поліпшують організацію освітнього процесу або якість навчання можна вважати інноваційними. Слушною, на наш погляд, є думка Ю. Бистрової яка акцентує, що інноваційне навчання – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення, і відкидання тих, що вже застаріли [2]. Привертає увагу визначення дефініції «інновація», яке пропонує науковому загалу Н. Артикуца. Дослідниця наголошує, що інновації це, перш за все, нововведення на основі досягнень науки, освіти, передового педагогічного та управлінського досвіду, покликані стимулювати розвиток прогресивних і високоефективних освітніх технологій [1, с.4].

Динамічні зміни життя, нові вимоги до особистості майбутнього фахівця або фахівчині потребують корінної перебудови освітньої діяльності закладів вищої освіти. Загальновідомим є той факт, що освітня діяльність є цілеспрямованим процесом взаємодії всіх її учасників, дієвість механізму такої взаємодії розкривається у виявленні функційного призначення кожного структурного елемента діяльності, що у своїй сукупності характеризують освітню діяльність як педагогічну систему. Упровадження інновацій в освітню діяльність потребує врахування всіх структурних компонентів діяльності, а саме: спонукально-ціннісного (мотиви, цілі); прогностично-проективного (прогнозування, вибір, планування); виконавчо-реалізувального (методи, засоби, результат); оцінково-порівняльного (аналіз, виявлення неузгодженості в результатах і процесі їхнього досягнення тощо).

Звичайно, потрібно починати із системоутворювального чинника діяльності, тобто з мотиву всіх суб'єктів навчання, адже провідні мотиви здебільшого визначають спрямованість інноваційної діяльності. Якщо педагог зацікавлений і захоплений викладанням свого предмету, то він буде намагатися підтримувати позитивну мотивацію в тих, хто навчається, шляхом найрізноманітніших нововведень, урахуовуючи їхні індивідуальні особливості, розвиваючи їхні творчі здібності та сприяючи їхньому особистісному зростанню.

Чітко сформульована мета інноваційної освітньої діяльності, тобто відповідь на запитання «*навіщо це робити?*», «*чому потрібно це робити?*» дає змогу підібрати ефективні методи, прийоми та засоби для отримання бажаного результату. Слід зазначити, що між цілями та мотивами інноваційної освітньої діяльності його учасників існує певний зв'язок. З одного боку, мета й мотиви спонукають кожного до діяльності, визначають її зміст і способи виконання, а з іншого – вони й формуються в процесі такої діяльності, під впливом умов, за яких вона відбувається. У процесі інноваційної діяльності виникають і розвиваються нові потреби та інтереси, ідеали та переконання тощо.

Таким чином, освітні інновації характеризують цілеспрямованим процесом часткових змін, що ведуть до модифікації мотивів, мети, змісту, методів, прийомів, засобів та результатів навчання відповідно до сучасних вимог часу й соціальних запитів замовлення.

Список літератури

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. *Інноваційні технології у вищій юридичній освіті : матеріали міжнар. наук.-метод. конф., присвяченої 390-річчю з дня заснування Київської братської школи – предтечі Києво-Могилянської академії* (Київ, 25–28 травня 2005 р.). К.: Стило, 2005. С. 3–26.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. 2015. № 1. URL : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>. 1.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-ІV Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36 (06.09.2002). Ст. 266. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

Берест Т. М.

к. філол. н., доцент,

Купрікова Г. В.

к. філол. н., доцент,

Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО ТА ІСПИТУ НА ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ

Ситуація, що складається на сьогодні в нашій країні, спонукає до активного переходу на «віддалене» навчання. Значна частина старшокласників, оцінивши переваги онлайн-курсів для додаткового здобуття знань (комфортні умови, можливість індивідуального перерозподілу часу для навчання та опанування матеріалу в зручному темпі, скорочення витрат часу, можливість отримувати консультації викладачів ЗВО, соціальне дистанціювання тощо), надає перевагу саме цій формі додаткової освіти (мовні курси, «комп'ютерні», заняття з підготовки до ЗНО та ін.). Вільне орієнтування сучасної молоді в гаджетах і схильність до використання їх як для проведення дозвілля, так і для освіти, зокрема й самоосвіти, також уможливорює широке й ефективне застосування дистанційної форми навчання.

З 16 липня 2021 року відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» стартували іспити на рівень володіння державною мовою, що мають за мету визначити рівень володіння державною мовою осіб, які претендують на обрання чи призначення на посади, визначені частинами першою і другою статті 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У зв'язку із цим виник попит на послуги з підготовки до таких іспитів.

Саме ці передумови, а також потреба глибокого й систематичного повторення матеріалу, з одного боку, і відпрацювання навичок роботи з тестовими завданнями – з іншого, спонукають до створення відповідних дистанційних курсів. Проблемним місцем у повторенні матеріалу для успішного проходження тестування є також питання відбору потрібної й корисної інформації з надзвичайно великого масиву не завжди якісних текстів, завдань та «лайфхаків», представлених як у виданих посібниках, так і в інтернет-розробках, онлайн курсах та електронних бібліотеках. Можливість відбору матеріалів для дистанційного курсу, яку має його укладач, дозволяє допомогти слухачам і в цьому питанні також.

Зважаючи на те, що використання комп'ютерних технологій дозволяє активізувати пізнавальну діяльність, утілювати ідеї індивідуального та диференційованого підходу в процесі навчання, викладачі ХГУ «НУА» активно використовують дистанційні курси (Moodle) [1]. Мета таких курсів – надати слухачам можливість самостійно, проте керовано, вивчати новий матеріал. Стартовими матеріалами для курсів стали підручники, методичні рекомендації, розроблені викладачами кафедри.

Дистанційне навчання мови містить і деякі труднощі для слухача: складно правильно працювати з інформацією, правильно обирати найголовніше; можуть виникнути питання, які потребуватимуть додаткового пояснення, у такому разі консультація викладача може бути більш ефективною, ніж самостійна робота.

Приєднуючись до думки багатьох дослідників про якості, якими має володіти потенційний слухач ДК, відзначимо, що головними серед них є мотивація й самодисципліна, уміння спілкуватися, товарицькість, наполегливість та бажання дотримуватися академічної доброчесності [2; 3].

Отже, дистанційна освіта – досить ефективна форма організації навчального процесу, яка за умови створення адекватних курсів здатна забезпечити сприятливі умови підготовки та високі показники в засвоєнні матеріалу.

Список літератури

1. Берест Т. М., Помазан І. О. Використання дистанційних форм навчання: досвід кафедри українознавства ХГУ «НУА» *Проблеми освіти* : наук. зб. Київ, 2013. Вип. 77, ч. 1. С. 23–30.

2. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування : дистанц. курс : навч. посіб. Харків, 2002. 320 с.

3. Мазуренко Л. М. Безперервна освіта: особливості навчання дорослих. *Особистість у єдиному освітньому просторі* : зб. наук. тез III Міжнар. форуму (Запоріжжя, 26–29 квіт. 2012 р.). Запоріжжя, 2012. Вип. № 2 (8). С. 58–59.

Єлісєєв І. А.

старший викладач

кафедри методики викладання германських мов,
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАВДАНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розширення міжнародних зв'язків, зростання потреби у спілкуванні та співпраці між країнами і людьми з різними мовами та культурними традиціями, нові економічні та політичні реалії сприяють швидкій інформатизації суспільства зростанню інтересу до іншомовної культури, вимагають суттєвих змін у ставленні до володіння іноземною мовою. В системі освіти дедалі більшої значущості набувають принципи безперервності освіти, культури-відповідності, які базуються на загальнокультурних цінностях, нормах, традиціях різних культур, гуманізації педагогічної освіти, розвитку міжнародно-орієнтованої особистості, здатної адаптуватися до життя в полікультурному просторі.

Однією з найімовірніших складових професійної освіти є загальнокультурна компетентність, хоча цей термін має декілька різних варіантів тлумачень. На мою думку важливими складовими загальнокультурної компетентності є:

- знання соціокультурного змісту існування людства;
- розвинута мовна культура;
- володіння навичками адекватного спілкування у соціокультурному середовищі.

Загальнокультурна компетентність передбачає насамперед культурознавчі аспекти навчання, де особливий акцент робиться на розвиток умінь бачити та визначати відмінності різних культур, суспільств; оцінювати внесок різноманітних культур у розвиток людської творчості для розвитку загального, специфічного в культурах, стимулювання у майбутніх фахівців розвитку позитивного ставлення до представників інших культур. В цьому руслі, загальнокультурна компетентність визначається базовою, тобто своєрідною основою, на якій будуть формуватися всі компоненти професійної компетентності, від якості сформованості якої вони прямо залежать.

Для розв'язання соціокультурних проблем в процесі міжкультурної комунікації необхідні знання про національно-культурні особливості та норми країни, мова якої вивчається, знання мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови, тобто культури іншомовного спілкування, а також готовність до застосування цих знань. Розвиток соціокультурної компетенції, який має тісний взаємозв'язок із загальнокультурною, дозволяє достатньо успішно вирішувати визначені завдання.

Аналіз досліджень та практичних розробок зарубіжних та вітчизняних учених дають можливість пропонувати таку класифікацію соціокультурних завдань, які можуть сприяти формуванню у студентів знань про релігії, звичаї та традиції народів, країн, і таким чином, давати змогу студентам включитись в діалог культур, поглиблювати їхні знання про досягнення національної культури у розвитку загальнолюдської культури, і в решті поповнювати загальнокультурну компетентність майбутніх фахівців.

Пропоную наступні соціокультурні завдання, які здебільшого спрямовані на старший етап шкільної та вищої освіти використовувати під час занять з практики англійської мови та методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах.

Слід виділити три групи завдань:

- 1) соціокультурні пошуки;
- 2) соціокультурні ігри;
- 3) соціокультурні проекти, або соціокультурні творчі завдання.

Соціокультурні пошукові завдання сприяють активізації мовленнєвої діяльності школярів, студентів, удосконаленню мовленнєвих операцій, таких, як порівняння, синтез, аналіз абстрагування, узагальнення, систематизація під час зіставлення різних культур у різноманітних видах інтелектуальної діяльності, класифікації інформації та передбачають індивідуальну роботу, або роботу в парах з використанням автентичних соціокультурних матеріалів. Результати роботи можуть бути представлені для обговорення всією групою. Такий тип завдань потребує наявності у студентів базових фондових та країнознавчих знань, певної мовної підготовки. Інструкції завдань, які мають пошуковий характер повинні націлити студентів на пошук певної інформації, наприклад: a) Read the letter (text, article, information etc.) and find out more about (find out details..., find out the origin of..., do some individual research about..., find the answer to the following questions..., ect.)

Прикладом таких соціокультурних пошукових завдань, які виражені в інструкціях, можуть бути наступні:

1. Imagine that you have been invited to England for a summer holiday. Do some research and find out more about the most popular tourist and sightseeing places, landmarks in the country where you have been invited to go. Suggest your ideas of the possibilities for summer rest in your country.

2. Watch a video-fragment. Identify the event and find out some cultural traditions of British attributable to it. Say if you have a similar event in your country and what traditions are connected with it.

Соціокультурні пошукові завдання можуть поєднуватись із соціокультурними творчими завданнями або проектами, які відбуваються у спільній, колективній творчості, яка потребує від студентів пошуку вирішення проблеми, побудови проекту, різноманітних рольових ігор, психодрам. Наприклад:

1. Look at the guide map of the sightseeing tour along the Thames. Find out more information about the places you may visit, make a similar map of the tour along the Dnipro in Kyiv.

2. Read the article «Bulling at school» and discuss the possibilities of preventing this phenomenon.

Вчитель-викладач може також доповнювати соціокультурні пошукові завдання рольовими завданнями:

1. Look at the picture taken in Liverpool and say where the tourists are and what they may be talking about. Find out more about the landmarks connected with «The Beatles», world famous group. Act out conversation which may take place between the tourists.

Соціокультурні ігрові завдання, як правило, побудовані на автентичних реаліях соціокультурного змісту, таких як реклами, брошури, оголошення, етикетки, анкети. Крім того, це можуть бути статті, тексти, уривки художніх творів, а також ілюстрації, плакати, символи, діаграми, знаки. Вони передбачають як індивідуальну роботу студентів, так і роботу в парах і групах, тощо. Ці завдання можуть поєднуватись з пошуковими та творчими соціокультурними завданнями. Прикладами таких соціокультурних ігрових завдань є наступні:

1. Look at the pictures and price lists of the hotels. Guess what hotel each person in the pictures below is likely to choose and why.

2. Suppose you are at the Walker Art Gallery in Liverpool. Look at the signs and guess which of them are likely to be seen there. What rules do you think they express? Draw Ukrainian signs of the similar rules.

Завдання справжнього вчителя-викладача полягає в тому, щоб навчити молоду людину вчитися, знаходити необхідну інформацію, обробляти її, трансформувати на власний досвід та застосовувати на практиці. Саме тому, на заняттях застосовую проблемно-творчі завдання, що призводить до високого рівня засвоєння матеріалу. Практичне їх застосування стає можливим та доцільним на етапі вдосконалення набутих знань з певної теми, опрацьованого тексту і т.д.

Соціокультурні проекти або соціокультурні творчі завдання досить ефективно сприяють сомотійній роботі з автентичними соціокультурними матеріалами.

1. In group, read the information about the holidays offer for Christmas. Design your holiday offer using materials suggested.

2. Look at the following series of cartoons. Read and say what new information you have learned about British sports. Design cartoons about Ukrainian most popular kind of sport.

3. Watch the video-fragment and say what food is most or less popular among English teenagers. In group, work out your ideas of the most popular Ukrainian dish, give its recipe and act out a «video advertisement» of Ukrainian cuisine.

Використання даних соціокультурних завдань, як показує практика, сприяє не тільки ефективному розвитку та формуванню соціокультурної компетенції студентів, а й позитивно впливає на розвиток майбутнього спеціаліста як багатогранної полікультурної особистості.

Якість професійної діяльності майбутнього спеціаліста враховуючи розширення міжнародних зв'язків в різних галузях залежить від рівня сформованості його загальнокультурної, соціокультурної та комунікативної компетентності. Як свідчать дослідження вчених, які займаються інтеграцією елементів культури в процес навчання іноземних мов, всебічний та професійний розвиток особистості сучасного фахівця передбачає високий рівень його соціокультурних знань та вмінь, глибокі загальнокультурні знання, вміння використовувати їх в іншомовній міжкультурній комунікації.

Оволодівши в стінах вищого навчального закладу соціокультурною компетенцією, значно підвищується рівень власної загальнокультурної компетентності, що в свою чергу надає майбутньому спеціалісту можливість до самовдосконалення, бути конкурентно-спроможним на ринку праці та постійно збагачувати власний досвід за рахунок обміну професійною інформацією.

УДК 811.111+811.112.2

Насакіна С. В.

канд. філол. наук.,

зав. кафедри укр. та інозем. мов,

Одеський державний аграрний університет

ТЕРМІНИ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ

Сьогодні перед викладачами навчальної дисципліни «Іноземна мова в науково-освітній діяльності» у вищих навчальних закладів поставлена задача підготувати здобувачів третього рівня освіти до досконалого володіння термінологічним словником англійської мови. Усвідомлюючи це, необхідно звернути увагу на важливість вивчення фахової термінології на заняттях з англійської мови мов у немовних вищих навчальних закладах.

Головна мета курсу «Іноземна мова в науково-освітній діяльності (англійська мова)» для здобувачів третього освітньо-наукового рівня полягає у вдосконаленні й подальшому розвитку у здобувачів знань, навичок і вмінь з англійської мови, набутих в обсязі програми вищого навчального закладу для здійснення науково-дослідної діяльності.

Завданнями курсу є формування:

- навичок оперування лексичним і граматичним матеріалом у науковій комунікації;
- нормативності умінь у процесі читання, говоріння, аудіювання і академічного письма;
- умінь опрацювання англійської літератури за фахом.

Принцип професійної спрямованості та принцип між предметних зв'язків іноземної мови зі спеціальними дисциплінами ускладнюють процес викладання іноземних мов викладачами з філологічною освітою, при чому процес навчання ускладнюється інколи процесами транс термінологізації. Перенесення готового

терміна з однієї галузевої сфери в іншу з повним або частковим його переосмисленням називають транс термінологізацією [1, с. 79]. Особливостями викладання англійської мови у немовних вищих навчальних закладах є те, що викладачам необхідно опрацювати автентичні матеріали та ознайомитись із термінологією фахової дисципліни, яку вивчають

здобувачі у курсі навчання, при чому труднощі можуть виникнути при перекладі термінів, наприклад: rapid population grow – швидке зростання чисельності населення, gold reserve – золотий запас, hard currency – тверда конвертована валюта.

Ретельний аналіз та систематизація термінів у процесі навчання англійської мови можуть допомогти в процесі підготовки сучасних фахівців. Так, розглядаючи терміни, можна виділити наступні структурні типи у військовій та економічній терміносистемах: implicit costs

1. N+N subsistence level – прожитковий рівень; market shortage – недостатня ринкова пропозиція; product lines – виробництво, target markets – цільовий ринок, business units – бізнес-одиниці

2. Adj.+N World Bank – Світовий банк, competitive edge – конкурентна перевага

3. Ved+N (Ving+N) delaying process – процес затримки, increasing return, holding company – холдінгова компанія, qualified worker – кваліфікований працівник.

Отже, формування та опрацювання термінологічного словника на заняттях з навчальної дисципліни «Іноземна мова в науково-освітній діяльності» у вищих навчальних закладів має велике значення для професійної підготовки майбутніх докторів філософії.

Список літератури

1. Кияк Т.Р., Каменська О.І. Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2008. № 38. С. 77-80.

УДК 811. 133. 1'36(045)

Овсейчик Ю. В.

к. філол. н., доцент,

докторант кафедри общего языкознания,

Минского государственного лингвистического университета

СОЧИНТЕЛЬНЫЙ СОЮЗ ВО ФРАНЦУЗСКОЙ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ТРАДИЦИИ: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Разные подходы и взгляды в европейской грамматической традиции на природу союза как на обозначение сущностной природы связи между объектами внеязыковой действительности имеют многовековую историю. Наше сообщение ставит своей целью рассмотреть процесс эволюции представления о «союзе» во французской грамматической традиции от диффузного понятия «союз» до дифференцированного вычленения «сочинительный союз» в диахронической перспективе с IV в. по XXI в.

Источником материала послужили оригинальные трактаты, энциклопедии, справочники и грамматики французского языка, представленные в Corpus de textes linguistiques fondamentaux [1] и Национальной цифровой библиотеки Gallica [2], в которых дается толкование союза. Применялись системный и концептуальный подходы, а также общенаучные методы систематизации и анализа материала.

Французская грамматическая традиция вместе с другими европейскими традициями заимствует понятия и категории из латинской грамматики, речь идет о так называемом «transfert de technologie» [3]. Первоначальные определения союза, представленные в античных трактатах «Ars Donati» (IV в.) и «Ars Prisciani» (VI в.), породили вариативную интерпретацию союза в латинских грамматиках [4], а затем и в первых грамматиках французского языка [5].

В результате аналитического обзора дефиниций союза, отражающих основные методологические подходы и направления в интерпретации союзов в разные периоды становления грамматической традиции во французской романистике, выявлено следующее.

Во-первых, два основополагающих критерия – морфологический (неизменяемость) и функциональный (соединение однопорядковых элементов) – изначально выделяются при определении класса союзов.

Во-вторых, исходное представление о тождественности соединенных компонентов, предполагающее их семантическую и синтаксическую тождественность (симметрия сочиненных компонентов) эволюционирует до принятия тезиса о том, что границы

сочетаемости намного шире, чем понятие однородности соединенных компонентов (асимметрия сочиненных компонентов).

В-третьих, до конца XX в. сохраняются изначально сформулированные две противоположные точки зрения о наличии и отсутствии у союза лексического значения. В настоящее время во многих исследованиях признается, что служебные части речи, в общем, и союзы, в частности, обладают помимо «строительной» функции способностью к номинации отношений между объектами внеязыкового мира (об этом подробно см. [6]).

В-четвертых, несмотря на исторические предпосылки дифференцированное вычленение сочинительного союза происходит в поздний период (вторая пол. XIX в.) для систематизации и классификации всех существующих связующих единиц в дидактических целях [7].

Таким образом, сложность и богатство отношений между объектами внеязыковой действительности нашло отражение в разнообразии взглядов на осмысление сущностной природы союза, что предопределило историческую вариативность в толкованиях данного понятия в ходе развития научной мысли.

Список литературы

1. Corpus de textes linguistiques fondamentaux : [Электронный ресурс]. URL: <http://ctlf.ens-lyon.fr/>.
2. Gallica. Национальная цифровая библиотека : [Электронный ресурс]. URL: <https://gallica.bnf.fr/>.
3. Auroux S. La révolution technologique de la grammatisation. Liège : Mardaga, 1994. 216 p.
4. Baratin M. La naissance de la syntaxe à Rome. Paris : Éd. de Minuit. 1989. 544 p.
5. Colombat B. L'héritage du modèle latin dans les grammaires françaises à la Renaissance. *Grammaire et enseignement du français langue étrangère et seconde. Permanences et ruptures du XVIe au milieu du XXe siècle (I)*. 2013. № 51. P. 11–38.
6. Тарасевич Л. А. Семантика и функционирование предлогов с пространственным значением (на материале немецкого и русского языков) : монография. Минск : Мин. гос. лингвист. ун-т, 2014. 272 с.
7. Chevrel A. Histoire de la grammaire française et il fallut apprendre à écrire à tous les petits français. Paris : Payot, 1977. 371 p.

УДК 378.147.016:81'243

Федькова І. А.

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ РОБОТИ В ПАРАХ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Курс «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» поглиблює знання студентів про мовні форми, властиві для офіційних та розмовних реєстрів професійного мовлення; розширює діапазон термінологічних одиниць, що є необхідним в професійній сфері; розвиває мовні й мовленнєві уміння та навички з англійської мови (усне мовлення, аудіювання, читання та письмо) та готує до ефективного спілкування англійською мовою на міжнародному рівні для реалізації інноваційних проєктів або вирішення фахових проблем. Задля реалізації поставлених завдань важливим є доцільний добір методів та прийомів навчання. Під методом навчання слід розуміти комплекс дій того, хто навчає, і того/тих, навчаються, які поєднуються в єдину навчальну діяльність, що служать для вирішення певних методичних завдань і досягнення конкретної навчальної мети [3, с.140].

Метод роботи в парах належить до інтерактивних методів. Його можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння й закріплення нових знань, перевірки й активізації фонових знань, розвитку професійно орієнтованих іншомовних умінь в усних видах мовленнєвої діяльності тощо. За умов парної роботи, всі студенти у групі отримують можливість висловитись. Робота у парах дозволяє студентам подумати, обміняти ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед аудиторією. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вмінь висловлюватись, критично мислити, вести дискусію й переконувати співрозмовників [1, с. 88].

Використання такого виду співпраці сприяє тому, що студенти не можуть ухилитися від виконання завдання. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу. Серед них можна назвати такі: обговорити короткий текст, завдання, письмовий документ; узяти інтерв'ю й визначити ставлення партнера до заданого читання, лекції, відео чи іншої навчальної діяльності; зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи один одного; розробити разом запитання до викладача або до інших студентів; проаналізувати разом проблему, вправу чи експеримент; протестувати та оцінити один одного тощо [2, с. 28]. Досвід роботи зі студентами показує, що вони досить активно залучаються до такого інтерактивного методу. Студенти зацікавлені у виконанні запропонованих завдань. Вони не лише взаємодіють між собою у зручному для себе середовищі й звичній формі, а й мають можливість розвивати свій творчий потенціал, вміння мислити, бути гнучким у прийнятті рішень, швидко реагувати тощо. Особистісно орієнтований підхід до кожного студента дозволить викладачеві дібрати матеріал для активної взаємодії всіх учасників процесу, що дозволяє створити позитивний мікроклімат у студентському середовищі, адже «особистісно орієнтована освіта – це не формування особистості з наперед визначеними властивостями, а забезпечення сприятливих умов для повноцінного виявлення і розвитку особистісних функцій студента» [4, с. 13]. Робота у парах сприяє створенню атмосфери співпраці, взаємодії; виробленню загальнолюдських цінностей.

Отже, використання інтерактивного методу роботи в парах сприяє розвитку іншомовної компетенції студентів неспеціальних факультетів. Завдяки взаємодії, співпраці між собою усувається бар'єр, страх говоріння. Студенти вчать переконавати й вести дискусію засобами іноземної мови, яка відбувається у сприятливій, невимушеній атмосфері спілкування у звичному колективі.

Список літератури

1. Малюга О. До питання інтерактивних методів навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей на заключному етапі вищої школи // Молодь і ринок. 2014. № 2 (109). С. 86–90.
2. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. Заред. О.І.Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
3. Тарнопольський О. Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
4. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В. В. Ягоднікова. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

УДК 821.161.2

Урсані Н. М.

к. філол. н. кафедри української мови, теорії
та історії української і світової літератури,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Майданевич І. О.

студентка ОП Українська мова та література

ПРОБЛЕМА ЛЮДСЬКОЇ СВОБОДИ У ХУДОЖНІЙ РЕЦЕПЦІЇ ІВАНА БАГРЯНОГО (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ТИГРОЛОВИ»)

Іван Багряний – один із перших митців, хто розкрив гулагівську тему в історії української літератури, підняв проблему людської свободи в умовах тоталітарного суспільства. А тому символічний світ роману «Тигролови» Івана Багряного, осмислення трагічної історії нашого народу та його боротьби за волю актуалізують значення даного твору серед філософів, істориків та літературознавців.

Мета даного дослідження полягає в осмисленні філософської проблеми людської свободи на матеріалі роману даного автора. Реалізація мети передбачає розв'язання ряду завдань: простежити моделі свободи та несвободи у суспільстві, особливості їх художнього втілення у творі митця.

У романі «Тигролови» автор осмислює проблему волі як одну із базових потреб людини, беручи до уваги досвід художньої рецепції даної теми в історії української

літератури та її наукове дослідження у працях М. Бердяєва, В. Миронова, І. Михайлина, М. Сподареця, Г. Клочка, М. Балаклицького. Науковці акцентують увагу на протиставленні людини тоталітарній системі, виокремлюють духовні пошуки героїв роману щодо подолання духовних обмежень. У цьому контексті привертає увагу погляд Ю. Шереха: «Герої Багряного більше сконструйовані до того, як, на думку письменника, має бути, ніж узяті з дійсності в повноті життєвих проявів» [3, с. 219].

М. Балаклицький називає «Тигролови» «знаком появи й трансформації релігійних ідей у Багряного. З цього часу він на оновленій, модерністській основі починає звертатися до минулого в пошуках опертя для власних ідей» [2, с. 11].

На наш погляд, у романі «Тигролови» І. Багряного реалізація мотиву свободи відбувається завдяки моделюванню ситуацій. Наприклад, до місця заслання Григорій Многогрішний їде «потягом смерті» [1, с. 27], у якому «шістдесят рудих домовин, і в кожній з них повно жертв, повно живих мертвяків» [1, с. 27]. У контексті твору потяг постає моделлю тогочасної тоталітарної системи, у межах якої людина втрачає право на волевиявлення. Кожна художня деталь виявляється символічною. Образи в'язнів, що просували й лиця крізь ґрати, втискалися в залізо, уособлюють потяг до свободи в умовах неволі.

У романі «Тигролови» І. Багрянний змальовує героїв, які прагнуть до внутрішнього індивідуалізму, здатні йти на ризик заради реалізації людиною права вибору. Образ Григорія Многогрішного змальовується крізь призму духовного змужніння через ув'язнення, обростає власне ментальними рисами через історичну ретроспекцію його прадіда Дем'яна Многогрішного, "ізменника, малоросійського гетьмана» [1, с. 34]. Таким чином, у романі постає модель вічного прагнення до свободи українського народу, яке не можливо придушити снігами Сибіру, знищити у потягах для каторжників. Так автор відкидає тезу про те, що людина – гвинтик у великому механізмі, оскільки змальовує вільну особистість. Варто відзначити, що бунтарський ментальний дух автор реалізує в образі Григорія Многогрішного, який готовий боротися за власне «Я».

Модель винищення у тоталітарному суспільстві потягу до свободи автор реалізує через спогади Григорія Многогрішного про його арешт та допити, під час яких слідчий НКВС Медвін застосовує фізичну силу: «Цей пес відбивав мені печінки, ламав кості, розчавлював мою молодість і намагався подряпати серце. Так довгих-довгих два роки він мене мучив. А потім спровадив до божевільні» [1, с.40].

Жанр пригодницького роману дозволяє авторові змалювати модель вільного життя українського народу на Далекому Сході, відобразити на прикладі родини Сірків «первісний, незайманий, напівказковий світ» [1], що є антиподом до українського краю. Сірки адаптуватися до нових умов, реалізувавши себе у новому промислі - мисливстві. Варто відзначити, що мотив полювання у творі відтворено у двох площинах: як промисел людей на звірів та як нищення людини людиною у бінарній опозиції «мисливець-жертва». Таким чином, лови моделюють прагнення людини кинути виклик життю, випробувати власну долю. Отже, у романі мотив полювання безпосередньо пов'язаний із мотивом свободи. Навіть у назві твору автор співставляє «лови» звіра з переслідуванням людини, що в умовах тогочасного режиму символічно постає в образі дракона. А тому убивство Григорієм Многогрішним слідчого Медвіна є символом вивищення сильної особистості над системою зла, саме тому Григорій стверджує: «Я вбив одного дракона» [1, с. 179].

У романі «Тигролови» Івана Багряного перемога сильної людини є важливим складником концепції свободи автора. Постійна спрямованість героя на майбутнє, що виступає як справжня модель людського існування, дозволяє Григорію Многогрішному подолати випробування, у яких виявляється його стійка, нескорена натура, що підкреслює життєствердну, оптимістичну позицію автора.

Список літератури

1. Багрянний І. Тигролови: Роман та оповідання. Післямова М. Жулинського; Упоряд. О. Гаврильченка та А. Коваленка. Київ : Молодь, 1991. 264 с.

2. Балаклицький М. «Нова релігійність» Івана Багряного: наукова монографія. К.: Смолоскип, 2005. 167 с.

3. Шерех Ю. Українська еміграційна література 1945–1949 // Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. Три томи. Харків: Фоліо, 1998. Т. 1. С. 196-235.

Данилік С. М.

викладач спецдисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Любешівський технічний фаховий коледж
Луцького національного технічного університету»

«РІДКЕ ДЕРЕВО» – ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИЙ КОМПОЗИЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

Новинки ринку будівельних матеріалів не втомлюються дивувати навіть досвідчених майстрів. Розробка рідкого дерева стала справжнім проривом у всіх сферах господарської діяльності. Особливий інтерес до натуральної деревини пояснюється екологічними і естетичними чинниками [2].

Рідке дерево екологічно чистий матеріал, комбінований, вироблений з полімерних смол і дрібно подрібненої деревини. Сировиною для рідкого дерева можуть бути різні відходи деревообробного виробництва – деревна стружка, тирса і т.п.. Інші компоненти композиту можуть являти собою різні рослинні волокна, наприклад, солону, прядиво, лушпиння, шкаралупу [1, с. 31]. У поєднанні з різними відходами переробки пластмас – вторинний гранульований або подрібнений полівінілхлорид (ПВХ), поліпропілен (ПП), поліетилен низького тиску (ПНД) – й сполучні добавки та барвники.

Виробництво даного матеріалу відрізняється простотою і доступно будь-якому промислому підприємству, що має відповідне обладнання. Матеріал виготовляється методом екструзії, розплавлену суміш під високим тиском вдавлюють у певні форми і потім охолоджують [1, с. 32]. Звідси і назва – «рідке».

Рідке дерево – екологічно безпечний матеріал, і він має перевагу перед пластмасою, бетоном, металом. Рідке дерево не потребує фарбування, просочення маслом та іншими засобами. Рідке дерево має стійкість до механічних пошкоджень, ударів, вигоряння, до поразки бактеріями та грибками.

Матеріал підходить до будь-яких погодніх умов: розрахований на температури від -50С до +180 С, вологостійкий. Рідке дерево має рівномірний колір; широку кольорову гаму, легке в укладанні, при необхідності може бути розібране без залучення професіоналів, служить 20-30 років. Профілі з рідкого дерева можна декорувати усіма відомими способами: фанеровані шпоном, ламінувати плівками і листовими пластиками, фарбувати будь-якими фарбами і лаками. Додаючи пігменти безпосередньо в композицію, можна отримувати унікальні декоративні ефекти. Рідке дерево обробляється тими ж інструментами, що і деревина. Легко пиляється, стружиться, сверлиться і т.п. Добре утримує цвяхи, скоби, шурупи, піддається склеюванню звичайними клеями для дерева. Деякий композит можна зварювати, подібно пластмасі. Новий матеріал добре згинається в підігрітому вигляді, що дозволяє отримувати не тільки індустріальні прямокутні конструкції, але надавати їм пластичні просторові форми [3].

Рідке дерево застосовується в будівництві котеджів, яхт-клубів, басейнів, лазень, саун, причалів, в загальному, там, де звичайне дерево не може довго прослужити. Застосовується, в ландшафтному дизайні, декоруванні житлових і нежитлових просторів. Розроблені та випробувані багатокамерні віконні профілі, які гармонійно поєднують естетичність, природність і довговічність.

Догляд за рідким деревом обмежується тільки рідкісним миттям матеріалу від бруду. Фактура декоративних плівок настільки міцна, що не дозволяє бруду проникати всередину і залишати стійкими сліди.

Тож цей вид сучасного матеріалу є одним з варіантів сучасної архітектури, за допомогою якого архітектор може реалізувати свої проекти.

Отже, підсумувавши всі за і проти, можна з впевненістю сказати, що штучно створений дерево-полімерний композиційний матеріал є ідеальним аналогом природній деревині, яка хоча і є дешевшою, але при регулярному обслуговуванні (просоченні, ґрунтуванні, фарбуванні) буде обходитись набагато дорожче [2].

Список літератури

1. Шаповал С. В., Баранова А.А. Сучасні будівельні матеріали і технології : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017, 97 с.
2. Інтернет джерела. <https://awtceft.com> > 1818-rdke-derevo-perevagi-zastos...
3. Інтернет джерела. <https://www.derevo.info/content/detail/5413>

УДК 72.01

Гордієнко О. О.
дипломований архітектор,
магістр ландшафтного дизайну, фрілансер
Сєдак О. І.
кандидат архітектури, доцент,
професор кафедри містобудування,
Київського національного університету
будівництва та архітектури

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ АРХІТЕКТОРІВ

Сучасна теорія і практика архітектурної освіти демонструє, що рівень розвитку професійної культури архітекторів не завжди досить високий, що негативно позначається на продуктах професійної архітектурної діяльності, а це, у свою чергу, впливає на розвиток суспільства в цілому. Відсутність комплексного проектного підходу до формування необхідних професійних якостей і особистісних властивостей студентів – майбутніх фахівців з архітектури викликали протиріччя між необхідністю послідовного, цілеспрямованого залучення їх до професійного і соціокультурного досвіду, оволодінню високим рівнем проектною культурою і відсутністю результативної освітньої технології, спрямованої на формування їх професійної культури, що викликано недостатнім для цього рівнем учбово-методичного забезпечення.

Одне з положень Хартії з архітектурної освіти [1] розробленої ЮНЕСКО й МСА (Міжнародною спілкою архітекторів) говорить: «Архітектурна освіта повинна включати розуміння значення архітектурної професії і ролі архітектора у суспільстві». Тобто на архітектурні ВУЗи покладається, у першу чергу, масштабна задача вже зі студентської лави прищеплювати майбутнім архітекторам найголовніші якості їхнього фаху – формування в них високої освідченості, творчої відповідальності, креативності мислення, дієвості у професійній справі. В свою чергу, цілі, що має ставити перед собою кожний архітектор, повинні включати:

- максимально повне й обов'язкове забезпечення гідної якості життя для усіх мешканців поселень для людей;
- сучасні технології, що застосовуються в архітектурі, мають відповідати соціальним, культурним та естетичним потребам людей й використовувати відповідні матеріали, з урахуванням на при цьому їхньої первісної вартості і витрат на наступне утримання будівель і споруд;
- дотримання принципів екологічно збалансованого і стійкого розвитку архітектурного й природного середовища, включаючи раціональне використання доступних ресурсів;
- створення архітектури, яка розцінювалася б як загальне надбання, за збереження якого несе відповідальність кожний член суспільства.

У заключних положеннях Хартії є наступний пункт: «Крім усіх естетичних, технічних і фінансових аспектів професійних обов'язків архітекторів, головною турботою Хартії є соціальна місія професії, тобто усвідомлення кожним архітектором його чи її ролі й відповідальності перед суспільством, а також поліпшення якості життя шляхом створення сталих людських поселень». Отже, перший висновок, який можна зробити, говорить про те, що вища школа відіграє провідну роль при закладці «фундаменту» професійно-етичних

якостей, якими повинен й буде (чи не буде) керуватися архітектор в умовах реального проектування.

Архітектура впливає на людей набагато більше, аніж інші види мистецтв. Якщо не подобається музика, то можна виключити радіоприймач; якщо не подобається книга, її можна не читати чи вилучити зі своєї бібліотеки, не купувати погані книги. Якщо сучасне образотворче мистецтво не відповідає особистим смакам, то можна не відвідувати вернісажі, але невідповідності міській забудові неможливо сховати за ширмою. І якщо будинок чи споруда виглядає бридко, вони будуть дратувати жителів декілька поколінь, довгі десятиліття, виховуючи в них паганій смак й формуючи в їх свідомості відповідне ставлення до міста, в якому вони мешкають. Вважається, що «красиві міста є містами поетів й музикантів, а некрасиві – злочинців». Тому дуже важливо архітектору вміти розпізнавати ще на етапі «зародка» проекту – на стадії формування ідеї, чи буде він нести позитив людям чи ні.

Ось, наприклад, яким основним критерієм керується японський архітектор Кіонорі Кікутаке – один із засновників руху метаболізм в сучасній архітектурі, при виборі рішення щодо своїх проектів: «Якщо об'єкт, який виник у результаті візуального образу, транслює гармонію, світ, щастя, виходить, цей проект удався» [2]. Кікутаке на прикладі гільйотини пояснює поняття трансляції ідеї. Створенню гільйотини приділялося дуже багато часу, ретельно пророблялися деталі – яким за формою повинний бути ніж, як швидко він має опускатися, наскільки гострим він має бути. У підсумку був придуманий відмінно працюючий механізм. Він виставлявся в людному місці, і демонструвалися публічні страти. З погляду технології весь процес був налагоджений дуже і дуже добре. Але чим була гільйотина для суспільства? Свою функцію як інструмент для відрізання голів вона виконувала, але чи приносила вона якусь користь суспільству з погляду гармонії, світу, взаєморозуміння?

Адже так саме діють механізми створення архітектури. Існує багато прикладів відверто невдалого проектування. Дійсно, у певних будинках можна жити, працювати, розважатися, вони виконують свою функцію, але око вони не радують, душа не співає, коли проходиш повз них, та й погляд не бажає затримуватися на них. Справа у тому, що архітектура, на відміну від живопису, поезії, театру, музики, – примусовий за формою взаємодії з людиною вид мистецтва, тому що ці названі види мистецтва можна не дивитися, не читати, не слухати і навіть не підозрювати про їхнє існування. Архітектура ж створює безпосереднє середовище людського повсякденного буття, його найближчий простір (простір його заклопотаності – М. Хайдеггером) [3]. Самовідсторонення людини від оточуючої його архітектури неможливе. Навіть не погоджуючись або, більш того, відкидаючи ті чи інші об'єкти архітектури, людина не може ігнорувати їх. І тут ми зіштовхуємося з примітним явищем – людина не може довгостроково знаходитися в стані психологічного дискомфорту, тим більше конфлікту з навколишнім його матеріально-речовинним світом. Людина або змінює його, що найчастіше досить складно чи неможливо, або, відповідно до відомого психологічного явища, примирюється з ним, чи навіть, знаходячи в ньому нібито відповіді на виклики часу, формує чи трансформує свою уяву про те, що є добрим, а що є поганим. Тобто формуючи архітектуру навколо себе, архітектор (чи архітектори) формують суспільство – досконале або недосконале за ставленням до свого оточення – тобто людей. Авторська відповідальність архітектора полягає не тільки і не стільки у тому, щоб продемонструвати володіння певним набором образотворчих (об'ємно-пластичних чи декоративних) можливостей, скільки, у першу чергу, у тому, щоб знайти і професійно, без риторики виразити адекватну часу й місцеві сутність об'єкту (споруди, будинку, вулиці чи міста), пред'явити суспільству свою власну, очищену від непотрібних запозичень, авторську позицію.

Загальновідомо, що існують вироблені багатовіковою практикою будівництва тектонічні і декоративні архетипи, які викликають визначені самодостатні стани душі і навіть поведінку людини в архітектурно-містобудівному середовищі. Безсумнівно те, що архітектурна інформація здатна керувати станом і поведінкою людини, тобто носить

психотропні функції [3]. Це прекрасно розуміли, наприклад, усі тоталітарні режими, коли створювали особливу архітектуру і містобудівне середовище, що сприяло придушенню індивідуальної волі людини і зімкненню безлічі особистостей у підлеглу, безвладну чи агресивну масу. Достатньо згадати монументальні гіпермасштабні споруди східних деспотій чи Давнього Риму (єгипетські піраміди, римські форуми чи амфітеатри), нацистської Німеччини (трибуни на Цепелінфельд), фашистської Італії (реконструкція Риму Б. Муссоліні) тощо. Архітектура на службі у влади досить чітко здатна виконувати замовлення пануючого режиму чи матеріалізувати певну ідеологію, що досить чітко відображено у творчості відомого німецького архітектора і міністра озброєння Альберта Шпеєра. Він бачив свою мету у доданні помпезних архітектурних форм задумам фюрера.

Соціальна відповідальність архітектора відіграє важливу роль у процесі дотримання моральних норм перед замовником, споживачем, обивателем і самим собою. Архітектору не менше, аніж лікарю потрібна своєрідна «клятва Гіппократа», адже будь-яке його рішення стосується не тільки інтересів «пацієнта» – замовника, але й інтересів багатьох людей, що будуть зіштовхнутися з майбутнім архітектурним об'єктом – його твором [4]. Саме від архітектора залежить, наскільки безпечним, зручним, комфортним, міцним і затишним буде штучний життєвий простір суспільства. У випадку виникнення непередбачених ситуацій (обвал будинку, руйнування основних конструкцій), зв'язаних з погрозою руйнування архітектурного об'єкту, уся відповідальність лягає на нього. Архітектор не має права на помилку, оскільки ціна помилки може бути занадто високою – людські життя.

В Архітектурі з великої літери не може існувати декларацій та демагогії. Досвід ХХ століття продемонстрував хибність створення архітектури на основі декларацій, бо вона має базуватися на багатовіковому досвіді свого розвитку, орієнтуватись на запити й виклики сьогодення й направлена в майбутнє. Архітектура нероздільна з часом, тому, що в рівній мірі належить усім діючим поколінням в часи свого творення. Для дотримання архітектором соціальної відповідальності існує, так званий, соціальний контроль. Суть соціального контролю лежить у публічному обговоренні визначених проектних рішень і результатів діяльності архітектора з метою виявлення недоліків і пошуку консенсусу у взаєминах між архітектором і споживачами. Соціальний контроль існував за античність, коли моделі репрезентативних архітектурних об'єктів (в основному храмів чи громадських центрів) виставлялися для загальнонародного обговорення. Сьогодні основна форма соціального контролю не особливо поміняла свою сутність - це громадські обговорення машканцями проектів реконструкцій і великих об'єктів нового будівництва (якщо такі й проводяться). Громадський контроль базується на рівноправності, хоча права одного суб'єкту є границею інтересів іншого суб'єкту. Таким чином, виникає потреба у зрівноважуванні загальних інтересів, встановленні визначеного балансу інтересів. А границі інтересів повинні бути закріплені визначеними й прийнятими до реалізації містобудівними нормами.

З вищесказаного можна зробити висновок, що, по-перше, архітектура є вираженням, інструментом, провідником визначених етичних взаємин. По-друге, етичні відносини – істотний компонент архітектурного процесу, плин і результати якого в значній мірі визначаються моральними якостями і моральним вибором архітектора. Сьогодні у творчому цеху існує проблема в тому, що сучасні архітектори концентруються виключно на зовнішньому вигляді будинку, який вони мають побудувати. Вони концентруються на формі, на технологіях, які будуть впроваджуватись, на структурі споруди. Але вони забувають про головну мету, про місію архітектури. Бо, насамперед, треба думати, для чого призначається ця будівля чи споруда. Треба закладати глибоку сутність, змістовність твору та виявити у формі певну ідею (сформувати образ архітектурної споруди чи будівлі) при її вирішенні, щоб будова була спроможна формувати позитивну атмосферу, щоб вона була здатна створювати відчуття гармонії. Саме це у сучасній архітектурі завичай й відсутнє, але до цього має прагнути кожний архітектор – і молодий, починаючий свою творчу біографію, й маститий з величезним досвідом роботи. Бо існує лише один спосіб, лише один шлях зробити будівлі і міста живими, і він кардинально відрізняється від діючих методів

планування й конструювання архітектури. Бо заснований на основах тієї великої сили художньої творчості, що криється у кожній людині. Він заснований на процесах, що відбуваються у природі: за його допомогою створювались в минулому міста й споруди, що подібно великим поселенням минулого є частиною природи чи антропогенного середовища.

Список літератури:

1. Хартия ЮНЕСКО / МСА по архитектурному образованию – Офіційний сайт ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. - <http://unesdoc.unesco.org>
2. Офіційний сайт Інтерфакса - <http://www.interfax.ru>
3. Фильваров Г.И. Воспитание архитекторов градостроительной специальности // Национальная библиотека Украины им. В.И. Вернадского [Електронний ресурс]. - <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Беломесяцев А.Б. Философские основы архитектуры / Институт проблем современного искусства. - Киев, 2005. – 486 с.

УДК 72.01

Сєдак І. О.

дипломований архітектори,
провідний архітектор архітектурно-
проектної фірми «ARCON»,

Сєдак О. І.

кандидат архітектури, доцент,
професор кафедри містобудування
Київського національного університету
будівництва і архітектури

**ВИРШЕННЯ КОНФЛІКТУ «ПРИРОДА-ЛЮДИНА»
ЯК МЕТОД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ АРХІТЕКТОРІВ**

Перехід до нової освітньої парадигми, домінуючим фактором якої виступає культура, виховання «людини культури», визначає орієнтири вищої освіти. Зміна стилю професійного мислення, наявності варіантів особистісно-орієнтованого підходу, впровадження проектних технологій, гуманітаризація змісту освіти та інших процесів визначають провідні ідеї і тенденції розвитку сучасної вищої фахової освіти. Її метою стає не вузькопрофільна підготовка, а загальнокультурний, соціальний і безупинний розвиток творчого потенціалу особистості, формування її професійної культури. Завершилось друге тисячоліття, третє – дало початок новітній епосі. На межі тисячоліть ми намагаємось зробити підсумок зробленому і зазирнути в майбутнє. Ми з райдужними надіями пориваємось в новий час, іноді забуваючи, що воно є лише продовженням минулого. Робимо кроки в невідоме, а повертаємось до колишнього. Однією з найактуальніших проблем, що залишив нам минулий час остаточно так і не вирішеною, є проблема взаємодії людини й природи. Особливої гостроти вона набуває в міських поселеннях і проявляється в проблематиці ландшафтної архітектури, що є симбіозом ландшафтів природного й антропогенного, створеного людиною. Ландшафтна архітектура визнана на сьогодні одним із провідних напрямків в області формування просторів для людської життєдіяльності практично в усіх її сферах, впливаючи на сутність, змістовність й красу оточуючого середовища.

Його ми постійно відчуваємо навколо себе. Воно складається із споруд і будівель, простору ними утвореного, елементів благоустрою та природного ландшафту і є феноменом досі ще недостатньо вивченим і дослідженим, бо знаходячись в ньому, заповнюючи і перетворюючи його, ми впливаємо на його існування і наступний розвиток у просторі й часі, як й воно опосередковано своїм масштабом та типом – направленістю чи замкненістю, розірваністю чи невпорядкованістю – формує наш світогляд і смаки. Середовище має здібності діяти на людину своїм характером, викликати у нього занепокоєння чи розслаблення, примушувати до руху, притягувати чи відштовхувати від себе. В той же час досить складно сформулювати, в чому полягає його особистий та неповторний характер, межі та механіка почуттєвого сприйняття? Що здатне зробити оточуюче середовище, в

одних випадках, близьким і зрозумілим людиною, в інших – чужим, холодним і навіть ворожнечим їй? І чи здатний архітектор чи дизайнер запрограмувати в проекті, а пізніше реалізувати в натурі відповідну реакцію майбутнього мешканця, утворивши у нього той невловимий внутрішній дух, який притаманний славетним архітектурним ансамблям минулого чи фрагментам середовища, що історично склалося?

На протязі усього свого розвитку людська цивілізація продемонструвала безліч прикладів негативного впливу на оточуюче її природне середовище. Зв'язано це з тим, що людське суспільство є особливою частиною природи, протиставленою їй у результаті своєї еволюції, і агресивно сприймаючої своє природне оточення як середовище зовнішнє. Взаємодія людини та утвореного нею урбанізованого середовища з первинною природою формує протиріччя, яке виявляє проблему конфліктності між ними. Ця конфліктність поступово зростала відповідно ступеню агресії людини у відношенні до природи. На першому етапі архаїчної історії людина користувався оточуючою природою й утворював в ній незначні зміни в силу своєї у ній присутності й обмежених потреб. При цьому, природа зберігала своє пануюче значення і була здатна протистояти людині, заповнюючи утрати. На другому етапі – активне споживання й використання природних ресурсів перейшло у площину стихійного процесу, а нарощування промислової експансії підпорядкувало природу людині. Панування над природою призвело до подальшої деградації й девальвації її цінності. Сакраментальні слова І. В. Мічуріна: «Нам аніж не можна очікувати милосердя від природи, взяти всі її багатства – ось наше завдання», – стали своєрідним сучасним епіграфом до тотальних перетворень: формуванню безглузвих інженерно-технічних споруд, екологічно небезпечних перетворень, містобудівному наступу на природу у розвитку поселень та їх інфраструктури. Третій, так званий постпромисловий період призвів людство до розуміння свого бездумного хазяювання. На перевіряння дня встали завдання пізнання законів природи, правильного їх застосування, організації та відновлення цілеспрямованих природних процесів, формування принципів охорони природи – від заповідників й заказників до природного резервату.

Особливо конфліктною зоною взаємодії людини і природи було й досі залишається міське поселення, яке фактом свого існування й формування антропогенного ландшафту протистоїть оточуючому природному середовищу, бо ведеться за його рахунок і йому у збиток. Місто завжди було взаємодією дерев'яних, глинобитних, кам'яних і, нарешті, бетонних коридорів із включенням в структуру на початковому етапі розвитку значних за площею ділянок садів й городів. Живописність природи накладала відбиток на живописність міського середовища, в більшій або меншій мірі зберігаючи їх взаємозв'язок. Більш пізня поява укріплень обмежила територіальне зростання міст, і їх розвиток йшов за рахунок внутрішніх ландшафтних територій, а сади й огороди ставали резервом для послідуєчого розвитку поселень. Природа поступово отримувала риси своєрідного «ізгоя» в оточенні міської забудови.

Запровадження раціоналістичних тенденцій у свідомість та естетику епохи середньовіччя призвело до геометризації структури вулиць у вигляді зірок, правильних прямокутників, трикутників, квадратів, кіл, тощо. Ренесансна естетика В. Скамоцці та А. Філарете була закріплена жорсткістю барокових фортифікацій французького інженера С. де Вобана. Природа поступово відторгалася від міста, ставала йому чужою. Народження утопічної ідеї повернення людини до її лона у вигляді ерзац-замінника – поселень-комун поза великими містами в теоріях А. Сен-Сімона, Р. Оуена, Ш. Фур'є – стало своєрідною ремінісценцією швидкого вирішення проблеми відтворення утраченої в минулому гармонії між людиною і природою і декларованим шляхом до раю на землі. Істотним розвитком цих фантазій стали міста-сади Е. Говарда. Він поставив просте запитання: як розв'язати проблеми перенаселення великих міст, тяжіння у них людей до природи і спинити їх відтік з сіл до міст? Відповідь він дав у своїй книзі 1898 р. «Міста-сади майбутнього», пропонуючи створити мережу невеличких поселень, що повернули б людей до природи, надали б їм помешкання і роботу. Він особисто заснував два перших міста-сади в Сполученому Королівстві: у Лечуорті та Вельвін-Гарден-Сіті. Ідеї Говарда справили великий вплив на теорії містобудування й впорядкування територій. На основі цих

утопічних ідей і відповідно з ними у ХХ столітті створювались програми нових міст; в історичних – з'являлися зелені бульвари, вісі та діаметри, що зв'язували міські парки і сквери – як своєрідні заповідники зникаючою в поселеннях природнього початку – з оточуючими міста уламками первісного ландшафту [2].

Остаточний розрив людини з природою був закріплений теорією сучасного містобудування, створеною під впливом французького зодчого-самоучки Ле Корбюзьє, що отримала форму громадського документу – «Афінської Хартії» – і проголосила епоху безвідкладної тотальної перебудови існуючих міст згідно з програмою Говарда. При цьому, всі міста минулого вважались непридатними для проживання, що заперечувало їх існування взагалі. Їм протиставлялося поселення нового типу, волею архітектора перетвореного у «Лучезарне місто», де вільно розташовані будинки омивалися світлом і були оточені природою [1]. Нібито все гаразд: людина нарешті отримала бажану частку природи, якої була позбавлена в поселеннях, що історично склалися. Але невпорядкованість забудови призвела й до невпорядкованості природних елементів: зростання їх кількості на душу населення та підвищення площ ландшафтних територій в містах не вирішило проблеми, а розташування житла в безпосередній близькості до природи не утворило тісних контактів з нею мешканців нових міст. Проживаючи поруч з утвореними зеленими масивами ми начебто не помічаємо запропонованого до споживання ландшафту, намагаючись кожного разу потрапити до первозданного лісу, або знайти затишний куточок у парку, звідки неможливо побачити ознак міста і залишитись на певний час наодинці з природною красою з метою відпочинку або зміни оточення. Формування природного ландшафту за принципами міської забудови – з чітким розплануванням, зарегульованістю, монотонністю в загальній композиції, типізацією рішень – утворює внутрішнє протиріччя, коли природа стихійно, під впливом власної органічності, намагається виправити помилку, що була допущена архітектором. В результаті цього взаємного протистояння створилася згадана хаотичність і невпорядкованість, бо на запрограмовану чіткість і структурність архітектурного рішення зорозово накладається, як правило, занедбаність стану природних елементів. Асоціативні спогади і порівняння природи з власним житлом поруч, маючим такі ж самі прикмети, одвертає мешканців міст від такого типу організації ландшафту.

Негативні ознаки природних елементів в місті проявляють недостатність спроб сучасного містобудування знайти компроміс між індустріальною обмеженістю в красі і комфортності сучасного міського середовища і уламками природи, дозволеної існувати поруч людини, зберегти зникаючий істотний з нею зв'язок в умовах активно зростаючих поселень та ізоляції людини від ландшафту та недоцільність створення великих за площею, невпорядкованих і, решта-решт, захарашених спорудами нічийних територій, що увійшли в наше життя під назвою «зелених масивів». Взагалі слово «масив» у застосуванні до житлових й озелених територій народжене публіцистикою 50-х років ХХ століття й поступово глибоко проникло у свідомість архітекторів та їх сучасників – споживачів архітектури. Воно заперечує штучний підхід до творення окремого елемента середовища, передбачаючи узагальнений розгляд форми і простору. На його основі нерідкі прийоми організації середовища, що виходять далеко за людський масштаб: ширина сучасного бульвару може дорівнювати довжині славетного античного комплексу храмових споруд на Акрополі в Афінах, сучасний внутрішньо кварталний простір з шкільними і дошкільними закладами – масштабу московської Червоної площі чи площі Сан-Марко у Венеції. Озираючись навкруги ми раптом відкрили, що оточуюче нас середовище знівечене, агресивна до людини забудова отримала гіпертрофовані масштаби, що нав'язуються й природному ландшафту. Ми перестали розуміти світ в категоріях «мої дім, мій двір, вулиця, сад». Сьогодні поняття величини виходить за звичні межі комплексу, масиву, міжмагістральної території у площину усього поселення або цілої агломерації. І ця тенденція знайшла відображення й у принципах благоустрою та озеленення територій – в їх крупності та зайвої масштабності.

Міста озеленюються, продовжують зростати нормативи зелених насаджень «на душу населення», але зберігається непояснена загадковість нереалізованості ідей Е. Говарда.

Значні, а частіше величезні за площею, озеленені громадські простори мають як правило, невпорядкований, забруднений характер, а стихійні палісадники під вікнами багатопверхових будинків з площею у половину чи чверть «сотки» на відміну від оточуючого міського середовища мають доглянутий вид, що тішить око своєю красою і гармонією. Ця ситуація на сьогоднішня типова для усіх країн, бо програма перебудови поселень вийшла після Другої Світової війни за межі Старого світу і міцно укорінилася у Новому, бо прийнята як єдиний засіб архітектурного розвитку країн «третього світу». В країнах Сходу можна побачити, як ретельно охороняється усім кварталом або вулицею міський улюбленець платан чи туя в зв'язку із унікальністю в середовищі та своєю красою. Споживач сучасної архітектури не побажав сприйняти лозунг: «Архітектура – на благо людини», – в якому виявився відсутнім головний складовий середовища – природний ландшафт. З цього напрошується висновок: якість міського середовища полягає не в кількості природи, яка знаходиться в ній, а в рівні її гуманності, де провідну роль виконують природні елементи за своєю унікальністю та духовною цінністю. Ландшафтні території в поселеннях поза залежності від регіону їх розташування (є це південь, північ, захід чи схід; чи має поселення історичні традиції чи ні) в умовах урбанізованого середовища стали вогнищами запустіння у вигляді витоптаних пустирів мікрорайонних скверів і садів або нічийних невпорядкованих й недоглянутих районних чи міських парків, найбільш підлеглих стихійному «окультуренню» в останні роки. Пустир став звичним елементом міського оточення, агресивним до природи, мешканців і міста. Спроба заповнити його декількома деревами з типовим набором благоустрою залишає його поза межами уваги людини, бо, як правило, в такому просторі відсутня краса і, головне, змістовність, а природа знов отримує підпорядкований забудові характер, міське середовище в котрій раз не створює привабливих рис і не формується саме за законами природної організації і впорядкування. Втрачений зв'язок з природою в умовах урбанізації можливе лише при формуванні міського середовища, у якому головним і провідним композиційно осмисленим і виявленим елементом має стати сама природа.

При вирішенні проектів благоустрою і озеленення досі не враховуються спонукальні мотиви контактів людини з природою, за якими він шукав і здійснював з нею свій зв'язок і які знайшли відображення у багатьох культурах нашої цивілізації: імітаційні, споживчі, пізнавальні, естетичні, діяльні, інші. В містобудуванні минулого використовувалися принципи інтерпретації природної системи шляхом привнесення в міську природу якостей, які відповідали об'єктивним спонукальним мотивам контактів людини з природою, і за якими мешканець мав отримувати можливість знайти відповіді своїм потребам у різних видах спілкування з природою безпосередньо в місті.

Середовище проживання людини (за теорією академіка І. П. Павлова) повинне мати ознаки не тільки фізіологічного, але й психологічного комфорту, тому і ландшафт як складова міського середовища має мати навантаження як одного, так і другого означення, а при його формуванні не тільки доцільно, але й необхідно враховувати функцію психофізіологічної реабілітації людини. Під реабілітацією у цьому випадку мається на увазі підвищення ролі і значення елементів природи в міському оточенні з метою усвідомлення населенням себе як частини живої природи: сприйняття природних процесів, діяльного з ними зв'язку, можливості перебування на самоті, зміни свого звичного щоденного оточення. Наведені спонукальні мотиви контакту людини з природою здатні до формування ключових методів сполучення архітектури з природою, утворюючи своєрідну теоретичну модель методу сучасного благоустрою і озеленення.

Відповідно до цього, метою і шляхом вирішення проблеми утвореного часом конфлікту «природа-людина» стає принципово новий підхід до сучасного міста не як антиподу живої природи, а як своєрідного її відображення на всіх рівнях контакту з нею людини – імітаційного, споживчого, пізнавального, таке інше, – а також пошук нових прийомів її містобудівного відтворення і розвитку рівнів зв'язку мешканців міст з ландшафтом. Позитивними прикладами можуть бути мікрolandшафти в середовищі поселень Західної Європи – сухі джерела, штучні мікрорельєфи з брущатки, каменю,

вертикальне озеленення в забудові, в тому числі і з квітучих порід, активні кольорові рішення елементів благоустрою в гамі наближеної до природних кольорів, тощо. Підвищення якості середовища життя людини в поселенні (а за академіком Павловим воно повинне володіти не тільки фізіологічним, але й психологічним комфортом) можливо досягти при умові введення в програми будівництва елементів міського середовища, що спроможні надати мешканцям право вибору певних причин поведінки перебування в міській природі: бажанню перебування на самоті, можливості заміни динамічності життя статичністю споглядання, необхідністю контрастної зміни масштабів і просторів середовища на відповідні масштабу людини мікроландшафти, жаданню розумової семантико-знакової наповненості фрагментів природного середовища, відродження якої потребує наш час.

Первинною основою становлення і існування міського середовища і природного ландшафту зокрема – і на макро, і на мікрорівні – є структура і типологія простору, здатного імітувати або програмувати характер поведінки у ньому. В свою чергу, композиція архітектурного простору пов'язана з його змістовністю і відображує процеси, що відбуваються або передбачаються в ньому: чи є воно простором дії, споглядання, контактів, простором для руху чи спокою, таке інше. Простір як аніякий інший компонент благоустрою та озеленення своїм призначенням покликаний трансформувати світовідчуття людини в її світогляд, активізувати людину, викликати в ній певні емоції.

Формування простору, що вміщує людей і відповідає процесам людської життєдіяльності, є одвічною метою архітектури. Формуючи не самий простір, а лише тіла, що його утворюють, архітектор виділяє його, надаючи бажаних ознак. На протязі останніх ста років в архітектурній теорії отримує розповсюдження формула: «Архітектура – є мистецтво організації простору», що концентрує головну увагу на просторі як першочерговій, найважливішій складовій зодчества, визначаючи кордони проблеми існуючої хаотичності сучасного архітектурного середовища, його невиразності й беззмістовності, що викликані посиленням ролі утилітарної архітектури функціоналізму в загальному обсязі архітектури минулого, послабленням або втратою образності окремою спорудою чи будівлею та простором, що вони утворюють, їх відірваністю від природного початку. Але сприймання проблеми простору як основної в сучасній архітектурі виникло порівняно нещодавно, а питання його семантики знаходиться на початковому етапі формування.

Ще два десятиріччя тому навіть не виникало питання: запрограмоване чи спонтанно має формуватись простір? Усі споруди, елементи середовища проектувались за аналогією з природним ландшафтом й вважалося, що простір, що вони утворюють, теж мають підпадати під логіку інженерного та художнього проектування за законами доцільності, міцності і краси, що й намагалися, в силу навичок і можливостей, робити. Але коли нова конвеєрна забудова, більш раціонально зорганізована і зручна, покрила цілі міські райони, а типові ландшафтні схеми розчинили самотність і індивідуальність не лише певних фрагментів поселення, але й окремих міст, з'ясувалося, що рішення поступаються старим своєю однотипністю за формами, просторами, створюючи дискомфортні умов для життя своїх мешканців і пригніченість їх стану. Ідея архітекторів Ф.-Л. Райта і Міс ван дер Роє щодо перетікаючих просторів в окремому помешканні, повалена на карту міста, доказала свою абсурдність. Відповіддю на цей диктат новизни стало бажання споживачів архітектури індивідуалізувати первинний простір своєю стихійною творчістю у вигляді різних добудов і дрібного благоустрою, створення всіляких «закапелків» поблизу свого мешкання, де можна залишитися на самоті.

Наприкінці ХХ ст. вищим досягненням архітектурної теорії і практики стали вважати хаотично сформоване середовище, а еталоном – американське місто Лас-Вегас. Ймовірно, це явище полягало у ностальгії до складності й насиченості простору минулого, невпорядкованого логікою побудови, в протилежність одночасно створеного стерильного нового середовища поза існуючих традицій, духовності і теплоти речей, що утворюють сучасне середовище. Навмисне ускладнення геометрії форм архітектури останнього періоду, відхід від лапідарних, вільно розташованих у просторі об'єктів призвели до

утворення хаотичних фрагментів нескінченного простору, вирваних з часу рукою архітектора. Простір, в якому перебуває людина, перетворився в мозаїку, що складається з різнохарактерних за формою і неоднозначних фрагментів, що втрачають естетичне своє наповнення і виходять за межі масштабу людини. Щоб підпорядкувати людині цей новітній просторовий масштаб нерідко застосовують так званий «шматковий» підхід до організації середовища, коли складові озеленення і благоустрою на єдиній території композиційно і змістовно не взаємозв'язані: начебто має місце випадковість в їх формоутворенні: і недавні проведені реконструкції Майдану Незалежності чи площі у залізничного вокзалу у Києві проявили негативність цих тенденцій.

Хаотичність і зайва ускладненість стали новим лихом, яке сьогодні потребує подолання. Окремі оригінальні за формою об'єкти, зведені разом, не спроможні утворити краси, бо розташування мас, які формують простір, проектуються й реалізуються, як правило, ізольовано і без відповідного взаємозв'язку. Штучний підхід в проектуванні довів другорядність форми перед простором. У сьогоднішній час, коли він формується все більш швидкими темпами, пошуки методів його формування, засобів, здатних забезпечити не тільки високі матеріальні, але й духовні якості, висувається у ряд найбільш відповідальних завдань. Тому важливо зрозуміти сучасні механізми його утворення. Простір характеризується часом, він сприймається, відчувається в залежності від ступеня відкритості, закритості, легкості, щільності, тощо. Отже недостатньо вивчити його геометричні параметри, фізичні характеристики – необхідно проаналізувати його енергетичні властивості. При цьому необхідно мати на увазі: мірило, за допомогою якого можна визначити параметри і характер простору; вид напруження, або тип, що необхідні для його характеристики, бо простір сприймається не тільки візуально, - важливі його ритм, звучання, тобто його відчутність; послідовне його сприйняття в часі; призначення та змістовне навантаження. Важливо побачити простір через призму подій, що відбуваються в ньому. Час постійно присутній в ньому і має законсервований характер (при умові збереженості первинності ідеї простору), бо відображує смаки і символіку епохи. Фізична й математична основи простору (пропорції, ритм, масштаб, тощо) мають лише часткову цінність, впливають на нього опосередковано, не відбиваючи усієї його змістовності, що міститься в його символіко-семантичній системі. Таким чином, сучасна уява про простір складається, в основному в наступному: він володіє енергією, утворюваною його формою, та семіотичною змістовністю, яка складається з системи знаків-символів, закріплених архітектурною практикою попередніх епох і прийнятих соціумом на рівні колективної пам'яті. Простір представляє собою силове поле, в якому співіснують тіла (маси і порожнечі) й де проявляються різноманітні взаємодії, обумовлені його енергією. Він є органічною системою, імітуючою взаємодію розташованої у ньому людини та її оточення на принципах програмування певної моделі її поведінки. Але сприйняття простору залежить не лише від конкретної ситуації, у якій знаходиться людина та його попереднього життєвого досвіду, а й виникає в результаті дійового відношення людини до світу. В результаті на основі певних типологічних ознак таких як глибинність, перервність або безперервність, замкненість або відкритість, орієнтованість чи дезорієнтованість формується уява про просторову єдність чи несумісність елементів, що утворюють простір. При цьому, стабільний образ природного або архітектурного оточення має типові реакції на нього.

Нерідко в першооснову архітектурної композиції лягали космологічні символи, утворюючи складні семантичні образи і певну ієрархію просторів – індивідуальних чи соціальних. Порушення в сучасній архітектурі традиційних принципів організації середовища, за якими індивідуальний і соціальний простори нерідко співіснують без перехідних бар'єрів чи з'єднуючих просторів, сформували їх беззмістовність. Динамізм алеї чи бульвару не погашається буферним простором спілкування при організації індивідуальних просторів відокремленості та споглядання, що не забезпечує переключення людини при переході з руху до індивідуального, особистого простору. Індустріальна епоха ХХ ст. змінила традиційну ієрархію просторів, деформувала міське середовище, утворивши феномен їх деструкції. Цим можна пояснити виникнення в сьогоднішній час різного роду

формальних підходів до планування благоустрою та озеленення або їх впорядкування на основі кристалізації просторів за допомогою історичних аналогій. Але поверховий підхід до композиції не спроможний вирішити проблеми комфортності і цілісності, яка лежить в семантиці і типології простору, як засобів архітектури.

Тому істотно, що проблема існування різних за змістом й сприйняттям типів просторів й відповідних їм типових характеристик процесів, що в них відбуваються, ставиться перед архітекторами на протязі останніх десятиліть у вигляді так званої славнозвісної «проблеми середовища». При цьому, у ній мають місце скоріш психологічні чи соціальні аспекти, аніж просторові. Згідно з цим, за думкою авторів, моделювання просторів у місті доцільне на основі їх типізації, сценарності побудови, типології і запрограмованої моделі поведінки - як своєрідного просторового конструктора, що може бути застосований не у вибіркового, а в комплексному проектуванні при формуванні середовища, згідно з типологією, змістовним навантаженням і семантикою окремих його фрагментів. Шлях декоративно-сценічного підходу чи новітніх беззмістовних принципів побудови простору сам по собі чи навряд буде результативним. Бо його спрощення, крайній лаконізм і простота призводять до монотонності й послабленню цілісності середовища, його десоціалізації: створений людьми за законами навмисної простоти, простір починає по собі змінювати й своїх творців. Тому, щоб відродити втрачену значущість міської природи бажаний принципово новий підхід до її формування, заснований на проектуванні просторів міста згідно з семантикою, типологією, характером просторового сприйняття та її змістовно-образною структурою. Для цього зодчому необхідно лише допомогти природі проявити свої безмежні за глибиною і красою якості, не заважаючи їй реалізувати притаманний порядок і не обмежуючи її у виборі форм і засобів прояву досконалості. Принципово новим явищем сьогодні стає професійна культура архітектора. І її розуміння повинне сформуватись як обов'язковий компонент професійного світогляду у фаховій підготовці у ВНЗ.

Список літератури:

1. Корбюзье Л. Творческий путь. М.: Стройиздат, 1970. 248 с.
2. Фремpton К. Современная архитектура. Критический взгляд на историю развития. М.: Стройиздат, 1990. 536 с.

УДК 72.01

Сєдак О. І.

кандидат архітектури, доцент,
професор кафедри містобудування,
Київського національного університету
будівництва і архітектури

**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
АРХІТЕКТОРІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Архітектура – область людської діяльності, що включає в себе елементи як матеріальної, так і духовної культури. Розуміння архітектурної освіти як культурної діяльності актуалізує ряд проблем, найважливіша з яких – виховання майбутнього архітектора як людини високої професійної культури. Задачі, що стоять перед архітектурною освітою в колі проблем і проектів ХХІ століття не залишають сумнівів у необхідності кардинальної зміни спрямованості професійного освітнього процесу - і не лише в нашій країні, а й усьому світі.

Творчий метод архітектора у розвитку та удосконаленні професійної освіти. Фахова освіта традиційно містить у собі неабияку частку ремісничої орієнтації, але не на знання, а на уміння. І це досить стійка орієнтація, бо сьогодні відсутня система знань, здатна цілком взяти на себе відповідальність за зміст циклу професійного відтворення. Й вміння (його вищу форму – майстерність) в архітектурі замінити нема чим, бо ніяке знання цілком навичок замінити не спроможне. Перекіс фахової підготовки у бік ремесла, що існує на сьогодні, неминує призводити до ігнорування (або, як мінімум, до недостатнього врахування) теоретичних знань, а слідом за цим і всієї культурної, соціальної, філософської

проблематики архітектурної діяльності. Ця тенденція отримує в деяких архітектурних колах і, що особливо небезпечно, у викладачів окремих архітектурних шкіл риси антиінтелектуалізму, – якості, просто немислимої для багатьох і багатьох поколінь здчих минулого. Але, нажаль, є й об'єктивні причини такої існуючої ситуації, у числі яких виступає загальна глибока криза архітектури раціоналізму, який був довгий час фундаментом нашої творчої діяльності.

На сьогодні у світі існує понад 800 вищих навчальних закладів та факультетів архітектурного профілю і серед них немає жодної однакової. І можна із впевненістю казати про існування 8 сотень шкіл здчества, де готують самобутніх сучасних митців, зорієнтованих на творчий процес. Кожна зі шкіл формується на основі своїх власних концепцій розвитку, неповторних за змістом навчальних планів й особистостей спеціалістів, запрошених до навчального процесу. В свою чергу, виконуючи основну освітянську місію, усі школи без винятку продовжують пошуки магічного універсального базового засобу, впровадження і засвоєння якого відкривало б кожному бажаному шлях до архітектури. Багатовікові пошуки такого ключа пізнання професії упевнює в єдиному: «філософським каменем» творчості є сама творчість. Навчання творчості як і сама творчість аж ніяк не раціоналістичні категорії: у творчості, як і у навчанні творчості, є дещо, що повноцінно відобразити в схемах, моделях чи методах фахова теорія майже не здатна. Результат залежить від величезної кількості факторів, також і людського - фактору професійності тих, хто навчає, і тих, хто навчається, що кардинально впливають на цю теорію. Тому в системі вищої архітектурної освіти має існувати важливий зв'язок теорії з практикою. Тому практичну систему можна оцінити через її головних носії – суб'єктів освітянської діяльності – й головне, через їх творчо-педагогічний потенціал, який проявляється найбільш яскраво у навчальному процесі у вигляді особливого настрою на колективну творчість. Саме творча особистість стає головною одиницею не лише в суспільстві у цілому, але й в освіті зокрема. Анонімність викладацьких методів у випадку архітектурної підготовки існувати не може й має перетворюватись в особистісні школи з авторськими програмами, де на перший план висуваються такі поняття, як автор-творець, його унікальність та креативність творчого мислення, індивідуальність творчого методу.

Дев'яності роки минулого ХХ століття охарактеризувалися різким зростанням ірраціонального початку як у суспільно-політичному житті, так і в культурі і, у тому числі, й архітектурі як складової культури. Зняття жорстких організуючих обмежень ідеологічного диктату неминуче повинне було привести й решта-решт привело архітектурну практику до глибокої кризи типів раціональності, що жили у ній, насамперед, кризі нормативного знання і практико-методологічного забезпечення й як наслідок – до кризи навчально-методичного забезпечення. Постає необхідність у створенні якоїсь іншої, нової форми знань. Стало потрібним нарощування персональної волі до самоорганізації і дисципліни. Але це все аж ніяк не відразу стало очевидним.

Відповідно до завдань інтелектуалізації фахової освіти й пошуків шляхів розвитку сучасної архітектурної практики концептуальні розробки з теорії архітектури, орієнтовані на коло соціально-культурних проблем і звернені до перспектив освіти, стають провідними у вирішенні кризової проблеми стилю і форми у сучасній архітектурній підготовці. Серед них провідне місце займають праці О. Е. Коротковського. Досвід роботи цього теоретика архітектури і педагога показує, що інтелектуалізація архітектури веде не до відриву від реальності чи традиційних цінностей здчества, а, навпаки, до повернення гуманістичної спрямованості творчості, відкриває можливості асиміляції досягнень усієї світової культури. Відповідно з цим, по-новому сприймається й метод роботи здчого. Від бачиться не холодним і прагматичним природничо-науковим раціоналізмом, а живою антропоцентричною енергетичною субстанцією, у якій величезне місце займає інтуїція і духовні феномени творчості. Із закордонних авторів необхідно назвати А. Антоніадеса, роботи якого зорієнтовані на розвиток методу як інтелектуальної, так і емоційно-інтуїтивної активності студентів.

Без інтелектуальної орієнтації засвоїти ідеї й величезний обсяг сучасних знань, відповідати вимогам часу і задачам архітектурної творчості просто немислимо. Але й

перебороти інерцію не просто. Треба думати, що не останній внесок в інтелектуалізацію архітектурної діяльності може внести така постановка освіти, у якій саме основне, істотне для архітектора – метод його професійної роботи – буде викладатися в максимально розгорнутих, інтелектуально насичених і навіть проблемних формах, що вимагають як від студента, так і від викладача постійної роботи над собою, володіння якщо не енциклопедичними, то дуже глибокими фаховими знаннями. На жаль, традиція такого розуміння характеру архітектурної освіти у нашій країні практично відсутня, а з роками й переходом на нові форми освітянської діяльності проблема ще й поглиблюється. Ілюстрацією цього служить існуюча універсалізація строків підготовки бакалаврів та магістрів, яка пропонує, а нерідко й призводить до їх скорочення відповідно до чотирьох й п'яти років. І це при наявності трьох складних інформаційних блоків підготовки архітекторів: загально наукового, інженерно-технологічного та художнього!

Базовим принципом архітектурної освіти, як і усіх інших видів спеціальної підготовки в нашій країні досить довго була так звана «підготовка фахівців». Уся величезна машина професійної підготовки країни була націлена на відтворення кадрів для ще більш масштабної «машини» – державного проектно-будівельного комплексу. Звичайно, у системі прийнятої підготовки кадрів минулого були свої плюси: гарантоване працевлаштування молодих спеціалістів, розвиток усіх видів «надбудови» над виробництвом, цілісність ідейної і методичної бази викладання. Але великим недоліком, що позначився повною мірою в останнє десятиріччя, явилася занадто вузька спеціалізація (скажімо «зашореність») професійної підготовки, відсутність міцного й універсального методологічного змісту фахової архітектурної освіти.

Вітчизняна архітектурно-містобудівна практика за останні сорок років перетерпіла різочі метаморфози. Практика типового проектування і будівництва в 1960 – 1980-і роки призвела до паралічу творчої ініціативи багатьох талановитих архітекторів, до втрати професійних якостей справжньої архітектури. Неможливість реалізації себе як творчої особистості сформувала у свідомості архітектора «комплекс неповноцінності». А із зміною соціально-економічної політики після 1991 року, в умовах повного руйнування минулих стереотипів, втрати вертикальних і горизонтальних зв'язків в архітектурно-будівельному процесі, відбулася різка зміна орієнтирів у творчій свідомості здочих. «Комплекс неповноцінності», прагнучи зжити себе, трансформувався у свою протилежність – у «синдром Наполеона». Діяльність «нових архітекторів» (як синоніму поняття «нових українців») дуже швидко звелася до відтворення декількох обраних прототипів, зберігши архаїчні за походженням і генезою методи роботи, де відсутність фундаментального методологічного освіти проявилася повною мірою.

Творчий метод архітектора завжди розгортається в структурах конкретно-історичної або ситуативної реалізації потенціалу архітектурної творчості. Як би не був сам по собі значним творчий потенціал здочого, тільки його реалізовані, розгорнуті на практиці складові визначають змістовну й образну складність підходів у творчості чи примітивність його творчого методу. В першому випадку руками здочого віддзеркалюється епоха та твориться історія, в другому – відбувається ремісницький процес, завдяки якому «зшиваються» складові певної архітектурної форми в її структурну багаторівневу організацію на основі компіляції та еkleктики, шляхом «гри в стилістику». Коли контекст архітектурної діяльності, не обмежений можливостями чи вимогами часу, не висуває високих вимог до практики, і архітектор не відчуває затребуваності «тонких» змістовних рішень у своїй роботі (а лише має запит на «квадратні метри користі»), то творчий потенціал здочого не має можливості розкритися. В результаті цього його творче «єго», не одержуючи розвитку і тренування, тане. Й решта-решт втрачаються особистісні навички і здібності, а якщо говорити про творчу діяльність в цілому, – у нього скорочується набір умінь і навичок, знижується рівень здібностей, прийнятий у професії як обов'язкова норма. Це і є механізмом деградації діяльності архітектора як представника культурної сфери суспільства, оскільки загальні задачі виробництва і функціонування можуть при цьому не постраждати, а, як показує досвід 1960-х, а пізніше 1990-х років, а іноді навіть й виграти.

У таких умовах фахова архітектурна освіта повинна не поставляти кадри для існуючої недосконалої за формою та змістом так званої «проектної практики», а готувати високо освічених й талановитих спеціалістів, здатних цю практику змінити якісно, спроможних розгорнути нові форми здчеської діяльності, що зорієнтовані на виправлення недоліків і помилок минулої доби. Й на відміну від завдань підготовки кадрів на заздалегідь підготовлені функціональні місця в структурі традиційної архітектурної діяльності (системи так званого «машинного функціонування»), свідоме володіння універсальним методом творчості на сьогодні стає головною запорукою успішної роботи випускника вищого навчального закладу архітектурного профілю.

Вміння «зв'язувати усе з усім» здавна характеризувало архітектурний тип мислення та його творчий метод роботи. При досить простому наборі компонентів (ідей, принципів, вимог, смаків, знань, форм діяльності, таке інше), що організує архітектурну форму та простір, виконати задачу об'єднання проектних складових зробити завжди було досить легко. Але існуюча складність, що підвищується з кожним днем, і множинність систем, що виникають, утворюються й мають організовуватись, вимагають як нових спеціальних наукових знань (а не просто вмінь та навичок), так і нової холізмичної (всеохоплюючої, з грецької – «цілої, цілісної») у філософії та науці позиції з проблеми співвідношення частини і цілого, що виходить з якісної своєрідності і пріоритету цілого стосовно його частин) свідомості, що орієнтована на сприйняття природи, природного середовища, у тому числі середовища й архітектурного, як ієрархії цілісностей, розуміння її як єдності певної структури. Перше може дати нова, неklasична і постнеklasична наука, друге ж формується, за нашою думкою, на основі потенційних холізмичних властивостей творчого методу архітектора, не розкритих і не зрозумілих ще остаточно.

Саме тому найважливішим завданням архітектурної освіти має стати задача всілякого культивування холізмичних тенденцій у творчості майбутніх професіоналів. Ця задача виявляє один з напрямків інтеграції науки і творчого методу архітектора – формування архітектурної свідомості, здатної здійснити синтез знань, умінь та навичок архітектора на зовсім іншому, якісно новому рівні, через підготовку його носіїв. Саме тому академічна фахова освіта, яка зорієнтована на неприхожі, століттями відпрацьовані цінності й знання, спроможні дати приклади підготовки архітекторів майбутнього, сформувані якісно новий потенціал прориву у вирішенні стилю і форми завтрашнього дня.

У теорії та практиці архітектурної освіти останнього часу намітилася певна тенденція до подолання старої моделі «підготовки кадрів» й звернення до фундаментальної освіти як універсальної основи, що спроможна забезпечити гнучкість й змінюваність діяльності майбутнього професіонала. Це відзначалося в матеріалах конгресів Міжнародної спілки архітекторів, міжнародних конференцій та семінарів з проблем архітектурної освіти, в проблемних статтях та доповідях провідних представників архітектурної фахової освіти. Інтелектуалізація та академізація архітектурної освіти, поглиблення фундаментальних знань в протилежність надання в підготовці архітекторів лише фахових навичок на сьогодні мають бути поставлені за мету фахової освітянської діяльності, що й спроможне, за нашим переконанням, ще більше підкреслити актуальність проблематики творчого методу, оскільки метод – стрижень діяльності, що безпосередньо опирається на її «фундамент» – глибокі академічні (вважаємо енциклопедичні) знання. Назване відзначається в матеріалах семінарів МОН з архітектурної освіти, у статтях і доповідях. Фундаменталізація освіти сьогодні поставлена як мета, що ще більш підкреслює актуальність проблеми методу, оскільки метод - стрижень діяльності, що безпосередньо спирається на її «фундамент».

Участь практиків в навчальному процесі. В умовах індивідуалізації творчого підходу до процесу фахової підготовки архітекторів вкрай важливе залучення провідних практиків чи практикуючих науковців-дослідників до роботи у вищій школі. Але за вимогами Міносвіти склад викладачів має відповідати стандартам рівня ВНЗ: відсоток науковців в підготовці не повинен бути нижчим за 80 %. Ми кажемо про підвищення якості творчої підготовки, і в той же час не кожний талановитий практик має час на роботу зі студентами, на жаль не завжди володіє методикою викладання, що певним чином гарантують наукові ступені чи звання, і які вимагає Міносвіти від викладачів навчального закладу для

підтримки його рейтингового рівня. Це формує проблему відкритості архітектурної освіти, яку досі вирішити не вдається. Тобто такої освіти, яка відкрита до змін не лише у вимогах до випускників, а й підборі та залученні педагогічних кадрів. Театральні чи музичні навчальні заклади з жорсткими вимогами допуску до викладання виключно фахівців з науковими ступенями чи званнями не змогли б довго існувати або були зведені до II-III рівня акредитації.

Міністерством вирішується майбутня доля унікальної й дуже ранимої мистецької освіти, до якої належить й архітектурна, обмеженням кількості і якості необхідних для ВНЗ навчально-педагогічних кадрів, розвиваючих якість підготовки, скороченням часового обсягу, стандартизацією щотижневого аудиторного часу тощо. Скасування жорстких вимог щодо рівня педагогічних кадрів архітектурного профілю й перенесення функції присудження так званих «разових» університетських, вузівських почесних ступенів та звань практикам спроможне вирішити цю болючу проблему. В іншому разі є ризик втратити відповідний рівень архітектурної освіти на майбутнє. Досвід кафедри містобудування КНУБА з перенесення частини практичної фахової підготовки в площину філій кафедр, навчально-творчих майстерень, сформованих на базі архітектурно-проектних інститутів, провідних проектних майстерень, бюро, сприяє широкому залученню провідних практиків до навчального процесу без їх відриву від виробництва.

Етапність підготовки та її безперервність. Україна в системі освіти прийняла англо-американську двохступеневу модель. Наскільки вона досконала чи недосконала покаже час. Але разом з цим можна цей час пропустити. На державному рівні прийнятий регламент в 4 роки для підготовки бакалаврів й в 1 – 1,5 роки – для підготовки магістрів. При цьому, бакалавр – це базова вища освіта, магістр – перший науковий ступінь. Виникає питання: а де повна вища освіта? За останні роки ми опинилися в ситуації, коли освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст» відмер як динозавр «за непотребою». Але виникає запитання: а що решта-решт залишилось? Масова підготовка випускників з незакінченим вищим й досить великий відсоток від них (до 30 – 40%) архітекторів підготовлених для науково-дослідної та педагогічної діяльності. Але хто же буде здійснювати проектування об'єктів III-IV рівнів складності? (Мається на увазі поліфункціональні споруди і комплекси, об'єкти містобудівного та регіонального рівня розгляду). І це питання явно є риторичним, бо залишається без належної відповіді.

Тепер головне, чи є потреба у сучасному архітектурно-будівельному процесі в техніках-архітекторах (якими і є бакалаври від архітектури). Навряд чи. Архітектор як організатор архітектурно-будівельного процесу синтезує у собі функції управлінця, ідеєносія і розробника проекту одночасно. Тому для матеріалізації своїх ідей в сучасних умовах комп'ютерного проектування йому явно не потрібні техніки, що «доводять» проект, в нестачі яких колись зодчі задихалися при ручному оформленні проектів. Висновок напрошується сам: на майбутнє було б бажане й подальше збереження трьохрівневої (трьохступеневої) системи підготовки архітекторів, при якій одиниці, що получили бакалаврську освіту не будуть продовжувати навчання в силу якихось обставин, з пріоритетною підготовкою дипломованих спеціалістів, здатних практично вирішувати завдання підвищеної та значної складності й зберегти саму професію. А вже найбільш талановиті й зорієнтовані на науку студенти можуть завершувати своє навчання у магістратурі, аспірантурі й докторантурі, не створюючи зайвого ажіотажу при перевступі після бакалаврату, відповідаючи кваліфікаційній характеристиці: «Вчений, дослідник, викладач».

Програми підготовки. Як правило, академічна ВУЗівська підготовка зорієнтована на комплектацію знань й розвиток навичок у студентів, упускаючи або в силу складності архітектурної освіти ретушуючи креативність мислення як головної компоненти підготовки. Пішов в минуле досвід колективного проектування в системі академічної освіти й на її виході – дипломне проектування в групі, що надає уміння працювати «в команді», колективі, оговорюючи цільову програму й методи її вирішення.

На сьогодні залишилося мало дисциплін й завдань концептуально-пошукового характеру, що примушувало студента мислити нетрадиційно й приймати неординарні

рішення. Архітектура в практиці стала кордонною зоною діяльності (з соціонікою, психологією, біологією, таке інше) але в освіті й досі зберігає свою «монополію», не допускаючи в освітній процес підготовки суміжні кордонні галузі знань. Висновок: необхідне залучення студентів на рівні магістерських дослідів в пошуки нових шляхів розвитку свого професійного цеху. Біоніка, техніка, психологія, феноменологія, евристика, соціоніка, футурологія, інші галузі знань повинні стати засобом пізнання нових граней професії, визначити її кордони на перспективу.

Тому провідні проблеми вищої архітектурної освіти можна звести до наступних актуальних завдань, що вкрай потребують нашого вирішення:

- розвиток варіативності освіти та нових спеціальностей (на фоні десятків робочих спеціальностей існує лише чотири архітектурних);

- формування розгалуженої системи довузівської архітектурної підготовки – спеціалізованих та загальноосвітніх архітектурних шкіл, технікумів, коледжів, архітектурних студій (подібно славетній студії «СТАРТ» Вадима Кирпичова, інших);

- розширення післявузівських структур навчання й перепідготовки (підвищення кваліфікації, літні семінари, підготовка наукових кадрів);

- максимальне наближення фахової підготовки до практичних аспектів сучасної архітектурної діяльності шляхом насичення завданнями та вправами, що здатні поглибити розуміння методології реального, концептуального чи експериментального проектування;

- широке залучення знаних практиків до викладання архітектурно-інженерних дисциплін, активізація суб'єктивного авторського погляду у фаховій та інженерній підготовці при впровадженні традиційних базових знань, виданні підручників, методик тощо;

- навчання й підготовка випускників до роботи «в команді творчого колективу, розробка програм та завдань, виконання яких передбачає сумісну роботу;

- диференційований індивідуальний підхід до підготовки студентів, визначення під час навчання, переддипломного/дипломного проектування меж їх подальшої діяльності випускників за глибиною підготовки, креативністю мислення, працездатністю, самодисципліною – менеджерів-організаторів, ідеєносіїв, «розробників» вузлів, техніків-«доводчиків»;

- розвиток аналітичного та критичного мислення студентів впровадженням взаєморецензування проектів, формування навичок реального проектування на основі ділових ігор з учбового захисту, узгодження та затвердження проектів в ігрових інстанціях;

- формування креативності мислення впровадженням експрес-клаузур та фор-проектів за проблемною чи футурологічною тематикою, що виходить за межі суто навчального процесу певного ВНЗ;

- повернення до майже втраченої системи фахового навчання під час безпосередньої участі у реальній архітектурно-будівельній практиці;

- підвищення навчального часу на фахові дисципліни, зорієнтовані на проектування та архітектурне проектування зокрема;

- поглиблення інженерно-технологічних дисциплін за змістом та часом;

- підпорядкування інженерно-технологічної підготовки архітектурному проектуванню за часом (є приклади нестикування завдань, які запізнюються чи упереджують навчальне проектування);

- виконання курсових вправ з інженерно-технологічних дисциплін на основі студентських проектних рішень з архітектурного проектування, а не абстрактних розрахунково-графічних робіт;

- поглиблення відповідальності випускника за отримані ним фахові знання;

- вивчення новітніх технологій і залучення їх в навчальний процес за рахунок впровадження у навчальне проектування та широкого спектру спецкурсів;

- зняття існуючого конфлікту між «ручним» ремісничим та технологічним комп'ютерним проектуванням шляхом поєднання і взаємодоповнення в навчальному процесі цих двох методів роботи.

У підсумок можна сказати, що вищенаведене є лише спробою осмислити існуючі складності у фаховій підготовці архітекторів, що, безумовно, потребує більш глибоких узагальнень на майбутнє.

УДК 72.01

Смірнова О. В.

к. арх., доцент,
доцент кафедри Архітектури будівель і споруд
та дизайну архітектурного середовища,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БУДІВЕЛЬ З ІННОВАЦІЙНОЮ КАПСУЛЬНОЮ СТРУКТУРОЮ

Сучасна архітектура та будівництво повинні вирішувати багато важливих проблем, пов'язаних із збереженням навколишнього середовища, зменшенням негативного впливу будівельного процесу на довкілля (освоєння нових територій та високощільна забудова мегаполісів), реабілітацією поселень після стихійних лих, економією фінансових витрат на будівництво.

Сформована ситуація вимагає від фахівців впровадження альтернативних архітектурних рішень з використанням нестандартних методів проєктування, що враховують потребу в мінімізації простору проживання з максимальним його функціональним насиченням [1]. Тому в архітектурну та будівельну практику впроваджується концепція метаболізму, а одним з актуальних рішень стає створення капсульних будівель і споруд.

Капсульні будівлі – це архітектурні об'єкти, формування яких відбувається із застосуванням індустріальних виробів у вигляді капсул з високим ступенем заводської готовності, що є автономними елементами з легких матеріалів (забезпечують просторову мобільність), які відповідають конкретним потребам людини, можуть бути легко замінним в разі необхідності та дають змогу створювати художній образ споруди.

В цілому технологія капсульного будівництва є сучасним, ефективним та швидким способом зведення об'єктів з мінімальними трудовитратами. Всі капсули виконуються з урахуванням вимог екології та економічності будівництва – низьке енергоспоживання, використання придатних для переробки матеріалів (дерево, пластик, метал тощо). Вагові характеристики капсул дозволяють легко і швидко здійснювати монтаж і демонтаж об'єкта.

Виходячи з умов ефективності будівництва, архітектура капсульних будівель висуває задачі мінімізації інтер'єрного середовища, а його своєрідність виявляється у поліфункціональності приміщень, підвищенні ролі обладнання, завдяки чому знижується значення суто архітектурного простору, а домінуючою основою стає ергодизайн. Тобто рівень комфорту таких капсул повинен підвищуватися не за рахунок збільшення площ приміщень, а шляхом більшої насиченості їх інженерним та побутовим обладнанням, поліфункціональності зон, ступеня мобільності.

В цілому в формоутворенні капсул перевага віддається простим геометричним об'ємам (куб, куля, циліндр тощо). Слід зазначити, що капсули контейнерного типу найбільш відповідають вимогам економіки, технології функціональної організації та традиційному сприйняттю простору; а капсули криволінійних форм забезпечують неординарну архітектуру, але не блокуються без додаткових вставок. Виявлено, що при створенні висотних будівель з використанням каркаса необхідно застосовувати блок-капсули, так майбутня споруда зможе розвиватися за габаритами практично не обмежено. Невеликі розміри і легкість конструктивного вирішення забезпечують мобільність капсули, дозволяють легко і швидко транспортувати і встановити її на місці.

Капсула може бути як об'єктом із зазначенням певної функції, так і виконувати роль своєрідної поліфункціональної одиниці, призначення якої може визначатися конкретним місцем розташування.

Таким чином, формування капсульних об'єктів з мінімальними габаритами має ряд переваг, впроваджується в різні сфери життєдіяльності людини (житлове будівництво, будівництво тимчасового житла та індивідуального робочого простору). Треба зазначити, що велике поширення у світовій архітектурній практиці отримали саме капсульні проекти з житловою функцією (капсульний будинок «Накагін», арх. К. Курокава; капсульні готелі для короткочасного перебування туристів, мобільне житло тощо) [2]. В таких об'єктах планування та організація внутрішнього простору перш за все вирішується за рахунок використання прийомів трансформації інтер'єру (частіше за все за типом купе поїзда далекого прямування). Так у верхній частині будинку зазвичай розміщується ліжко, внизу обідній стіл з диванами з боків, вбудована кухня-бар, шафи. Функціональні можливості трансформації можуть передбачати перетворення передпокою в гардеробну, відокремлення санвузла від кімнати розсувними дверима; збільшення та звільнення внутрішнього простору за рахунок прибирання всіх предметів інтер'єру в горизонтальні чи вертикальні поверхні капсули – в стіни, підлогу і стелю.

Такі ж прийоми трансформації простору набувають сьогодні поширення при розробці мобільних робочих капсул. Внутрішнє наповнення кабінету або офісу у вигляді капсули оптимального розміру з великими скляними панелями для 1-2 осіб (2,1 м × 2,1 м) виконується заводським способом і включає набір технічних засобів, що забезпечують повноцінну робочу діяльність людини [3]. Крім того, до мінімального набору вбудованої техніки можуть додаватися позиції, пов'язані з побажаннями замовників.

Таким чином, формування та впровадження капсульних архітектурних об'єктів з можливістю варіабельності композиційних рішень, поетапного зведення та легкості зміни структури об'єму будівлі принесе низку нестандартних рішень в архітектуру та дизайн сучасного міського середовища.

Список літератури

1. Шемседінов Г. І. Проектування мобільних будівель: навчальний посібник. К.: КНУБА, 2007. 144 с.
2. Японские капсулы для жилья. Livejournal. URL: <http://renatar.livejournal.com/284713.html>.
3. Рунге В. Ф. Эргономика и оборудование интерьера: Учеб. пособие. М.: Архитектура, 2005. 160 с.

УДК 75.021.32(510) «20»

Цю Чжуанюй

аспірант кафедри живопису,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ТЕМА ТИБЕТУ В ТВОРЧОСТІ АЙ СЮАНЯ

До теми Тибету зверталися багато китайських художників. Природна краса цієї місцевості полягає в його величезній території і в малонаселених районах. Прогулюючись серед первозданних річок і озер, в людській свідомості приходить відчуття природного стану легкості і свободи. У цих місцях відчувається якась таємничість, навіть магія. В суворому природному середовищі тибетський народ живе в гармонії. Їхні прості народні звичаї, відірваність від суєти цивілізації, первісна духовна чистота, культура і традиції, особливий життєвий уклад, краса національних звичаїв і одягу надзвичайно приваблюють художників Китаю.

З 1980-х років китайські художники починають організовувати пленерні поїздки по Тибетському нагір'ю. Цей рух крім пошуку екзотичних сюжетів, був покликаний відстояти свою свободу творчості, можливість вибирати незвичайні теми для сюжетно-тематичних композицій [1, р.4].

Одним з яскравих представників цього руху став відомий художник Ай Сюань, вся творчість якого присвячена темі Тибету. Сюань народився в 1947 році в Чжецзяні в родині відомого поета Ай Цин. Він навчався в Центральній академії мистецтв, де в той час

студенти могли навчатися або традиційному живопису тушшю, або реалістичному олійному мистецтву. Ай Сюань вибрав друге, і реалізм став основним методом в його творчості. У мистецтві художник цінує живописну техніку та необхідну для цього майстерність рисунка і живопису. Він твердо впевнений, що чим складніше було створити картину, тим вона краще [2, с.4]. Його роботи представлені не тільки в зібранні Китайського художнього музею, а й у приватних колекціях і музеях США, Сінгапуру, Гонконгу, Тайваня, Німеччини, Канади та Японії [2, с.3].

Картини художника мають лірично-романтичний характер. Митця спочатку привернув зовнішній вигляд тибетських кочівників провінції Сичуань, їх типажі і одяг. Він став постійним відвідувачем цієї місцевості і зібрав цілі альбоми рисунків, в яких представлені портрети тибетців, їх костюми і господарські речі. «Штори на тибетському костюмі мають своєрідний ритм, і їхня краса надихає мене на прагнення до їх художнього втілення», – писав Ай Сюань [2, с.7]. Художника також привертає ізоляція тибетських поселень, що дозволило їм зберегти свою традиційну культуру і побут.

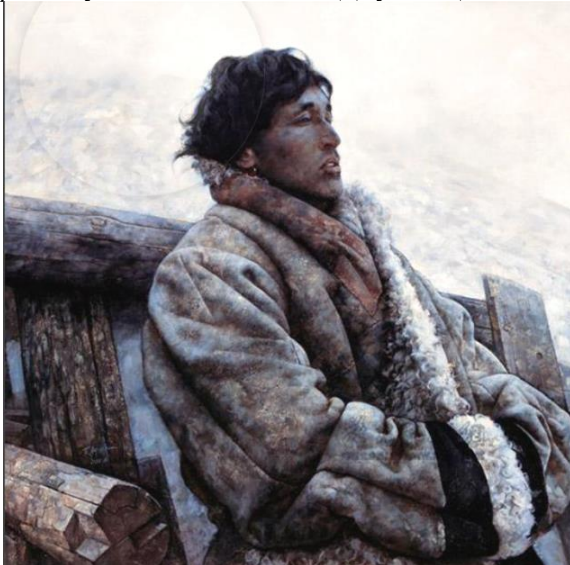
Його картини мають символічні ідеї і поетичні назви: «Можливо, небо все ще синє», «Вітер завтрашнього дня неможливо пояснити», «Спів, що все більше віддаляється» (Іл. 1), «Свята гора» (Іл. 2). На картинах Ай Сюаня здебільшого небагато персонажів. Його герої втілені з глибокою переконливою реалістичністю. Тибетці завжди зображуються майстром на тлі пустища з пересохлою травою на засніженій землі. Суворе природне середовище підкреслює стійкість і наполегливість, властиву тибетському народові.

Ай Сюань поєднує в олійному живопису традиції реалістичного мистецтва зі східними елементами каліграфії. Чіткий контур, нюансні тональні і колористичні відношення, різноманітна фактурна текстура стали особливостями авторського живописного методу Ай Сюаня. Художник втілює художній образ персонажів точними і ритмічними «штрихами». Композиція робіт невимушена, уся увага глядача зосереджується на дрібніших деталях обличчя його персонажів.

Таким чином, на прикладі творчості Ай Сюаня, можна простежити новітні тенденції сучасного китайського живопису, в якому простежується синтез образотворчих засобів реалістичного олійного мистецтва і національного живопису тушшю. Виділені стилістичні доміанти є неповторною ознакою китайського реалізму ХХІ століття.

Список літератури:

1. Sullivan M. Modern Chinese artists: a biographical dictionary. University of California Press, 2006. 274 p.
2. 中国写实画派·艾轩 /编著. 鄂俊大. 出版社: 吉林美术出版社, 2010. 100页. [Школа китайського реалізму: Ай Сюань / Ред.: Е. Джунда. Цзилінь: Видавництво витончених мистецтв, 2010. 100 с.]

Іл. 1. Ай Сюань. Спів, що все більше віддаляється. Полотно, олія. 100x100. 1995

Іл. 2. Ай Сюань. Свята гора. Полотно, олія. 190x220. 2003.

УДК 7:74

Шевченко К. С.
асистент кафедри дизайну та 3D-моделювання,
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ ДИЗАЙН ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ ІНДИКАЦІЇ

Діяльність людини у всіх сферах сучасного життя є неможливою без отримання інформації про стан систем, що діють у цих сферах, кількісних та якісних показників та інших даних, що дозволили б оцінювати їх та приймати відповідні рішення на основі отриманих даних. Головним методом відображення таких даних є індикація (від лат. *Indicatio* – позначення, зазначення). У широкому сенсі індикацією можна називати засоби та методи сповіщення людини про стан певної системи та її складових, в результаті чого на основі отриманих даних людина може приймати рішення щодо своїх подальших дій. Власне індикатори можуть мати різний вигляд, від елементарних кольорових та звукових сигналів до складних систем та мнемосхем, що відображають множини параметрів одночасно. Однак для створення і перших, і для других ефективним інструментом є мультимедійний дизайн із його засобами.

Метою дослідження є оцінка можливостей мультимедійного дизайну у створенні індикаторів та їх систем, а також у підвищенні ефективності роботи індикаторів.

Фактично будь – який засіб індикації містить у собі потенціал мультимедійності у вигляді світлового елемента, звуку тощо, однак феномен мультимедійного дизайну полягає саме у тому, що об’єкт набуває рис мультимедійності лише за умов комбінуванням таких поодиначних складових. Ліхтарик на панелі керування, звуковий сигнал, текстовий блок – усі ці засоби поодинокі за умов відповідного використання здатні виконувати покладені на них функції. Більш того, у певних випадках доречнішим буде використання саме поодиноких індикаторів – наприклад, для повідомлення про критичний стан системи, коли важливо швидко прийняти рішення, не відволікаючись на розбір множини елементів сигналу. Однак у більш «спокійних» ситуаціях розширення інформативних можливостей індикаторів може стати у нагоді для забезпечення людини більш широким спектром інформації. У якості наочного прикладу можна навести індикацію різного виду процесів у смартфонах (зарядка акумулятора, встановлення додатків тощо), яка зазвичай складається щонайменше із двох елементів – графічного та звукового – а може містити і додатковий, у вигляді вібрації, наприклад.

Ще однією характерною ознакою, важливою в аспекті визначення належності об’єкту чи твору до власне мультимедійного, є інтерактивний характер такого об’єкту. Наразі єдиного консенсусу щодо того, чи повинен мультимедійний об’єкт бути інтерактивним, не існує. І хоча деякі дослідники теми мультимедійного дизайну і стверджують, як, наприклад, А. Денікін [1], що саме інтерактивність є ключовою ознакою мультимедійного об’єкту, в цілому комбінація декількох засобів впливу на органи сприйняття людини може вважатись саме мультимедійним об’єктом. Однак специфіка будь – якого засобу індикації полягає в тому, що він бодай і не розрахований безпосередньо на зворотні дії оператора, проте передбачає взаємодію із системою на основі отриманих від нього даних. В подібній схемі індикатор стає елементом взаємодії, набуваючи таким чином певної причетності до взаємного впливу елементів у системі «людина – система», адже сповіщення про стан системи, її потреби та можливості є важливою складовою такого впливу. Окрім цього, сприйняття індикаторів напряму залежить від типу поданих ним сигналів, що в свою чергу впливає на рішення, що приймає оператор. Таким чином, навіть за умов визнання мультимедійного лише як інтерактивного явища, взаємодія людини із системою із урахуванням процесу зчитування інформації все одно дозволяє віднести засоби індикації, побудовані на комбінації елементів впливу на органи сприйняття людиною, до інтерактивних.

Якщо розглядати потенціал мультимедіа в контексті створення засобів індикації, то можна виділити такі основні складові елементи мультимедійного дизайну, що можуть бути використані з такою метою:

– колір та світло, найбільш звичні для людини через простоту сприйняття. Кольорове кодування сьогодні вже є сталою сферою із звичними та зрозумілими для людей стереотипами та нормами, що великою мірою забезпечено тим фактом, що саме візуальна інформація складає найбільший процент від тієї, що сприймається людиною;

– звук. Звуковий супровід є актуальним для ситуацій, коли візуальний контакт з індикатором неможливий або ускладнений. Крім цих випадків використання звукових сигналів рекомендується у випадках, коли необхідна негайна реакція, а також у якості попередження про наступний сигнал [2, с.188]. Завдяки можливостям роботи зі звуком у контексті регулювання тембру, мелодіки, гучності є можливим створення індикації від .

– анімація та відеозображення. Набули широкої популярності для індикації процесів у тих же смартфонах – встановлення/видалення додатків, заряд акумулятора тощо. Такий тип індикаторів є доречним при індикації процесів, що мають певну етапність або протяжність часу, оскільки кожен етап відео/анімації відображає певний стан системи. Безумовною перевагою такого типу індикації є його наочність та інформативність, яка напряму слідує із його походження від візуальної інформації та доповнюється відеорядом;

– тактильні елементи, тобто такі, що сприймаються на дотик – вібрація, коливання тощо. Такі елементи зазвичай виступають додатковим засобом індикації, доповнюючи основне джерело інформації чи звертаючи на нього увагу. Як і звукові сигнали, вібрація є актуальною для випадків, де візуальна інформація є недоступною або не головною. Також вібрація окрім безпосередньо впливу на тактильні почуття може створювати супроводжуючи звукові ефекти, які хоча і є вторинним відносно основних елементів індикації, однак теж можуть слугувати подразником аналізаторів слуху;

Також до засобів індикації можна віднести тексти і знаки, як це робить Чемакіна О.В. [3, с.8], і хоча їх навряд чи можна назвати повноцінним елементом мультимедіа – хіба що у контексті використання у відеоматеріалах, де їх самостійність підпорядковується відеоряду. Тож повноцінно відносити їх до елементів мультимедіа було б не зовсім вірно, навіть не зважаючи на те, що такі елементи широко використовуються для індикаторів як самостійні одиниці.

Зважаючи на стан сучасної вивченості психології людини, її реакції на подразники та інформатори, навіть один із перерахованих вище складових може забезпечити належний рівень інформування, однак комбінація таких елементів може значно підвищити ефективність сповіщення оператора. Характерним моментом є те, що названі елементи можуть працювати не лише на посилення сприйняття за рахунок накопичувального ефекту, а й наприклад, грати роль двоскладного індикатора – так, вібрація сповіщає про початок певного процесу, а анімація позначає його стан, або замість анімації звуковий сигнал сповіщає про змінення стану системи. В першому випадку два або більше елементів індикації впливають сумісно на відповідну кількість органів впливу, компенсуючи таким чином, наприклад, нестачу інформації для одного із них. У другому випадку один із індикаторів виступає першим елементом, що сповіщає про перший етап зміни стану системи, а другий – вказує на рівень змін.

Підсумовуючи, можна стверджувати про значний потенціал засобів мультимедійного дизайну у створенні систем індикації. Головним чином це пов'язано із широким спектром засобів виразності мультимедійного дизайну, а також можливості їх комбінування між собою та створення таким чином більш ефективних засобів. Складові таких комбінацій можуть як посилювати одне одного в рамках здійснення впливу на один із аналізаторів зовнішніх подразників, так і створювати багатоскладні індикатори із розширеними можливостями, у яких послідовність подразників впливає на різні органи сприйняття, формуючи таким чином більш повну картину стану системи у даний момент часу.

Список літератури

1. Деникин А. Мультимедиа и искусство: от мифов к реалиям. Художественная культура / Art & Culture Studies. – 2013. - №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sias.ru/magazine/vypusk-62013/yazyki/843.html>
2. Трофімов Ю. Л. Инженерная психология: Підручник. Київ: Либідь, 2002. - 264 с.
3. Чемакіна О.В., Рубцов А.Л., Свірко В.О., Олійник О.П. Дизайнерська діяльність: системи візуальної інформації. Науково-методичне видання. Київ: УкрНДІ ДЕ, 2017. – 191 с.

Онуфрієва Д. В.
Херсонський державний університет

ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ГОРОДИЩ НИЖНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я

Старі поселення або «городища» в слов'янській групі мов – древні суспільства (чи нині залишки суспільств), де були створені комплекси характерного захисту (традиційно дані поселення оточували земні вали з ровами).

В умовах тотальної розорюваності та деградації ландшафтів степової зони України городища відіграють особливо цінну роль як рефугіуми степової флори. З плином часу та занепадом різноманітних культур вони були залишені та занедбані на багато століть, що сприяло відновленню природного рослинного покриву [5].

Дослідження флори городищ у світі, а особливо в Центральній Європі, почалось ще на початку ХІХ століття та актуальне й до сьогодні. В Україні городища почали досліджуватися лише нещодавно.

Об'єктом дослідження була флора лікарських рослин городищ Нижнього Придніпров'я. Флористичними дослідженнями було охоплено вісімнадцять городищ Нижнього Придніпров'я. Матеріалом для встановлення флористичного багатства лікарської флори слугували геоботанічні описи, складені під час експедиційних виїздів на досліджувану територію. Визначення рослин проводилось в лабораторії на базі кафедри ботаніки Херсонського державного університету. Наступним етапом було співставлення визначених видів з Державною фармакопеєю.

Загалом на 18 городищах було виявлено 50 лікарських рослин, що становить 9,5% від усієї флори даних територій. Флора, яка досліджувалась відноситься до 36 родів, 22 родин, 19 порядків, 2 класів та 2 відділів. Відділ *Pinophyta* (2%) представлений лише родиною *Ephedraceae* та видом – *Ephedra distachya* L., в той час, як до відділу *Magnoliophyta* і складає 98% від загальної кількості досліджуваних видів. Домінуючий відділ представлений класом *Magnoliopsida*. Такий розподіл є характерним для флори Голарктичного флористичного царства.

На думку О.І. Толмачова: велика кількість видів у відносно малому числі родин є своєрідною особливістю для територій з радикальними умовами для розвитку рослинного покриву. Згідно цієї думки флора городищ повинна характеризуватися незначними показниками. Виходячи з цього флора лікарських рослин для даних досліджуваних територій має таку флористичну пропорцію – 1:1,6:2,3. Родовий коефіцієнт складає 1,4 (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісний розподіл таксономічних одиниць і
основні пропорції флори городищ Нижнього Придніпров'я

Відділи	Класи	К-сть родин	К-сть родів	К-сть видів	Пропорція	Родов. Кофіцієнт
<i>Pinophyta</i>		1	1	1	1:1:1	1,0
<i>Gnetopsida</i>		1	1	1	1:1:1	1,0
<i>Magnoliophyta</i>		21	35	49	1:1,7:2,3	1,4
<i>Magnoliopsida</i>		21	35	49	1:1,7:2,3	1,4
В цілому для флори		22	36	50	1:1,6:2,3	1,4

У спектрі життєвих форм флори лікарських рослин переважає частка трав'янистих рослин (42 види або 84%), в межах цієї фракції багаторічники займають 56%(42 види). Не притаманним для даної флори є наявність дерев. Вони представлені 4 видами (8%). Наявність дерев на досліджуваній території являє собою штучне походження.

Репрезентовано 2 созофіти, що входять до регіонального природоохоронного списку – *Fraxinus excelsior* та *Quercus robur*.

Флора лікарських рослин характерна для Голарктичного флористичного царства. Вона представлена 50 видами, які більшою часткою є трав'янистими багаторічними рослинами. Також наявні дерева, що є не притаманним для даної флори, це може бути зумовленим насадженнями штучних лісів. Родовий кофіцієнт складає 1,4, а флористична пропорція має такий вигляд – 1:1,6:2,3. Відділ Pinophyta представлений видом - *Ephedra distachya* L., який занесено до Червоного списку Херсонської області.

Таким чином, представлена загальна інформація про старовинні городища Нижнього Придніпров'я, подається тлумачення «старовинні городища», а саме: невеликий історичний екскурс, зазначено інформацію щодо природоохоронної цінності городищ. Представлено інформацію щодо видової різноманітності рослин на території городищ, систематична структура, біоморфологічна структура.

Список літератури

1. Державна Фармакопея України : в 3 т. / Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів. – 2-ге вид. – Х. : Держ. п-во «Укр. наук. фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. – Т. 1. – 1128 с.
2. Мінарченко В.М., Тимченко І.А. Атлас лікарських рослин України. — К., 2002
3. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В. М. Мінарченко. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.
4. Мінарченко В. М. Атлас лікарських рослин України (хорологія, ресурси та охорона) / В. М. Мінарченко, І. А. Тимченко. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 172 с. 29.
5. Мойсієнко І. І. Конспект флори городищ Нижнього Придніпров'я. / І. І. Мойсієнко, П. М. Дайнеко, Б. Суднік-Войциковська, І. Дембіч, М. Захватович, М. Я. Захарова. - Чорноморськ. бот. ж., 16 (1), 2020. – с. 6–39.

Ракша О. В.

студентка магістратури,
спеціальності 0.91.Біологія

Херсонський державний університет

ФЛОРА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СТАРОВИННИХ ЗАБУТИХ ПАРКІВ ХЕРСОНЩИНИ

До старовинних парків можна зараховувати такі, вік яких складає приблизно 100 та більше років, по суті це саме ті парки Херсонщини, які створені до початку ХХ століття. [6, с.8] В межах Херсонської області можна нарахувати майже 16 старовинних парків та 8 лісопарків. Перший з них - це найвідоміший у світі дендропарк в Асканії-Новій, що був розбудований у 1887 році Фрідріхом Фальц-Фейном. [6, с.10] Його відвідують понад десятки тисяч туристів не тільки з України, але майже з усіх куточків світу. Співробітниками Біосферного заповідника «Асканія-Нова ім. Ф.Е. Фальц-Фейна» збережено рідкісну колекцію деревних рослин в арборетумі, частина серед яких має приблизний вік парку.

Ще один парк, який розташований у місті Нова Каховка, парк ім. С.М. Фолдзинського, який почали розбудовувати у 1951 році. До його композицій увійшли три вікових платани. Цілком ймовірно, що платани було висаджено біля розкішних маєтків франко-швейцарських господарів села Ключового, яке було засновано у 1891 році. [6, с.11] На місці цього парку і було створено Нову Каховку. Парк ім. С.М. Фолдзинського є одним із тих, де хоча б один раз побував кожний другий мешканець Херсонської області.

В парках зростає не менш бідна флора, ніж в степах чи плавнях. Інколи можна натрапити на величезну кількість лікарського травостою, який є дуже цінним. Оскільки сучасний екологічний стан зобов'язує нас свідомо ставитися до свого здоров'я, то, звичайно, зростає інтерес до доступних та ефективних ліків, і, якщо почати інтродукувати деякі види, то можна забезпечити суспільство дешевою та дієвою сировиною. Проте,

останнім часом, через забруднення навколишнього середовища, збір рослин став дещо забороненим, і щоб фітооб'єкти стали доступними, їх треба ввести в культуру і розробити ефективні засоби охорони тих видів, що зростатимуть в природному своєму середовищі. У зв'язку зі зростаючим інтересом населення до траволікування і садівництва стає актуальним питання вирощування лікарських рослин на присадибних ділянках.

Важливим етапом флористичних досліджень виступає аналіз систематичної структури флори досліджуваної території, що дозволяє нам виявити деякі особливості флори та території. Список лікарських рослин всіх представлених старовинних парків Херсонщини налічує 48 видів судинних лікарських рослин, що зростають на досліджуваних територіях.

Систематична структура наведена в роботі, відповідає принципам О.І.Толмачова, який під систематичною структурою розумів розподіл видів між систематичними категоріями вищого рангу (Толмачов, 1974, 1986). Рослини, що зростають на території старовинних забутих парків Херсонщини належать до 41 роду, 16 родин, 2 класів, 1 відділу.

Всі рослини флори старовинних парків Херсонщини належать до відділу *Magnoliophyta*, який складає основу 100%. Домінантним класом виступає *Magnoliopsida* (47 видів; 97,9%), на другому місці клас *Liliopsida* (1 вид; 2,1%). Відділ *Magnoliophyta* представлений 14 родинами, серед яких переважає родина *Asteraceae*. Флористична пропорція флори старовинних парків складає 1:2,7:3,2. А родовий коефіцієнт становить 3,2.[2, с.103]

Відобразити основні властивості флори може спектр перших 10 родин, що є одним із провідних показників систематичної структури флори (Толмачов, 1974). (рис. 1)

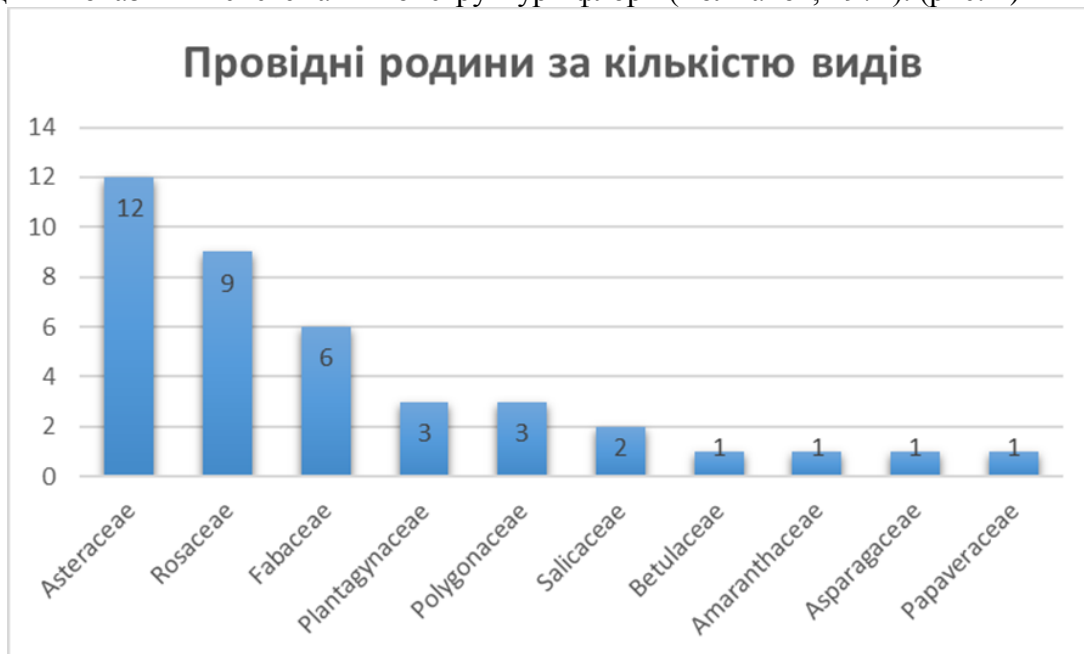

Рис. 1. Провідні родини серед лікарських рослин старовинних парків

Найбільша кількість серед біоморф припадає на трав'янисті рослини (68,75%), серед яких домінують багаторічники (77%). На другому місці – дерева (16,6%). [3, с.166] Відсоток чагарників та чагарничків взагалі є незначним. Загалом відсоткове відношення відповідає степовій флорі.

За типом вегетації всі рослини літньо – зелені, переважна кількість має стрижневу систему (91,6%), лише два види мають мичкувату систему (4,2%), і два види не мають кореня взагалі (4,2%).

За типом надземних пагонів домінують безрозеткові форми життя (75%), розеткові на другому місці (14,5%), найменше напіврозеткових(10,5%).

Флора старовинних парків Херсонщини представлена в більшій кількості геліофітами (48% від світлових екоморф), мезотермофітами (83% від термоморф) та ксеромезофітами (54% від вологих екоморф). Загалом флора лікарських рослин старовинних забутих парків різноманітна, збагачена видами, які різняться як за основною біоморфою, так і за пристосованістю до того чи іншого екологічного фактору. [4, с.235] На території парків зростають і дерева (*Populus alba*, *Pyrus communis*, *Fraxinus excelsior*), і чагарники (*Crataegus monogyna*), і чагарнички (*Rubus caesius*), і величезна кількість трав'янистих рослин (*Cichorium intybus*, *Matricaria recutita*, *Plantago arenaria*, *Potentilla recta*, *Vicia villosa*) [1, с. 133; 5, с.160] Такий розподіл свідчить про багату лікарську флору старовинних парків Херсонщини.

Підсумовуючи, можна зазначити, що вищесказане є важливим аргументом для збереження і захисту видів від знищення, задля зберігання біорізноманітності та важливої сировини, а, якщо вона якісна, то її цінність зростає вдвічі.

Список літератури

1. Гончарова Т. А. Энциклопедия лекарственных растений. Т. А. Гончарова. М.: Дом МСП, 1997.
2. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. Відп. ред. А.М. Гродзінський. К., 1992.
3. Мінарченко В. М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення) / В. М. Мінарченко. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 324 с.
4. Попов А. П. Лекарственные растения в народной медицине / А. П. Попов. К.: Здоров'я, 1967. 316 с.
5. Харченко М. С. Лікарські рослини і їх застосування / М. С. Харченко, А. М. Карамішев, В. І. Сила, Л. Й. Володарський. К.: Здоров'я, 1981. 231 с.
6. Ходосовцев О.Є., Мойсієнко І.І., Бойко М.Ф., Кунц Б., Мельник Р.П., Загороднюк Н.В., Дармостук В.В., Захарова М.Я., Клименко В.М., Дайнеко П.М., Малюга Н. Г. Старовинні забути парки Херсонщини. Херсон: Видавничий Дім «Гельветика», 2019. 300 с.

**СЕКЦІЯ 14
SECTION 14**

**ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ
PSYCHOLOGICAL SCIENCES**

УДК 159.9

Шиловська О. М.

к.п.н., старший науковий співробітник
лабораторії когнітивної психології

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

**ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ДО
ДИСКУРСИВНОГО КОНСТРУЮВАННЯ ДОСВІДУ**

Період молодшого шкільного віку відкриває широкі можливості для розвитку дитини. В зв'язку з переходом молодшого школяра до шкільного навчання, набуття ним нової соціальної ролі, значним розширенням кола і навичок спілкування на якісно новому рівні реалізується потенціал розвитку дитини як активного суб'єкта, що пізнає оточуючий світ і самого себе, особистості, яка набуває власний досвід проживання, переживання, усвідомлення життєвих подій.

На даному віковому етапі інтенсивно розвивається самосвідомість. Дитина засвоює знання, ідеї, які існують у суспільстві, систему ціннісних орієнтацій і одночасно систему очікувань соціуму стосовно її поведінки. Разом з тим дитина переживає свою унікальність і прагне ствердитися серед дорослих та однолітків.

Зроблено припущення, що процес конструювання на початкових етапах молодшого шкільного віку (діти першого та другого класу) можна розглядати, насамперед, з точки зору конструювання власного «Я». В більш старшому періоді даного віку ми можемо говорити про розвиток здатності до конструювання певних життєвих подій. На попередніх етапах

дослідження доведено, що здатність дитини до конструювання суттєво визначається соціальним та культурним оточенням, в якому вона перебуває.

Ми припускаємо, що здатність до осмислення власного «Я» та індивідуального досвіду, як передумови формування здатності до конструювання в молодшому шкільному віці залежить від рівня розвитку когнітивної, емоційної та особистісної сфери. Своєчасна діагностика рівня розвитку перерахованих сфер та систематичне проведення розвивальної роботи на основі результатів діагностики, створюють засади для розвитку у дитини здатності «створювати» своє «Я», осмислювати власний життєвий досвід.

Здатність до осмислення власного «Я» та індивідуального досвіду, як передумови формування здатності до конструювання в молодшому шкільному віці залежить від рівня розвитку когнітивної, емоційної та особистісної сфери. Своєчасна діагностика рівня розвитку перерахованих сфер та систематичне проведення розвивальної роботи на основі результатів діагностики, створюють засади для розвитку у дитини здатності «створювати» своє «Я», осмислювати власний життєвий досвід.

Визначено підбір інструментарію для діагностики когнітивної сфери молодшого школяра, з метою дослідження здатності дитини до дискурсивного конструювання досвіду. Зокрема, діагностичні методики повинні бути спрямовані на мовленнєвий розвиток, розвиток мислення дитини (вміння порівнювати, систематизувати, узагальнювати, робити певні логічні висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, критичність мислення, вміння робити власні висновки), сформованість внутрішнього плану дій та розвиток уяви.

Досліджуючи особистісну сферу молодшого школяра варто зробити акцент на виявленні рівня розвитку рефлексії, і зокрема, на таких критеріях як здатність дитини до самоаналізу, вміння покладатися на адекватну самооцінку за умов дезорієнтуючих впливів, спроможність регулювати власну поведінку, співвідносячи її з очікуванням інших, наявність у дитини позитивного ставлення до себе, здатність поставити цілі на найближчу перспективу, здатність пошуку внутрішніх ресурсів для досягнення цілей.

При дослідженні складових емоційного розвитку, які обумовлюють розвиток здатності до дискурсивного конструювання досвіду, ми виокремили: розвиток певної автономії від дорослих, як незалежності емоційного стану дитини від емоційних станів значимих дорослих; розвиток емоційної децентрації; здатність усвідомлювати різні емоційні стани, здатність керувати власними емоціями.

Подальше дослідження спрямовано на підбір надійних і валідних методик діагностики, що відповідають віковим особливостям молодшого школяра.

УДК 159.9616.89

Жукова А. В.

здобувач другого рівня вищої освіти медичного факультету,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Науковий керівник:

Каневський В. І.

канд. псих. наук, доцент, доцент кафедри психології,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ВПЛИВ МЕТОДУ АРТ-ТЕРАПІЇ НА ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Одним із значних чинників, який негативно впливає на емоційний розвиток дитини з затримкою психічного розвитку, є підвищений рівень тривожності. Тривожність і страхи відзначаються у емоційно чутливих дітей як відображення особливостей їх психічного і особистісного розвитку [2, с. 304]. Більшість дослідників (Б.І. Кочубей, Є.В. Новікова,

А. І. Захаров, М.В. Кисельова, Сак Т., та ін.), до поширених причин порушення емоційного неблагополуччя дітей відносять: завищені вимоги до дитини у батьків; догматичну систему виховання, що не враховує здібності, інтереси і схильності дітей; неузгодженість вимог з боку дорослих; інтелектуальні перевантаження; конфліктні відносини між батьками; тривожність у взаємовідносинах з дитиною, надлишкове оберігання дитини від небезпек, ізоляція від спілкування з однолітками і т.д. [3, с. 48].

Згідно В.А. Аверіна, в рамках даного вікового етапу розвитку та особливостей розвитку, афективна уява спрямована позбутися отриманих психотравмуючих впливів, шляхом багаторазового їх варіювання в грі, малюванні та інших видах продуктивної творчої діяльності. Актуальність даної проблеми зумовила вибір теми, оскільки арт-терапія, зокрема - образотворча діяльність, найбільш підходить для роботи з дітьми 5-6 і 7-12 років в рамках профілактичної, корекційної та розвиваючої діяльності психолога з попередження емоційних порушень.[1, с.138] Застосування технік арт-терапії були вибрані нами з урахуванням вікових особливостей молодших школярів із затримкою психічного розвитку, адже головна потреба в цьому віці – це потреба в спілкуванні і творча активність; провідна діяльність – сюжетно-рольова гра; провідна функція - уява. Малювання, фантазування, складання історій для дитини - це теж форми гри. Творчість дитини носить проєктивний характер.

У проведенні емпіричного дослідження на виявлення та подолання тривожності у дітей засобами арт-терапії брали участь 30 дітей початкових класів с затримкою психічного розвитку, які навчаються в спеціальних класах загальноосвітньої школи № 43 міста Миколаєва.

Для проведення експерименту були підібрані наступні діагностичні методики: Проєктивний тест М.А. Панфілової «Кактус»; Методика Р. Теммла, М. Дорки, В. Амена «Вибери обличчя»; Проєктивна методика – тест Л.Брем – Грезе «Сім'я тварин.»

На першому етапі, за даними методиками ми провели емпіричні дослідження на загальний рівень тривожності серед дітей, в результаті яких високий рівень тривожності було виявлено у (73%) дітей, (19%) – середній рівень і лише у (8%) дітей даної групи виявлено низький рівень тривожності.

На другому етапі дослідження ми провели науковий експеримент, розділивши дітей на 2 групи по 15 дітей. : 3 1 групою ми проводили впродовж квітня – травня місяця 2021 року, 3 рази на тиждень арт-терапевтичні вправи на подолання рівня тривожності за спеціально розробленою корекційною програмою, а з другою групою вправи не проводили. По закінченні експерименту, нами були проведені контрольні тестування з двома групами дітей за тими ж самими діагностичними методиками, що і при первинному дослідженні. В результаті обробки даних у дітей, з якими була реалізована програма, спостерігалась позитивна динаміка, в саме : зменшення рівня тривожності на 15%, натомість, у 2 групі, де не реалізовувалась дана програма, рівень тривожності залишився без змін.

Отже, таким чином, можемо зробити припущення, що у процесі малювання, гри, театрального дійства, складання історій тощо, діти мимоволі отримують можливість виразити свої почуття і емоції, позначити стан свого внутрішнього «Я», зменшити тривожність, агресивність, набути впевненості в своїх силах, отримати позитивні емоційні переживання, навчатися конструктивним навикам спілкування і ефективним моделям поведінки. Корекційно-розвивальні можливості арт-терапії надають дитині необмежені можливості для самовираження та самореалізації, а також сприяють розвитку творчих здібностей, мовної та пізнавальної активності.

Список літератури

1. Істратова, О. Н. Довідник психолога середньої школи : Вид. 2-е. / Київ, 2017,138 с.
2. Козлова Є. У. Емоції, страх, стрес.// Питання психології. –2015.- No 43, 304 С.
3. Крамер Е. Арт-терапія з дітьми / переклад. Г. Нілова, Є. Пройдакова» СПб: «Генезіс» 2016, 48 с.

УДК 159.9

Семенів Н. М.

к. психол. н., доцент,
доцент кафедри спеціальної
освіти та соціальної роботи,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТСТВА

Етнічна ідентичність як соціально-психологічна категорія є визнаною складною системою поглядів, уявлень, ідей особистості, що виникають на основі її взаємодії з представниками інших етнічних груп [1, с. 150]. Етнічна ідентичність відображає знання щодо таких груп, а також стан і форми власної етнічної ідентичності за визначеними ознаками: цінності, мова, звичаї, традиції, культура, тощо [2, с. 139]. Значною мірою позитивна етнічна ідентичність обумовлюється особистісними характеристиками студента, важливі значення мають умови соціального макро- і мікросередовища, наявність практика міжетнічного спілкування що формують толерантне відношення до представників інших етнічних груп [4, с. 48].

Нами було здійснено емпіричне вивчення психологічних чинників формування етнічної ідентичності студентства. Вибірку склали студенти Національного університету «Львівська політехніка» у кількості 148 осіб; вибірка була гетерогенною – 96 дівчат та 52 юнаки. Респондентам було повідомлено мету дослідження, і те у який спосіб отримані від них дані будуть використані, що сприяло забезпеченню надійності та вірогідності результатів. Результати такого емпіричного дослідження дають можливість встановити чинники формування етнічної ідентичності українських студентів, показники етнічної ідентичності тісно пов'язані з особливостями емоційної, пізнавальної та мотиваційної сфер особистості.

Для здійснення дослідження нами було підібрано психодіагностичний інструментарій: методика «Дослідження типів етнічної ідентичності», «Дослідження соціальних дистанцій етнічних груп», «Типи етнічної ідентичності», «Дослідження соціальної дистанції», об'єктом дослідження виступали етнічні групи «Українці», «Поляки», «Німці». Дані методики застосовувались у попередніх дослідженнях з позитивним результатом [3, с. 72].

У результаті проведеного кореляційного дослідження отриманих даних з встановлено взаємозв'язки між типами етнічної ідентичності та соціальної дистанції у прийнятті етнічних груп, а також про окремі статистично значущі зв'язки ступенів прийняття народів між собою за шкалою соціальної дистанції. Встановлено залежність між ступенем сприйняття етнічних груп «Українці», «Німці» та «Поляки» із вибором семантично-етнічних ознак, які респонденти приписували кожному народу в залежності від рівня їх ієрархії у структурі етнічної свідомості опитаних.

Як показали отримані значення кореляції, існує прямий або обернений кореляційний зв'язок між етнічною ідентичністю із ступенем прийняття народу, що виражається у наступних особливостях взаємозалежності шкал цих двох методик:

– етніонігілізм корелює з більшим ступенем прийняття групи «Німці», оскільки допускає відхід від власної етнічної групи (від'ємний і статистично значимий показник кореляції до українців $-0,195$, $p < 0,05$), ця група виступає у свідомості досліджуваних стійкою соціально-психологічною групою, зв'язок із якою є кореляційним не за етнічним критерієм;

– щодо етнічної індиферентності статистично значимою є кореляція з групи «Українці» (показник $0,119$, $p < 0,05$) та «Поляки» ($0,176$, $p < 0,01$) у порядку більшої ваги другого народу; щодо етнічної ідентичності (норма, поєднання позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів) немає кореляції по жодному народу, що дозволяє підтвердити нейтрально-позитивне міжетнічне сприйняття.

– щодо етногеоїзму сприйняття через призму «моя етнічна група» дослідження продемонструвало статистично значимий кореляційний зв'язок з ступенем прийняття власного народу, який є від'ємним ($-0,432, p < 0,01$).

Припускаємо, що студенти, маючи певний взаємозв'язок по дистанції з групою «Поляки» (показник кореляції $0,495, p < 0,01$), а «Поляки», в свою чергу, з групою «Німці» взаємодіють на рівні вищого показника кореляції ($0,664, p < 0,01$), то наявна кореляція в співвідношенні дистанції «Німці-Поляки» зближує досліджуваних з групою «Німці» завдяки статистично виявленій близькості групи «Поляки», ця група будучи статистично пов'язаною за показником дистанції з українцями, виступає «вікном інтеграції» з групою «Німці».

Таким чином, характер типу ідентичності та ступеня прийняття іншого народу у досліджуваних підкреслює деяку позитивну двовекторність: наявна сформована у більшості позитивна етнічна ідентичність передбачає як повагу до себе як носія певного етносу і конкретного національно-культурного простору, так і в напрямі рефлексії відносно прийняття інших народів.

Результати дослідження дають підстави для вироблення заходів щодо формування позитивної етнічної ідентичності в середовищі українського студентства.

Список літератури

1. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітологічний аналіз. Київ : Вища школа, 1998. 392 с.
2. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість та ідентифікація громадян як чинник демократичних перетворень в українському суспільстві. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні*: монографія. Київ : Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 138-144.
3. Горбунова В. В. Проблема методів дослідження етнічної свідомості в психології. *Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. – Т. IV, Ч. 5. Київ : Вид-во «ГНОЗІС», 2002. С. 71-75.
4. Горбунова В. В. Психологічні особливості розвитку етнічної свідомості в юнацькому віці. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 1. С. 47-56.

УДК560.847-142.37.456.:12

Вовченко О. А.

к. психол. н.,
старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

АЛЕКСИТИМІЧНІ ПРОЯВИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Термін «алекситимія» описує психологічний стан, коли особистість не здатна оцінювати і описувати власні емоції. Дослівно вона перекладається як «без слів для почуттів» Для того, щоб мати цілісне уявлення про власне життя, особистість з порушеннями психофізичного розвитку повинна усвідомлювати і розрізняти, що вона відчуває. Однак є такі особи, які до цього не здатні, оскільки вони не розуміють, в яких ситуаціях у них виникає та чи інша емоція. Особливості алекситимії проявляються в ті моменти, коли їх охоплює гнів, смуток або будь-яке інше сильне почуття, яке вони не в змозі визначити і висловити його.

За винятком новонароджених та дітей до року, в сучасному суспільстві практично немає осіб, які б плакали або кричали, не стримуючи себе. Мається на увазі, що дорослий представник сучасного соціуму повинен і відносно (вдало чи посередньо) вміє контролювати себе і не виявляти зовні такі примітивні емоції. А якщо доросла особистість, або особа в пубертатному віці не в змозі стримувати свій афект – це означає, що він потребує психологічного супроводу, часом навіть неврологічного чи психіатричного, залежно від проявів алекситимії..

Сучасний світ, особливо молоде покоління (підлітковий вік, юнацький) прагнуть відповідати поняттям «норми». Від так, навчаються у старшого покоління пригнічувати прояви емоцій. Згодом деякі з них втрачають здатність розпізнавати власні почуття. Наприклад, пригнічений гнів, смуток, образи, біль та втрати тощо, що часом може стати причиною психосоматичних захворювань та психопатологічних розладів.

Однак, варто відмітити, що за умов алекситимії розвиваються та починають нівелюватися не тільки негативні емоції, але і позитивні – особистість з порушеннями психофізичного розвитку за таких умов не здатна відчувати такі почуття, як радість, емпатію, співчуття, вмотивованість, наснагу, бажання жити тощо. Крім того, втрата здатності отримувати задоволення, відчуття щастя від чогось має назву «ангедонії». Для цього порушення характерна втрата мотивації до діяльності, від якої особистість в минулому отримувала задоволення. Розвиток ангедонії – важливий показник в діагностиці патологічної депресії, що є небезпечною ознаковою характеристикою для осіб з порушеннями психофізичного розвитку, оскільки означені особи мають й так певне фізичне порушення, яке вони досить емоційно та тривожно переживають.

Основні ознаки алекситимії у осіб з порушеннями психофізичного розвитку: складнощі у визначенні (ідентифікації) і описі власних почуттів; складнощі в проведенні відмінностей між почуттями і тілесними відчуттями; зниженням здатності до символізації, про що свідчить бідність фантазії та інших зовнішніх подій, ніж на внутрішніх переживаннях.

Коригують психологи це порушення за допомогою вправ, спрямованих на розпізнавання інтонацій, міміки і жестів. Таким чином, формується допоміжний механізм, який згладжує слаборозвинений «емоційний інтелект».

Алекситимічний тип особистості використовує такі механізми захисту, під час психологічної терапії та корекції як: витіснення емоцій і їх заперечення, придушення переживань, дисоціація (захисний психічний механізм, в результаті якого особистість починає сприймати те, що відбувається з ним так, ніби воно відбувається з кимось стороннім).

Психотерапевтична робота, спрямована на корекцію алекситимічних рис, здійснюється як в індивідуальній, так і в груповій формі з особами з порушеннями психофізичного розвитку і може бути представлена у вигляді трьох послідовних ступенів: релаксація і дидактична спрямованість, опора на невербальні способи спілкування, «внутрішній діалог». Релаксація є основою для використання всіх методик подолання алекситимії. Дидактична спрямованість має на меті фіксацію особистості на переживаннях «тут і зараз». Опора на невербальні способи спілкування передбачає широке використання психогімнастичних і психопантомімічних методик, які сприяють зняттю напруги і сприяють спонтанному вираженню емоцій на невербальному рівні. Різні невербальні техніки створюють основу, свого роду «банк переживань», який надалі психолог використовує для тренінгу розпізнавання різних емоційних станів (як власних, так і оточуючих) і їх адекватної (відповідної) вербалізації. Для розвитку «внутрішнього діалогу», який також сприяє «зануренню» пацієнта в світ власних емоцій, можуть бути використані самі різні прийоми, в тому числі запозичені з гештальт-терапії, нейролінгвістичної практики, драмотерапії, артотерапії тощо.

Список літератури

1. Вовченко О. Психологічний супровід формування емоційного інтелекту осіб з порушеннями розумового розвитку. *Науково-практичний журнал «Наука і освіта» Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. (2020). № 2, С. 14-21.
2. Зиліна М. Алекситимія. Причини та ризики виникнення у осіб з порушеннями психофізичного розвитку. *Львівські наукові записки. Серія «Психологія»*. (2015). № 53. С. 59-68.
3. Панок В. Основи практичної психології. Київ: Либідь, 2009. 454 с.
4. Холмогорова А., Гаранян Н. Алекситимия испособность к эмпатии. *Консультативная психология и психотерапия*. (2014). № 4 (83), С. 98-116.
5. Юткина О. Изучение уровня алекситимии у детей дошкольного возраста. *Современные проблемы науки и образования*. (2017). № 2. С. 68-76

УДК 616.94-053.2/.5-008-07-08-037.72

Ячник І. М., Метленко О. В.,
Карпенко Н. П., Реготун Р. В., Іванов Я. Г.
Національний університет охорони здоров'я України
ім. П. Л. Шупика
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця
Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ»

SIMILAS ALIMENTUM В РАННЬОМУ ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОМУ ПЕРІОДІ У ДІТЕЙ

Актуальність і аналіз. Сироватковий білок піддається меншому ступеню гідролізу у порівнянні по відношенню до казеїнової фракції білків коров'ячого молока. Окрім цього казеїни самі по собі є меншим алергенними, чим сироваткові білки. Казеїн швидше руйнується основними харчовими ферментами, чим сироваткові білки, хоча вони майже повністю розчиняються у воді за рахунок наявності дисульфідних зв'язків, які відсутні у казеїну. Для повного гідролізу сироваткового білку (а саме бета-лактоглобуліну) є потреба в застосуванні додаткових маніпуляцій, таких як протеоліз при високому тиску, температура або ультрафільтрація, що призводить до здороження продукту. Similac Alimentum ТМ Abbott – суміш на основі повного гідролізату казеїну, що дозволяє її ефективно застосовувати для раннього ентерального харчування в післяопераційний період у дітей, 1мл суміші складає 1 ккал. Білковий компонент складає повний гідролізат казеїну (60% білку розщеплено до вільних амінокислот) – 1,86 г на 100 мл готової суміші, енергетична цінність – 67,6 ккал, осмоляльність – 274 мОсм/кг. Без лактози, без глютену та пальмової олії. 98% пептидів мають вагу менше 1500 Да.

Мета. Використання гідролізату казеїну для раннього ентерального харчування в післяопераційному періоді у дітей, під клінічним (активність перистальтики) та лабораторним контролем (загальний білок, альбумін, ферити та інше).

Матеріали і методи. Нами було призначено суміш на основі глибокого гідролізату казеїну у 75 пацієнтів хірургічного профілю в ранньому післяопераційному періоді для ентерального харчування через тонко – кишковий зонд, який був встановлений інтраопераційно за зв'язку Трейтца. В перші 8 годин дітям вводили збалансований оральний електролітний розчин в тонко – кишковий зонд, з вільним контролем засвоєння кожні 3 години. Після відсутності стазу по тонко – кишковому зонду пацієнтам налагоджувалось засвоєння суміші Alimentum із розрахунку по формулі Харріса – Бенедикта. Строк перебування пацієнтів у ВІТ складав від 3-х до 10-ти діб, з подальшим переводом у хірургічне відділення. Перистальтика у дітей відновлювалась на кінець 1-ї, початок 2-ї доби.

Попередні висновки. Суміш на основі глибокогогідролізованого казеїну, продемонструвала свою ефективність, безпечність, добре засвоювалась та переносилась у дітей з хірургічною патологією. Наявність в складі суміші середньооланцюгових триглицеридів та подвійного джерела вуглеводів (сахароза та мальтодекстрин) дозволяє підвищити доступність жирів і вуглеводів для дитини, особливо у випадку мальабсорбції. Відсутність лактози дозволяє знизити можливість формування продуктів реакції Майяра, знижуючи доступність незамінних амінокислот і можливо підвищуючи ризик алергічної реакції.

УДК 616.94-053.2/.5-008-07-08-037.72

Ячник І. М., Метленко О. В.

Національна медична академія післядипломної освіти
ім. П. Л. Шупика
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця
Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ»

ЕНДОСКОПІЧНІ ЗШИВАЮЧИ АПАРАТИ ENDO FLEX У ДІТЕЙ З ТОРАКАЛЬНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ ТА ІНТЕНСИВНА ТЕРАПІЯ

Актуальність і аналіз. Перші спогади про зшивальні апарати датуються ХІХ столітті (кільця Depons та Henrows). Цікаво, що шов Ламбера був запропонований в тому ж столітті (1826 рік). На початку ХХ століття велику роль зіграв Murphy, який використовував апарат у вигляді гудзика для накладання холецисто-ентероанастомозу (V. Egiev, 2018). В процесі подальшої еволюції механічного шва, виявилось, що найбільшого розповсюдження набули зшивальні апарати, в яких застосовується скоба. Основна думка – це застосування «П» - подібної скоби, яка завертається у «В» - подібну форму. Хто запропонував цю ідею – нажаль важко дослідити, але одним із провідних лікарів, який впроваджував у лікування цієї методики був австро – угорський хірург Hultl . У 1908 році він провів оперативне втручання на шлунку. Нами був в дитячій практиці для проведення лобектомій (відкритих та торакоскопічних) застосований зшивальний степлер Endo FLEX зі змінними касетами та з унікальним кутом поворота картриджа 60 градусів. Довжина валу – 160 мм, діаметр вала – 12 мм, використовувались трирядні касети, де відкрита скоба мала висоту 3,5 мм, в закритому стані висота складала – 1,5 мм (n=14) та 3,8 мм і 1,7 мм відповідно (n=15). Остання група – це пацієнти віком 6 – 24 місяці. Для проведення оперативного втручання застосовувалась комбінована анестезія, з подальшим лікуванням пацієнта в ранньому післяопераційному періоді у відділенні реанімації та інтенсивної терапії.

Мета. Використання універсальних лінійних ріжучих змінних степлерів Endo FLEX у дітей з торакальною патологією та проведення анестезії і інтенсивної терапії в післяопераційному періоді під клінічним та лабораторним контролем.

Матеріали і методи. Було проведено 17-м лобектомій, з них 10 - на торакоскопічно. У 15-ти пацієнтів мала місце кістозна гіпоплазія частки легень та у 4-х пацієнтів – фіброателектаз долі на фоні бронхоектатичного її враження. Зшивальні апарати були застосовані для обробки відповідного часткового бронху враженої долі. У всіх пацієнтів було відмічено скорочення оперативного втручання на 30 – 45 хвилин, відмічено надійний аеростаз культі бронха враженої частки. Всі діти переведені до відділення реанімації та інтенсивної терапії з операційної. Штучна вентиляція проводилась у дітей віком менше 24 місяців (n=3) протягом 8-12 годин. Пацієнти через 16-36 годин були переведені для подальшого лікування у профільне відділення. При застосуванні зшивальних апаратів у наведених пацієнтів неспроможності культі бронху не було відмічено..

Попередні висновки. Таким чином, при застосуванні зшивальних апаратів Endo FLEX з кутом поворота бранші на 60 градусів нами було відмічено надійний хірургічний аеростаз без порушення кровопостачання культі бронху, про що свідчить відсутність неспроможності його культі.

УДК 616.94-053.2/5-008-07-08-037.72

Ячник І. М., Метленко О. В., Карпенко Н. П.,
Реготун Р. В., Іванов Я. Г., Герасимчук Н. І.

Національна медична академія післядипломної освіти
ім. П. Л. Шупика

Національний медичний університет ім. О.О.Богомольця
Національна дитяча спеціалізована лікарня «ОХМАТДИТ»

КАЛАМІН ПРИ ПЕЛЮШКОВОМУ ДЕРМАТИТІ У ДІТЕЙ ВІДДІЛЕННЯ ІНТЕНСИВНОЇ ТЕРАПІЇ З ХІРУРГІЧНОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Актуальність і аналіз. Шкіра захищає тіло від широкого спектру зовнішніх подразників, бере участь в диханні, терморегуляції, обмінних та багатьох інших процесах. Каламін (карбонат цинку) – основний елемент. Інші складові потрібні для нанесення препарату на шкіру. Найбільш раціональне використання – у формі суспензії. Світло – рожевий кольор за рахунок незначної кількості оксидів заліза у складі. Її отримують за рахунок додавання бентонітової глини (або каолініта). Окрім цього, глинистий матеріал надає м'який підсушуючий та сорбуючий ефект. Глицерин у складі є необхідним для зволоження шкіри. Додавання цитрату напрія забезпечує стабільну кислотність суспензії в потрібному (лужному) діапазоні. Каламінок – це гігієнічний засіб, який представлений на ринку України у трьох формах: засіб для купання, тонік та серветки.

Мета. Раннє використання каламіну у дітей відділення інтенсивної терапії, як профілактика пелюшкового дерматиту та недопущення мацерації шкіри навколо виведеної стоми, під клінічним та лабораторним контролем.

Матеріали і методи. Використання каламіну проводилася у 85 пацієнтів хірургічного профілю. Строк перебування у ВІТ коливався від 3-х до 5-ти діб, з подальшим переводом у хірургічне відділення. Діти були виписані і переведені з покращеннями клініко-лабораторних показників в профільні відділення після 5-ї доби. Шкірні покриви були з різним ступенем важкості пелюшкового дерматиту, отримували зовнішню терапію каламіном у вигляді тоніку та емоменту (засіб для купання) від 2 до 3 разів/добу на уражену ділянку (пахової області, міжсіднична складка, шкіра навколо стоми) на протязі 7 діб. На початку використання у 43-х дітей відмічалась легка ступінь пелюшкового дерматиту, у 42-х дітей – середня ступінь. Також було включено в дослідження використання оцінки ступеню тяжкості пелюшкового дерматиту (шкали ступіню вираженості шкірних змін; F. Germozo, 1984).

Через 1 добу від початку терапії у всіх дітей було відмічено покращення клінічної картини проявів на шкірі. На момент четвертого огляду (4-та доба терапії) у 42 (47%) дітей відмічалось повне зникнення симптомів захворювання. На заключному огляді (7-ма доба від початку терапії) відмічено регрес симптомів пелюшкового дерматиту у 43 (53%) дітей.

Попередні висновки. По результатах використання емоменту та тоніка з каламіном досягнуто ефективності та безпечності цих топічних засобів для лікування пелюшкового дерматиту у дітей різного віку, особливо які знаходяться у відділенні інтенсивної терапії, в зв'язку з чим їх можна рекомендувати до використання в широкій клінічній практиці. Зручність застосування та органолептичні властивості тоніку та засобу для купання з каламіном високо оцінені всіма батьками пацієнтів та медичним персоналом: легко розподіляється на шкірі, гарна вбираність, відсутність жирового блиску та липкості, значний зволожуючий ефект. Небажаних явищ не помічено. Всі показники відповідали клінічній картині захворювання. Застосування каламіну в відділенні інтенсивної терапії продовжується.

ВПЛИВ ПОДВІЙНОГО ЕЛЕКТРИЧНОГО ШАРУ НА ОПТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НАНО-РІДИНИ

Останнім часом була розвинена елегантна теорія розсіювання світла на середовищах з флуктуаціями неоднорідностей, яка базується на методі компактних груп. Ця теорія дозволяє розкрити питання дослідження оптичних параметрів суспензій неоднорідних частинок, в тому числі, частинок, що володіють подвійним електричним шаром, які представляють великий інтерес для колоїдної хімії та біофізики. Саме дослідженню розсіювання світла на суспензіях з такими частинками присвячена ця робота.

При контакті твердого тіла з розчином електроліту відбувається ряд процесів, що призводять до заряджання поверхні: 1) адсорбція (добудова кристалічної решітки) іонів на поверхні твердого тіла; 2) дисоціація поверхневих груп; 3) перехід іонів одного знака з твердого тіла в розчин, коли на поверхні залишається фрагмент групи протилежного заряду; 4) поляризація поверхні (для металів - наявність надлишку/нестачі електронів на поверхні).

Поблизу зарядженої поверхні змінюється концентрація іонів: до поверхні з розчину підтягуються іони протилежного знаку і відштовхуються іони одного знака з зарядом поверхні. В результаті в системі тверде тіло/електроліт формується подвійний електричний шар.

При виконанні розрахунків для щільних суспензій використовуються модельні припущення про характер процесів багатократного розсіяння на частинках і ближніх кореляцій в їх положеннях, які важко перевіряються; з іншого боку, виникає проблема розходжень в вищих членах ітераційного ряду, пов'язана із сингулярною поведінкою пропаторів на малих відстанях. Різниця між вимірними і обчисленими значеннями параметрів конденсованих суспензій досягає 30%, при цьому питання про оптичні параметри суспензій неоднорідних частинок, що представляють найбільший інтерес для колоїдної хімії та біофізики, залишається в теоретичному відношенні маловивченим.

Ми показуємо, що для моделі ізотропних куль ефективно дослідження діелектричної проникності \mathcal{E} і, як наслідок, відновлення ефективною поляризованості α через параметри куль і середовища стають можливими в рамках макроскопічного підходу, якщо стандартну процедуру усереднення полів за обсягами, які значно перевищують масштаби неоднорідностей, доповнити уявленнями про компактні групи [1] і методом аналізу цих груп [2].

У цьому дослідженні розглядалася модель частинки у вигляді твердої кулі, оточеної твердою сферичною оболонкою радіусами R_1 і R_2 та діелектричними проникностями \mathcal{E}_1 і \mathcal{E}_2 відповідно. Діелектрична проникність середовища, в якій зважена частинка - \mathcal{E}_0 (рис.1).

В ході роботи за допомогою програми Wolfram Mathematica був отриманий ряд характерних залежностей, передбачених розглянутою теорією. Алгоритм полягав у наступному. В якості постійних величин ми поклали радіус ядра R_1 (радіус самої частинки $R_1 = 43$ нм), діелектричну проникність ядра $\mathcal{E}_1 = 1,59^2$ і води $\mathcal{E}_0 = 1,33^2$ і довжину хвилі падаючого світла λ_0 ($\lambda_0 = 0,5145$ мкм). Залежними величинами були задані радіус шару, оточуючого ядро (а саме, $R_2 = R_1(1 + \delta)$), діелектрична

проникність шару (саме, $\varepsilon_2 = \varepsilon_1(1 + \delta\varepsilon)$), а отже, і ефективна поляризованість шару $\alpha_2 = \alpha_2(\varepsilon_1, \delta\varepsilon, \delta)$.

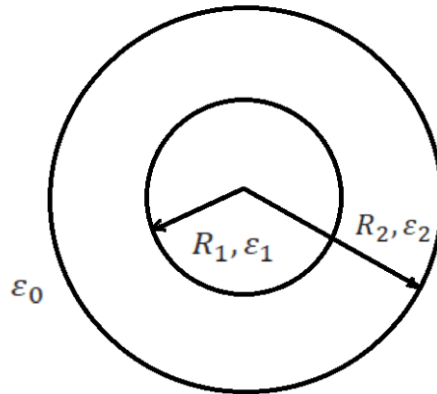

Рис. 1. Модель твердої частинки, оточеної подвійним електричним шаром (твердим)

З моделі, заснованої на методі компактних груп неоднорідностей випливає, що довжина вільного пробігу фотона без урахування шару: $l_1 = l_1(\varepsilon_1, \eta, \delta)$ (η - об'ємна концентрація частинок), а з урахуванням шару $l_2 = l_2(\varepsilon_1, \eta, \delta\varepsilon, \delta)$. Для зручності ми ввели величину $M = \frac{l_2}{l_1}$. Очевидно, $M = M(\varepsilon_1, \eta, \delta\varepsilon, \delta)$.

Код зроблений так, щоб можна було довільно варіювати як значення ε_1, η і R_1 , так і значення $\delta\varepsilon$ і δ . Модель без урахування подвійного електричного шару добре узгоджується з експериментом [2]. Наведемо графік залежності $M(\delta\varepsilon)$ у випадку $\varepsilon_1 > \varepsilon_2$ та графік $M(\delta)$ (Рис. 2 та 3 відповідно). В обох випадках покладено $\eta = 0,068$.

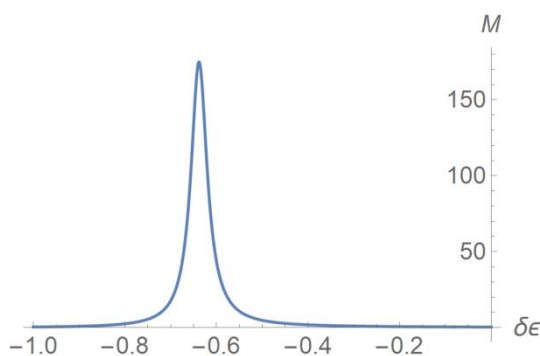

Рис. 2. Залежність величини $M(\delta\varepsilon)$. Із характеру кривої видно, що в разі $\varepsilon_1 > \varepsilon_2$ довжина вільного пробігу фотона набуває максимум при $\delta\varepsilon$ приблизно рівному -0.6.

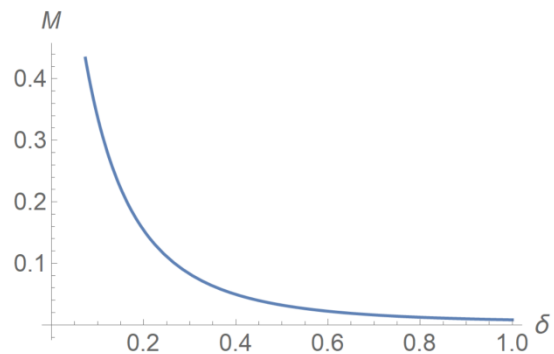

Рис. 3. Залежність величини $M(\delta)$. Із виду кривої видно, що з ростом δ величина довжини вільного пробігу фотона швидко спадає.

Список літератури

1. Андреев А.Ф. К теории рэлеевского рассеяния света в жидкостях. *Журнал экспериментальной и теоретической физики*. 1974. Т. 19, вып. 12. С. 713-717.
2. Sushko M.Ya. Compact group approach to the analysis of dielectric and optical characteristics of finely dispersed systems and liquids. *Журнал фізичних досліджень*. 2009. Т. 13, вып. 4. 4708(5 с.).

Клебак Х. О.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри «Публічне управління та адміністрування»
Західноукраїнського національного університету
«Навчально-науковий інститут публічного управління»

ГЕНДЕРНО-ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Особливу увагу в сучасному суспільстві приділяють вагомості задоволення потреб розвитку людини, переваги його інтересів над інтересами держави. На зміну ідеології соціальної держави в сучасних розвинених країнах сьогодні приходять гендерно-орієнтоване бюджетування, що передбачає справедливий розподіл ресурсів та благ у суспільстві з урахуванням всіх потреб та змінних чинників, а також подолання різниці між багатими та бідними, для досягнення справедливості та рівних можливостей в доступі до суспільних благ для усіх членів суспільства. Один з важливих напрямів гендерно-орієнтованого бюджетування це гендерно-орієнтоване бюджетування в напрямку освіти, діяльність якого спрямована на:

– вирішення проблем гострої гендерної асиметрії в доступі до професії вчителя/викладача навчально-виховних закладів дошкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти, тобто суттєве переважання жінок серед педагогів та фахівців цих закладів,

– переважання чоловіків на керівних посадах цих закладів, гендерний розрив в заробітній платі, що пов'язано з переважанням чоловіків на керівних посадах, а також із додатковими нарахуваннями за трудовий стаж у чоловіків,

– гендерні стереотипи у виборі напрямів навчання та професій для дівчат і хлопців.

До переваг гендерно-орієнтованого бюджетування в напрямку освіти належить забезпечення рівності прав жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності. Під ним розуміють застосування комплексного гендерного підходу в бюджетній політиці та бюджетному процесі, яке передбачатиме розподіл бюджетних коштів у відповідності до гендерного принципу, що веде до посилення прозорості та підконтрольності використання бюджетних коштів.

На думку сучасних науковців: Гендерно-орієнтований підхід у бюджетному процесі означає врахування гендерних аспектів на всіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, тобто гендерної рівності [1].

Впровадження гендерно-орієнтованого підходу до планування бюджетів вимагає певних передумов: підтримки органами місцевого самоврядування спеціальної політики гендерної рівності та розуміння інструментів її реалізації; наявності політичної волі щодо інтегрування гендерної проблематики до бюджетних програм; наявності відповідної гендерно-дезагрегованої статистики (статистики у розрізі чоловіків та жінок, сільського та міського населення, та інших характеристик), яка дає змогу краще оцінити проблеми та розробити рекомендації для виправлення гендерної асиметрії та дисбалансу; інформаційної та просвітницької роботи щодо змісту та переваг гендерно-орієнтованого підходу до бюджетування; наявності реальних інструментів залучення чоловіків та жінок до процесів бюджетування [1, с. 14 – 15].

Метою дослідження є розгляд системи гендерно-орієнтованого бюджетування як фундаментального інструменту впровадження справедливого та раціонального підходу до розподілу коштів державного бюджету.

Основними елементами гендерно-орієнтованого бюджету виступають: гендерний аналіз бюджету; розробка та внесення змін до чинних бюджетних програм для того, щоб забезпечити більшу гендерну рівність при розподілі коштів бюджету; системна інтеграція гендерно-орієнтованого бюджетування у процеси планування і виконання бюджетних показників.

Згідно з визначенням Організації Об'єднаних Націй, інтеграція гендерного підходу – це «процес оцінювання того, які наслідки матиме для жінок та чоловіків здійснення будь-якого планованого заходу, у тому числі застосування законодавства, стратегічної політики та програм в усіх сферах і на всіх рівнях. Цілеспрямоване впровадження гендерного підходу означає обов'язкове врахування інтересів та досвіду як жінок, так і чоловіків під час розроблення, реалізації, моніторингу та оцінювання стратегічних заходів і програм у всіх політичних, економічних та соціальних сферах, щоб забезпечити одержання чоловіками та жінками однакової вигоди від реалізації цих заходів і програм та ліквідувати будь-яку нерівність» [1, с. 10].

Гендерний бюджетний аналіз з внесенням змін до бюджетних програм зазвичай застосовується у галузях соціального захисту населення, зайнятості, при реалізації освітніх, екологічних програм, наданні медичних послуг. Але не зважаючи на це впродовж тривалого часу така практика здійснювалась зусиллями активістів та мала виключно епізодичний характер, що не дозволяло створити стабільну і постійну систему гендерного компонента в бюджетній сфері. Із прийняттям у 2018 році Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року врахування гендерного компонента у державному управлінні, в тому числі у бюджетній сфері має набути системного характеру. Відповідно до завдань Програми, за період її виконання передбачене проведення гендерно-правової експертизи вітчизняного правового поля, вдосконалення статистичної звітності в контексті використання показників у розрізі статей та різних соціальних груп; врахування гендерного компонента при проведенні реформ та складанні програм соціально-економічного розвитку на рівні держави та окремих регіонів; розробка механізмів реалізації прав на захист від дискримінації та вирішення гендерних проблем.

Таким чином, впливає факт, що гендерно-орієнтований підхід до бюджетування в сфері освіти володіє низкою вагомих переваг, які роблять актуальним його широке впровадження у вітчизняну практику складання і виконання бюджетів. Для впровадження якого потрібно провести комплексний гендерний аналіз освітніх бюджетних програм та внести в них зміни з врахуванням гендерних аспектів. Він дає змогу не тільки знизити гостроту проблем нерівності у доступі до бюджетних послуг, дискримінації за статевою, соціальною чи іншою ознакою, в сфері освіти але й виступає дієвим інструментом підвищення ефективності використання коштів бюджету й демократизації процесу управління державними фінансами.

Список літератури

1. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика: Метод. посіб. К.: ФОП Клименко, 2016. 92 с.
2. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі : практ. посіб. / Т. Іваніна, О. Кисельова, М. Колодій, О. Остапчук, О. Цюпа. – Київ : Віваріо, 2020. – 88 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
НАУКИ, ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції**

частина 2

(19 жовтня 2021 р.)

Українською, англійською та російською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Технічний редактор: Нестеренко В. О.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 18.10.2021 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 5,3

Гарнітура Times New Roman.

Наклад 500 примірників. Зам. № 13395

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія В01 № 710364 від 07.01.2007 р.

36000, м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

